

Załącznik do uchwały nr..... Rady Ministrów z dnia..... (poz....)

Ministerstwo Pracy
i Polityki Społecznej

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Zespół ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej

Projekt z 30 kwietnia 2014

Warszawa 2014

Spis treści

Wykazów skrótów

Wprowadzenie

Rozdział I Diagnoza

Kontekst Strategii Europa 2020
Kontekst krajowego programowania strategicznego
Definicja ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społecznego
Stan rozwoju ekonomii społecznej
Finanse ekonomii społecznej
Wnioski z diagnozy

Rozdział II Cele Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

Cele Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej
Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
Elastyczność i zarządzanie Programem

Rozdział III Priorytety Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

Priorytet I Ekonomia społeczna na społecznie odpowiedzialnym terytorium

Działanie I.1. Wspieranie partycypacyjnych modeli badania potrzeb społecznych i planowania lokalnego nowej roli
Działanie I.2. Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej
Działanie I.3. Wspieranie rozwoju usług użyteczności publicznej poprzez ekonomię społeczną
Działanie I.4. Wspieranie rozwoju działań ekonomii społecznej w kluczowych sferach rozwojowych
Oczekiwane efekty Priorytetu I

Priorytet II Działania regulacyjne w zakresie ekonomii społecznej

Działanie II.1. Określenie otoczenia prawnego ekonomii społecznej
Działanie II.2. Określenie zasad zamówień publicznych i pomocy publicznej wspierających rozwój ekonomii społecznej
Oczekiwane efekty Priorytetu II

Priorytet III System wsparcia ekonomii społecznej

Działanie III.1. Bezzwrotne instrumenty finansowe
Działanie III.2. Zwrotne instrumenty finansowe
Działanie III.3. Usługi wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych
Działanie III.4. Wsparcie rozwoju sieci kooperacji i partnerstw ekonomii społecznej
Oczekiwane efekty Priorytetu III

Priorytet IV Włączenie ekonomii społecznej do głównego nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym

Działanie IV.1. Koordynacja polityki wobec ekonomii społecznej na poziomie krajowym
Działanie IV.2. Koordynacja polityki wobec ekonomii społecznej na poziomie regionalnym
Działanie IV.3. Samoorganizacja ekonomii społecznej
Działanie IV.4. Monitoring ekonomii społecznej
Oczekiwane efekty Priorytetu IV

Priorytet V Edukacja dla ekonomii społecznej

Działanie V.1. Ekonomia społeczna, jako idea i element tożsamości kulturowej
Działanie V.2. Działania edukacyjne dla środowisk lokalnych
Działanie V.3. Edukacja na poziomie szkolnym i akademickim
Działanie V.4. Model edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży
Oczekiwane efekty Priorytetu V

Rozdział IV Monitorowanie realizacji Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

Rozdział V. Podstawowe założenia systemu realizacji

Rozdział VI Plan finansowy

Załącznik nr 1: Wskaźniki osiągnięcia rezultatów na poziomie działań

Wykaz skrótów

AIP – Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości
AKSES – system akredytacji i standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej
BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego
BIP – Biuletyn Informacji Publicznej
CBOS – Centrum Badania Opinii Społecznej
CLLD – (ang. Community Led Local Development) rozwój kierowany przez lokalną społeczność, instrument (metoda), którego celem jest wdrażanie części działań ukierunkowanych na rozwój lokalny, które mogą lub powinny być realizowane przez lokalne społeczności
CEP-CMAF – Europejska Stała Konferencja Spółdzielni, Towarzystw Wzajemnych, Stowarzyszeń i Fundacji. W 2008 r. CEP-CMAF przyjęła nazwę „Europejska Ekonomia Społeczna” (Social Economy Europe)
CES – Centrum Ekonomii Społecznej
CIS – Centrum Integracji Społecznej
CSR – Społeczna Odpowiedzialność Biznesu
CPV – (ang. Common Procurement Vocabulary Codes) „Wspólny słownik zamówień” stanowiący jednolity system klasyfikacji zamówień publicznych
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
EMES – Europejska Sieć Badawcza, zajmująca się głównie problematyką III sektora
FIO – Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
GUS – Główny Urząd Statystyczny
JST – jednostka samorządu terytorialnego
KIS – Klub Integracji Społecznej
KKR ES – Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
KPR – Krajowy Program Reform
KPRES – Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
KRS – Krajowa Rada Spółdzielcza
KSES – Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej
LGD – Lokalna Grupa Działania
LGR – Lokalna Grupa Rybacka
MG – Ministerstwo Gospodarki
MiIR – Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
MOP – Międzynarodowa Organizacja Pracy
MPiPS – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
MS – Ministerstwo Sprawiedliwości
MŚP – sektor małych i średnich przedsiębiorstw
NGO – (ang. non-governmental organization) organizacja pozarządowa
NSRO – Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
ODR – Ośrodek Doradztwa Rolniczego
OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OPP – organizacja pożytku publicznego
OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej
OSES – Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej
OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OWSS – Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej
UZP – Urząd Zamówień Publicznych
PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PES – podmiot ekonomii społecznej
PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PIW Equal – Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL
PKD – Polska Klasyfikacja Działalności
PO KL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013
PO PT – Program Operacyjny Pomoc Techniczna 2007-2013
PO WER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
PS – przedsiębiorstwo społeczne
PUP – Powiatowy Urząd Pracy
PZP – Prawo zamówień publicznych
RDPP – Rada Działalności Pożytku Publicznego
REGON – Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
RIO – Regionalna Izba Obrachunkowa
RKR ES – Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPO – Regionalny Program Operacyjny

SAC – Statystyczna Aplikacja Centralna
SIWZ – Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia
SKES – Stała Konferencja Ekonomii Społecznej
SKOK – Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
SOF-1 – Sprawozdanie z działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, przygotowywane przez GUS
SOF-4 – Sprawozdanie z działalności samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacji pracodawców, przygotowywane przez GUS
TZN – Techniczne Zakłady Naukowe
UE – Unia Europejska
UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
UZP – Urząd Zamówień Publicznych
VC – venture capital
WPRES – Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
WTZ – warsztaty terapii zajęciowej
WUP – Wojewódzki Urząd Pracy
ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej
ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
ZLSP – Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy
ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Wprowadzenie

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) jest programem rozwoju w rozumieniu art. 15 ust. 4 pkt. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.¹) i stanowi tym samym dokument o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, ustanowiony w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju – Strategii Rozwoju Kraju 2020 oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz innych strategii rozwoju.

Określenie charakteru tego dokumentu i umiejscowienie go w strukturze programowania strategicznego Polski miało skomplikowany charakter, z uwagi na zmieniające się uwarunkowania prawne dotyczące programowania strategicznego, jak również działania polityczne rządu w tym zakresie. Działania te stanowią podsumowanie wieloletniego procesu na rzecz zaistnienia i rozwoju ekonomii społecznej w Polsce.

W roku 1997 Europejski Szczyt w Luksemburgu poświęcony zatrudnieniu zainicjował koordynację polityki zatrudnienia na poziomie europejskim. Przy tej okazji po raz pierwszy w tekście Rady Ministrów Europejskich nawiązano wyraźnie do ekonomii społecznej i wpisano ją do zbioru głównych kierunków polityki na rzecz zatrudnienia w części poświęconej „przedsiębiorczości”². Od początku XXI wieku ekonomia społeczna zaczyna umiejscawiać się w politykach Unii Europejskiej (UE). Stała się uznaną metodą działania w ramach Inicjatywy EQUAL 2000-2008 i szerzej Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). W 2003 roku UE opublikowała Komunikat dla rządów i instytucji europejskich na temat „promocji spółdzielczości w Europie”. Ekonomia społeczna została również uznana na poziomie światowym przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) oraz Międzynarodową Organizację Pracy (MOP)³.

Polscy działacze sektora obywatelskiego, spółdzielczego i administracji publicznej uczestniczyli w działaniach europejskich od pierwszej Europejskiej Konferencji Ekonomii Społecznej (*First European Social Economy Conference in the EU Candidate Countries*) w Pradze w 2002 roku. Następnie w dniach **27-29 października 2004 roku** to Polska właśnie podjęła trud zorganizowania **II Europejskiej Konferencji Ekonomii Społecznej w Krakowie**, w której wzięło udział blisko 1000 uczestników z 31 krajów.

Istotnym impulsem w Polsce była realizacja Programu Inicjatywy Wspólnotowej **EQUAL** od sierpnia 2004 roku do 2008 roku, w ramach której wypracowano zarówno metodyczne założenia rozwoju ekonomii społecznej, jak i konkretne rozwiązania, które zostały wsparte przez działania regulacyjne państwa. Kolejnymi impulsami rozwojowym dla ekonomii społecznej stały się **Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 oraz Krajowy Program Zabezpieczenie Społeczne i Integracja Społeczna na lata 2006-2008**, zaś w wymiarze finansowym był to **Fundusz Inicjatyw Obywatelskich** funkcjonujący od 2005 roku oraz **Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL)**, uzgodniony w lipcu 2007 roku.

Nowy etap rozpoczął się **27 czerwca 2008 roku** w Stoczni Gdańskiej, gdzie odbyła się Konferencja Ekonomii Społecznej – „Ekonomia Solidarności” - mająca na celu zintegrowanie krajowych i zagranicznych środowisk przekonanych, że ekonomia społeczna może być ważnym narzędziem rozwiązywania problemów społecznych. W czasie Konferencji ogłoszony został opracowany przez stronę społeczną **Manifest Ekonomii Społecznej**, a strona rządowa zaprezentowała plan wsparcia działań podejmowanych w obszarze ekonomii społecznej. Manifest w jednym z postulatów określał, iż *konieczne jest stworzenie trwałego mechanizmu komunikacji i dialogu pomiędzy środowiskami decydentów (zarówno władz wykonawczych jak i ustawodawczych) i środowiskiem ekonomii społecznej. Pozwoliłby on na to, aby wzorem innych krajów uzgodniona została w Polsce długofalowa strategia działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, jako część szerszego przedsięwzięcia wspierającego rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Strategia taka powinna być wypracowana w ramach partnerskiej współpracy – międzyresortowego zespołu rządowego i środowiska ekonomii społecznej.*

¹ Dz. U. z 2009, r. Nr 157, poz. 1240 i 1241, z 2010 r. Nr 28, poz. 146, Nr 96, poz. 620, Nr 123, poz. 835, Nr 152, poz. 1020, Nr 238, poz. 1578, Nr 257, poz. 1726, z 2011 r. Nr 185, poz. 1092, Nr 201, poz. 1183, Nr 234, poz. 1386, Nr 240, poz. 1429, Nr 291, poz. 1707).

² Ekonomia społeczna. Kraków 2004, II Europejska Konferencja Ekonomii Społecznej Materiały, warszawa 2005 MPS, ZLSP.

³ Jerzy Hausner (red.) Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce. Teoria i praktyka, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2008, <http://www.e-gap.pl/PUBLIKACJE/es%20skrypt4.pdf>

Efektem wspólnych, publiczno-społecznych koncepcji i działań było utworzenie rządowo-samorządowo-obywatelskiego **Zespołu do Spraw Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej** (zwanego dalej „Zespołem”), powołanego w dniu 15 grudnia 2008 roku na mocy Zarządzenia nr 141 Prezesa Rady Ministrów. Zgodnie z zarządzeniem, zadaniem Zespołu miało być m.in. wypracowanie projektu strategii rozwoju ekonomii społecznej.

Prace nad dokumentem zostały zapoczątkowane w wyniku pracy Grupy ds. Strategicznych, kierowanej przez prof. Jerzego Hausnera. Grupa rozpoczęła prace w marcu 2009 roku, a zaproszono do niej: Jakuba Michałowskiego - Doradcę Prezesa Rady Ministrów, Krzysztofa Więckiewicza - Dyrektora Departamentu Pożytku Publicznego, Tomasza Sadowskiego z Fundacji Pomocy Wzajemnej „Barka”, Cezarego Miżejewskiego z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Jana Jakuba Wygnańskiego z Pracowni Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Kamila Wyszowskiego z Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP). W skład grupy weszli również Piotr Frączak z Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych (OFOP), ekspert Piotr Stronkowski, ks. Stanisław Słowik z Caritas Kielce oraz dr Tomasz Mering z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (MPIPS).

W początkowej fazie praca grup⁴ skoncentrowała się na trzech dokumentach. Pierwszy z nich, **„Najważniejsze działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w Polsce”**, został przyjęty na posiedzeniu Zespołu w dniu 17 czerwca 2009 roku. Określono w nim, iż do końca 2010 roku *powinien zostać wypracowany projekt Strategii Rozwoju Ekonomii Społecznej w Polsce do roku 2020. Dokument ten ma określać działania zmierzające do wszechstronnego rozwoju ekonomii społecznej w Polsce. Jednocześnie powinien zostać on przygotowany z myślą o przyszłym Narodowym Planie Rozwoju, stanowiącym programową podstawę uczestnictwa Polski w kolejnym okresie budżetowym UE i kolejnej edycji unijnej polityki spójności.* Ponadto za niezbędne uznano opracowanie przez rządowy Zespół oraz przyjęcie przez rząd i podmioty reprezentujące sektor ekonomii społecznej umowy programowej wzorowanej na doświadczeniach brytyjskich („Compact”), która określałaby stosunek administracji rządowej i organizacji obywatelskich do rozwoju ekonomii społecznej w Polsce. Trzecim elementem prac było opracowanie przez Jana Jakuba Wygnańskiego dokumentu, będącego propozycją struktury i sposobu pracy nad strategią działań na rzecz ekonomii społecznej.

Kierunek proponowanych działań został potwierdzony przez ekspertów OECD, którzy w 2009 roku, analizując wyzwania stojące przed polskim rządem w zakresie ekonomii społecznej, wskazali w rekomendacjach, iż *konieczne jest opracowanie krajowej strategii mającej na celu pokonanie skrajnego rozdrobnienia i złożoności polskiego systemu politycznego i administracyjnego, szczególnie w odniesieniu do zagadnienia ekonomii społecznej. Taka strategia powinna mieć charakter wielopoziomowy i horyzontalny. Należy ją opracować w ścisłej współpracy z przedstawicielami województw, powiatów i gmin, przy czym w tym kontekście konieczne jest szczególne uwzględnienie współpracy między powiatowymi urzędami pracy oraz ośrodkami pomocy społecznej. Aby ekonomia społeczna mogła skutecznie przyczyniać się do poprawy życia ludzi i społeczności konieczne jest jej włączenie do polityk, które dotyczą zdrowia, kwestii społecznych, edukacji, środowiska, strategii rynku pracy, rozwoju przedsiębiorczości itd. Poprzez zapewnienie pełnej integracji ekonomii społecznej z tymi politykami można efektywnie wykorzystać potencjał organizacji ekonomii społecznej. Dzięki zakorzenieniu w społecznościach lokalnych i wykorzystaniu zasobów lokalnych, ekonomia społeczna może przyczynić się do większej skuteczności i efektywności wyżej wymienionych polityk*⁵.

Do końca 2009 roku przygotowano pierwsze koncepcje oraz projekt **„Paktu na rzecz ekonomii społecznej w modernizacji polskiego modelu społecznego 2030”**. Pomimo zatwierdzenia projektu Paktu przez Komitet Rady Ministrów w październiku 2009 roku, nie został on ostatecznie przyjęty z powodów proceduralnych, leżących poza Zespołem. Wywołało to wycofanie się części uczestników z prac Grupy. Istotnym wydarzeniem, pozbawiającym Grupę ds. Strategicznych przewodniczącego było powołanie prof. Jerzego Hausnera na członka Rady Polityki Pieniężnej.

Wraz ze zmianą modelu planowania strategicznego w Polsce, obejmującego obecnie długookresową i średniookresową strategię rozwoju kraju oraz dziewięć zintegrowanych strategii rozwoju, a także po

⁴ Grupy ds. Prawnych kierowanej przez Annę Siennicką, następnie Ilonę Gosk, a następnie Tomasza Schimanka; Grupy ds. Edukacyjnych kierowanej przez prof. Ewę Leś, oraz Grupy ds. Finansowych, kierowanej przez dr Irenę Herbst.

⁵ *Poprawa potencjału integracji społecznej na poziomie lokalnym poprzez ekonomię społeczną. Raport na temat Polski*, MRR, Warszawa, grudzień 2009 r. Raport przygotowali prof. Marguerite Mendell, wicedyrektor i profesor nadzwyczajny Szkoły Spraw Społecznych i Publicznych Uniwersytetu Concordia oraz dyrektor Instytutu Gospodarki Politycznej im. Karla Polanyiego Uniwersytetu Concordia (Kanada) oraz Victor Pestoff, profesor gościnny Instytutu Badań nad Społeczeństwem Obywatelskim Ersta Skandal hogskola w Sztokholmie, z pomocą Antonelli Noyi (starszego analityka politycznego) i Emmy Clarnece (analityka politycznego) oraz pod nadzorem Antonelli Noyi.

przedstawieniu informacji Ministra Rozwoju Regionalnego na posiedzeniu Zespołu w styczniu 2010 roku zdecydowano o rozpoczęciu prac nad dokumentem „**Długofalowa polityka rozwoju ekonomii społecznej**”. Dokument ten nie był wówczas umieszczany w hierarchii dokumentów strategicznych. W 2010 roku i latach następnych skupiono się na umocowaniu problematyki ekonomii społecznej w Strategii Sprawne Państwo, Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego oraz Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa.

Na zlecenie Grupy ds. Strategicznych, od kwietnia do października 2011 r. grupa ekspertów w składzie: Anna Matejczuk, Tomasz Schimanek, Antoni Sobolewski oraz koordynator Piotr Stronkowski, przygotowała dokument pod nazwą „**Założenia do Długofalowej Polityki Rozwoju Ekonomii Społecznej**”.

W dniu 20 lipca 2011 roku projekt był przedmiotem obrad Zespołu ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej, w trakcie których zdecydowano o skierowaniu go do dalszych prac. W dniu 6 października 2011 roku na posiedzeniu Zespołu ustalono na nowo skład Grupy ds. Strategicznych, do której weszli: Piotr Frączak, Cezary Miżejewski, Krzysztof Włückiewicz, ks. Stanisław Słowik, Kamil Wyszowski, Antoni Sobolewski, dr hab. Stanisław Mazur, Tomasz Schimanek, Łukasz Broniszewski i Piotr Stronkowski. Do grupy ponadto dołączyli na różnych etapach: Marek Łukomski (EKON), Agnieszka Kochańska (Biuro Polityki Społecznej KK NSZZ „Solidarność”), Karolina Cyran-Juraszek (Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego - FRSO), Krzysztof Herbst, Izabela Grabowska, Wioletta Wilimska, Michał Góra, Krzysztof Cibor, Beata Matyjaszczyk, Katarzyna Ołdak – Bułanowska (Urząd Zamówień Publicznych - UZP), Tadeusz Durczok, Sławomir Wieteska, Małgorzata Kowalska, Katarzyna Sokołowska, Andrzej Trzeciecki, Tomasz Mika, Grzegorz Wojtanowski. W pracach brali udział pracownicy MPiPS: Andrzej Radniecki i Małgorzata Saracyn.

Grupa ds. Strategicznych w powyższym składzie przygotowała aktualną wersję KPRES. W trakcie kolejnych spotkań przygotowywano kolejne elementy projektu. Podstawowe części dotyczące celów i priorytetów programu przygotowano w kwietniu 2012 roku.

Cele i priorytety projektu programu zostały zaprezentowane publicznie m. in.

- 20 kwietnia 2012 r. na konferencji „Społeczna gospodarka w województwie Podkarpackim – szansa czy utopia?” w Rzeszowie;
- 26 kwietnia 2012 r. na konferencji "Społeczna nie tylko rynkowa - gospodarka społeczna w województwie lubuskim w perspektywie 2020 roku" w Zielonej Górze.

Prezentacja miała na celu skorygowanie podstawowych zapisów i dokonanie wstępnej dyskusji nad proponowanymi kierunkami działań.

Oficjalna prezentacja projektu programu odbyła się w dniach 5-6 czerwca 2012 r. na III Ogólnopolskich Targach Aktywnych Form Pomocy w Byczynie, z udziałem Ministra Pracy i Polityki Społecznej Władysława Kosiniak-Kamysza.

Ponadto na portalu www.ekonomiaspoleczna.pl oraz www.ngo.pl publikowano wywiady i artykuły dotyczące nowego okresu programowania, m.in.: „Czego potrzebuje polska ekonomia społeczna?” (29 marca), „Program Operacyjny Ekonomia Społeczna? Najpierw oceńmy to, co zrobiliśmy. Wywiad z dyrektorem DZF MRR Pawłem Chorążym” (12 kwietnia), „Dlaczego powinniśmy domagać się Programu Operacyjnego Ekonomia Społeczna” (7 maja), „Najpierw Programy - potem Operacyjne” (14 maja), „Program Operacyjny Ekonomia Społeczna - kolejne argumenty za” (22 maja).

W dniu 8 czerwca 2012 r. **projekt KPRES** został poddany konsultacjom społecznym, które trwały do 28 września 2012 r. W ramach wstępnych konsultacji wykorzystano dostępne możliwości:

- prezentowanie projektu na konferencjach i seminariach, szkoleniach;
- artykuły w mediach internetowych (m. in. portal ekonomiaspoleczna.pl);
- zbieranie pisemnych opinii;
- ankietę internetową, udostępnioną przez Departament Pożytku Publicznego w MPiPS.

Od 8 czerwca 2012 r. projekt KPRES pojawił się na stronach internetowych www.ekonomiaspoleczna.pl i www.pozYTEK.gov.pl w celu zapoznania z nim szerszej opinii publicznej oraz zebrania uwag. Ponadto projekt, zgodnie z prośbą wnioskodawców, pojawił się na kilkudziesięciu

regionalnych i lokalnych portalach internetowych. Materiał zawierał także skierowane do środowisk samorządowych, organizacji obywatelskich, podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorców zaproszenie do dyskusji nad projektem KPRES. W liście rozpoczynającym konsultacje wskazano m.in.: „Warto również aby dyskusja miała charakter zorganizowany. Dlatego pozwalam sobie zwrócić się do Stałej Konferencji Ekonomii Społecznej oraz Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, Związku Organizacji Sieci Współpracy „Barka”, Związku Pracodawców Przedsiębiorstw Społecznych, Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy, a także Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej o zorganizowanie procesu konsultacji nad dokumentem”.

Obok stron wiodących portali internetowych, przedstawiciele Grupy zwrócili się do podmiotów obywatelskich i instytucji samorządowych o umieszczenie informacji o konsultacjach oraz o umieszczenie projektu na swoich stronach internetowych, co spotkało się szerokim odzewem. Projekt umieszczono m.in. na stronach Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy (ZLSP), Fundacji Fundusz Współpracy, Instytutu Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, www.ngo.pl, Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, projektu ARES Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Małopolskiego, Instytutu Rozwoju Służb Społecznych, Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej z Chorzowa, Gminy Osielisko i wielu innych.

Ponadto w pierwszej fazie konsultacji w 2012 r. projekt KPRES prezentowany był na gremiach organizacji obywatelskich i samorządowych:

- 22 czerwca na seminarium pn. „Ekonomiczny i społeczny wymiar ekonomii społecznej”, organizowanego przez OPS i gminę Śrem;
- 25 czerwca na konferencji ROPS Województwa Śląskiego „Perspektywy rozwoju sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim”;
- 26-27 czerwca na konferencji dotyczącej Planu Działań na Rzecz Ekonomii Społecznej, organizowanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej;
- 3 lipca na konferencji "Społeczna nie tylko rynkowa - gospodarka społeczna w województwie wielkopolskim w perspektywie 2020 roku" w Poznaniu, organizowanej przez Instytut Zachodni;
- 3 lipca w Szczecinie, na III Spotkaniach Zachodniopomorskiego Forum Integracji Społecznej;
- 10-12 lipca w Katowicach, na szkoleniu ZLSP dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej;
- 17 lipca w Rzeszowie, na konferencji w ramach Spółdzielczych Spotkań z Ekonomią Społeczną na Podkarpaciu;
- 25 i 26 sierpnia w Nowym Warpnie, w trakcie IV Targów Ekonomii Społecznej oraz konferencji „Przedsiębiorczość społeczna jako szansa rozwojowa dla obszarów wiejskich i lokalnych grup działania”.

W trakcie pierwszej fazy nie pojawiły się żadne oficjalne stanowiska, gromadzono natomiast uwagi w trakcie spotkań z organizacjami i samorządami.

Ponadto na portalu www.ekonomiaspoleczna.pl i www.ngo.pl publikowane były wywiady i artykuły dotyczące nowego okresu programowania, m.in. wywiad z Ministrem Pracy i Polityki Społecznej Władysławem Kosiniakiem-Kamyszem „*Ekonomia społeczna powinna być bardziej widoczna!*” (6 lipca) oraz artykuł „*Po co nam Programy Rozwoju Ekonomii Społecznej?*” (27 sierpnia).

W drugiej fazie konsultacje wstępne rozpoczęły się 31 sierpnia 2012 r. i trwały do 28 września tego samego roku. Oparto je na ankiecie internetowej oraz portalu www.mamzdanie.org.pl. Przedsięwzięcie nie miało charakteru reprezentatywnego. Dobór respondentów był samoselekcyjny i z tego punktu widzenia badanie powinno być traktowane przede wszystkim jako specyficzny rodzaj konsultacji społecznych, w których z zasady uczestniczą jedynie ci, którzy chcą zabrać głos.

Ponadto KPRES zaprezentowano:

- 11 września na posiedzeniu Stałej Konferencji Ekonomii Społecznej (SKES);
- 12-14 września na szkoleniu ZLSP dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w Gdańsku;
- 21 września na III Kujawsko-Pomorskich Targach ES w Toruniu;
- 28 września w Byczynie na spotkaniu organizowanym dla województwa opolskiego przez Centrum Ekonomii Społecznej Barka.

W trakcie wstępnych konsultacji zebrano 111 ankiet oraz 38 komentarzy do ankiet. Spośród ankietowanych:

- 28,8% reprezentowało instytucje administracji publicznej (z czego blisko połowa reprezentowała samorząd gminny);
- 9,9% reprezentowało instytucje wsparcia ekonomii społecznej (np. Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej – OWES, Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej – OWSS);
- 17,1% reprezentowało podmioty ekonomii społecznej;
- 19,8% reprezentowało organizacje pozarządowe w rozumieniu art. 3 ust. 2 oraz ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- 18% stanowiły osoby fizyczne;
- 6,3% nie przypisało się do żadnej z dostępnych kategorii.

Odrębne pisemne uwagi złożyły: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Konwent Centrów i Klubów Integracji Społecznej, Kujawsko-Pomorska Federacja Organizacji Pozarządowych, wsparta internetowo przez Waldemara Weihsa w imieniu Dolnośląskiej Federacji Organizacji Pozarządowych (formalnie stanowisko DFOP nie dotarło do autorów konsultacji), Rady Działalności Pożytku Publicznego Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Sejmiku Organizacji Pozarządowych Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Krajowego Ośrodka Europejskiego Funduszu Społecznego, Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej z Chorzowa, Wojewódzkiego Urzędu Pracy z Rzeszowa, Fundacji Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych z Warszawy oraz ROPS ze Szczecina i Poznania. Pojawiły się również uwagi Panów Piotra Frączaka i Tadeusza Durczoka zamieszczone na portalach internetowych, bądź przekazane drogą elektroniczną. Na portalu www.mamzdanie.org.pl pojawiła się opinia Pana Bogdana Mizerskiego. Z konsultacji został opracowany szczegółowy raport⁶.

W dniu 8 października 2012 r. projekt KPRES oraz raport z konsultacji zostały prezentowane na posiedzeniu Zespołu ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej.

W dniach 11 i 12 października 2012 r. projekt KPRES był prezentowany i poddany dyskusji na VI OSSES w Krakowie.

W dniach 29-30 listopada 2012 r. projekt prezentowany był na spotkaniu Centrów Integracji Społecznej w Gorzowie Wielkopolskim oraz 4 lutego 2013 r. na spotkaniu w Warszawie organizowanym przez Instytut Spraw Publicznych i SKES, gdzie przedstawiono kolejny etap prac.

Grupa ds. Strategicznych odbyła kolejne posiedzenia 22 października, 12 grudnia 2012 r., a następnie 11 stycznia, 6 lutego, 15 marca, 7 i 21 maja, 10 i 27 czerwca 2013 r.

Należy pamiętać, że KPRES jest dokumentem rządowym, który pokazuje kluczowe kierunki interwencji publicznej mające służyć tworzeniu jak najlepszych warunków dla rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Adresowany jest przede wszystkim do instytucji publicznych, tworzących i realizujących konkretne polityki, jak również do osób działających w sektorze ekonomii społecznej.

⁶ Raport z wstępnych konsultacji projektu KPRES w dniach 8 czerwca – 28 września 2012 roku, Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej, Grupa ds. Strategicznych, Warszawa, 5 października 2012 roku - dostępny jest pod adresem: <http://www.pozytek.gov.pl/Aktualnosci,1182.html> oraz http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/korespondenci/portal_ekonomiaspoleczna/raport_konsultacje_kpres_ostateczny.pdf

Bardzo ważne jest, aby nie traktować KPRES jako dokumentu wyczerpująco omawiającego wszystkie zjawiska, jakie w nadchodzących latach złożyć się mogą na to, co nazywamy ekonomią społeczną.

Z jednej strony ekonomia społeczna i przedsiębiorstwa społeczne z samej swojej natury w pewnym stopniu rozwijać się będą samorzutnie, bez interwencji publicznej. Z drugiej strony, w ciągu nadchodzących lat w obszarze objętym interwencją KPRES mogą zaistnieć zjawiska, których pojawienia się obecnie nie jesteśmy w stanie przewidzieć.

Zapisane w KPRES cele, wynikające z nich działania oraz spodziewane rezultaty oparte są o najlepszy stan wiedzy twórców dokumentu, przy uwzględnieniu kontekstu politycznego, społecznego i gospodarczego w Polsce i Unii Europejskiej - ze szczególnym naciskiem na strategiczne cele, jakie stawia przed sobą w najbliższych latach nasz kraj i UE. Niemniej twórcy KPRES oczekują od jego koordynatorów jak największej otwartości na nierozpoznane w KPRES zjawiska oraz gotowości do zmiany dokumentu i prowadzonej polityki w sytuacji, gdy zjawiska te w istotny sposób mogą wpłynąć na rozwój ekonomii społecznej w Polsce.

Dzięki szerokim konsultacjom KPRES oraz udział w jego tworzeniu przedstawicieli różnych środowisk i sektorów udało się, jak mamy nadzieję, uzyskać dokument, który w sposób kompleksowy wskazuje działania, jakie powinno podejmować państwo w celu rozwoju ekonomii społecznej w Polsce i wzrostu jej znaczenia dla realizacji polityk publicznych. Podobne międzysektorowe podejście konieczne jest w przypadku monitorowania i ewaluacji postępów realizacji programu, w celu zapewnienia jak największej elastyczności KPRES w związku z nowymi wyzwaniami.

Projekt KPRES, zgodnie z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy rozdział dokonuje diagnozy w zakresie zdefiniowania ekonomii społecznej, jej zasięgu, dotychczasowego systemu wsparcia oraz dalszych oczekiwań wobec ekonomii społecznej. Rozdział drugi, określając umiejscowienie programu w strukturze priorytetów rządowych, określa jego cel główny i cele szczegółowe wraz z rezultatami i przypisanymi do nich wskaźnikami. Rozdział trzeci określa priorytety, działania oraz konkretne kierunki interwencji publicznej. Czwarty rozdział określa sposób monitorowania programu, rozdział piąty podstawowe założenia systemu realizacji, zaś rozdział szósty – plan finansowy wymagany dla programu rozwoju.

Zgodnie z art. 15 ust. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju program został poddany ewaluacji ex-ante⁷.

W raporcie wskazano, iż „konstrukcja logiczna Programu jest poprawna. Cele mają charakter planowanej zmiany społecznej. Opisane rezultaty nadrzędne mają szansę wpłynąć docelowo na ich realizację. Wzajemne powiązania rezultatów i priorytetów wskazują na możliwy w obszarze interwencji efekt synergii – czyli wzajemnego wspierania poszczególnych rezultatów poprzez różnorakie działania i ich efekty cząstkowe”⁸. Ponadto wskazano, iż „zapropozowane podejście strategiczne można uznać za odpowiedź na potrzeby i problemy sektora ES w Polsce. Było to możliwe dzięki zaangażowaniu ekspertów z różnych sektorów oraz dzięki konsultacjom społecznym”⁹.

Sformułowano szereg rekomendacji, z których najważniejsze obejmują:

- dokonanie analizy i podsumowania wskazanych w diagnozie problemów, przedstawienia ich przyczyn oraz wyraźniejszego wskazania, jak zdiagnozowane problemy przekładają się na cele i priorytety planowanej interwencji;
- uzupełnienie dokumentu o wyjaśnienie założeń nowej matrycy logicznej, zdefiniowanie kluczowych elementów tego podejścia;
- podkreślanie, że szeroka, otwarta formuła Programu ma dawać regionom możliwość dopasowywania KPRES do swoich potrzeb i specyfiki oraz monitorować, jakie obszary KPRES są realizowane, a jakie wymagają modyfikacji;
- konieczność analizy ryzyka i opracowanie planu alternatywnych rozwiązań we wdrażaniu KPRES;

⁷ Ośrodek Ewaluacji, Analiza projektu Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020. Raport z badania, Warszawa, 10 lipca 2013 r.

⁸ Ośrodek Ewaluacji, Analiza op. cit. s. 48.

⁹ Ośrodek Ewaluacji, Analiza op. cit. s. 50.

- przeprowadzenie pogłębionych badań trafności wskaźników, w którym weryfikacji poddane zostaną istniejące wskaźniki oraz opracowane nowe (m.in. na podstawie badań porównawczych, w tym międzynarodowych).

Rekomendacje zostały uwzględnione w tekście Programu, a w niektórych przypadkach skierowane do dalszych prac na etapie wdrożeniowym.

Po jednogłośnym przyjęciu dokumentu przez Zespół ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej w dniu 17 lipca 2013 r. oraz przyjęciu go przez kierownictwo resortu pracy i polityki społecznej, został on skierowany 17 września 2013 r. do uzgodnień międzyresortowych oraz konsultacji społecznych, z terminem zgłoszenia uwag do 25 października 2013 r.

19–20 września 2013 r. w Szczecinie w trakcie VII OSSES Minister Pracy i Polityki Społecznej zapowiedział uchwalenie i przyjęcie KPRES.

W dniach 4-5 listopada 2013 r. odbyło się seminarium Grupy ds. Strategicznych z udziałem ekspertów i partnerów społecznych, gdzie omówiono uwagi do programu. W listopadzie i grudniu 2013 r. dokonano analizy uwag złożonych w trakcie konsultacji, przedstawiając efekty w styczniu 2014 r.. W dniu 5 lutego 2014 r. odbyła się konferencja uzgodnieniowa, zaś w marcu i kwietniu 2014 r. dokonano ostatecznych uzgodnień z Ministerstwem Finansów i Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju. Ponadto w kwietniu 2014 r. projekt został poddany konsultacjom w ramach Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego.

Rozdział I

Diagnoza ekonomii społecznej

Pojęcie ekonomii społecznej – zwanej też gospodarką społeczną lub ekonomią solidarną - jest jednym z bardziej dyskusyjnych terminów w Polsce. Usiłuje się je charakteryzować i definiować w różnych aspektach. Istnieją definicje tworzone poprzez wskazywanie na specyficzne dla ekonomii społecznej formy prawno-organizacyjne (podejście prawno-instytucjonalne). Istnieje również definiowanie poprzez rozpoznanie wspólnych zasad charakteryzujących różne podmioty uczestniczące w ekonomii społecznej (podejście normatywne). Za takie zasady, wyróżniające podmioty ekonomii społecznej, Jacques Defourny i Patrick Develtere¹⁰ uznali:

Cele,
wartości i
tradycje

- nadrzędność świadczenia usług dla członków lub wspólnoty względem zysku;
- autonomiczne zarządzanie;
- demokratyczny proces decyzyjny;
- prymat ludzi i pracy w stosunku do kapitału przy podziale dochodu.

To zakorzenienie w świecie wartości i zasad zostało świadomie wyeksponowane w Manifestie Ekonomii Społecznej z czerwca 2008 roku, w którym wskazano solidarność jako jedno ze spoiw charakteryzujących obszar, który nazywamy ekonomią społeczną. Nie jest to tylko solidarność międzyludzka, ale również fundament ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej w ramach konstytucyjnie zdefiniowanej społecznej gospodarki rynkowej.

Jak wskazano w Manifestie, *ekonomia społeczna nie jest własnością żadnego politycznego stronnictwa. Zawiera w sobie elementy ważne dla wielu tradycji, zarówno lewicowych jak i prawicowych, konserwatywnych, liberalnych, socjaldemokratycznych, republikańskich, komunitariańskich, a także katolickiej nauki społecznej. Ekonomia społeczna pozwala na porozumienie wielu nurtów i tym samym daje nadzieje na to, że nie przepadnie w partyjnych sporach. Ekonomia społeczna nie zmusza do wyboru między wolnością a solidarnością. W istocie wskazuje na to, że prawdziwa solidarność bierze się właśnie z wolności, i jako taka nie da się zadekretować.*

Ekonomia społeczna jest zakorzeniona w polskiej tradycji i historii. Mówią o tym nazwiska prekursorów: Stanisława Staszica, ks. Piotra Wawrzyniaka, Edwarda Abramowskiego, ks. Wacława Bliźnińskiego, Marii Orsetti, Stefana Żeromskiego, Stanisława Wojciechowskiego, Teodora Toeplitza, Franciszka Stefczyka, Romualda Mielczarskiego, Marii Dąbrowskiej, Jana Wolskiego, Stanisława Thugutta. Inicjatywy „Społem”, Liskowa czy Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, które stanowiły nie tylko innowacje społeczne, ale również budowały nowe spoiwo społeczeństwa równych obywateli.

Jak wskazali autorzy rekomendacji dla rozwoju polskiego modelu, *„ekonomia społeczna jest ideą, która choć rozmaicie rozumiana, budzi wielkie, czasem znacząco różne, oczekiwania. Jedni widzą w niej ideę naprawy świata, inni mechanizm reformy polityki społecznej, czy też skuteczny sposób na budowanie spójności społecznej, jeszcze inni postrzegają ją jako metodę rozwiązywania problemów konkretnych osób czy grup społecznych”*¹¹. Dlatego też być może trudno będzie znaleźć kres dyskusji teoretycznych odnoszących się do jej obszaru i zakresu funkcjonowania w Polsce. Teraz stanowi ona konkretne zadanie praktyczne. Ekonomia społeczna stała się bowiem przedmiotem wzmożonego zainteresowania – tym razem nie tylko jako obszar peryferyjny i dodatkowy, ale jako propozycja radykalnie innego paradygmatu ekonomicznego, opartego o alternatywny wobec formuły neoliberalnej rdzeń aksjologiczny (łącznie z zakwestionowaniem samej kategorii wzrostu gospodarczego jako podstawowej kategorii mierzenia dynamiki rozwoju społeczno-gospodarczego).

Korzyści z
ekonomii
społecznej

¹⁰ Jacques Defourny i Patrick Develtere, *Ekonomia społeczna. Światowy trzeci sektor*, w: „Trzeci sektor dla zaawansowanych. Współczesne teorie trzeciego sektora - wybór tekstów”, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006.

¹¹ Piotr Frączak, Jan Jakub Wygański (red.), *Polski model ekonomii społecznej - rekomendacje dla rozwoju*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2008.

Nie ulega wątpliwości, że ekonomia społeczna może stanowić jeden z istotnych elementów Europejskiego Modelu Społecznego oraz polskiej polityki społecznej. Nie rozwiąże ona oczywiście wszystkich problemów społecznych i gospodarczych, ale może znaleźć ważne miejsce w nowej polityce integracji społecznej, czyli procesie, w ramach którego jednostki, środowiska i społeczności zagrożone ubóstwem i wykluczeniem zyskują możliwości i zasoby niezbędne do pełnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym i kulturowym oraz zachowania standardu życia na poziomie, który jest uznawany za normalny w danym społeczeństwie.

Należy jednak pamiętać, że podmioty sektora ekonomii społecznej mają znacznie szerszy kontekst:

- wkomponowują się w ideę **budowania demokracji uczestniczącej i budowy kapitału społecznego** poprzez nową wizję ładu społecznego oraz integrację społeczności lokalnych. Połączenie wartości solidarności i indywidualnego zaangażowania ekonomicznego może – choć nie musi – budować nowe, aktywne formuły uczestnictwa lokalnego, mobilizacji społeczności lokalnej do wspólnych działań na rzecz pełniejszego zaspokajania potrzeb mieszkańców, uruchomienie mechanizmów wzajemnościowych, budowanie postaw solidarności społecznej i działanie na rzecz wspólnego dobra, co przyczynia się do rozwoju kapitału społecznego na poziomie lokalnym. Rola ekonomii społecznej może być tu analizowana na dwóch poziomach:
 - poziomie indywidualnym, gdy pracownicy przedsiębiorstw społecznych, dzięki zatrudnieniu, poszerzają swoje umiejętności społeczne rozbudowują kontakty, wchodzą w nowe interakcje, przez co budują kapitał społeczny swój i przedsiębiorstwa, w którym pracują. Trzeba pamiętać, że według badań CBOS z lutego 2012 r., ponad połowa ankietowanych (55%) twierdziła, że nie zna nikogo, z kim mogłaby wspólnie prowadzić działalność gospodarczą. Jednocześnie gotowość podjęcia takiej współpracy deklarowało dwie piąte respondentów (40%)¹²;
 - poziomie społecznym – działalność przedsiębiorstwa społecznego może zacieśniać powiązania pomiędzy lokalnymi aktorami, przyczyniać się do budowy społeczeństwa obywatelskiego, zwiększać zaufanie obywateli do instytucji publicznych.
- mogą stanowić element **polityki wzrostu zatrudnienia** poprzez wypełnianie przestrzeni lokalnej w sferze usług społecznych oraz umożliwianie zatrudnienia grup szczególnie zagrożonych na rynku pracy. Dzięki powstawaniu nowych miejsc pracy, a także aktywnemu podejściu podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych do kwestii aktywizacji i wspierania osób w trudnej sytuacji, ekonomia społeczna tworzy realne możliwości trwałej aktywizacji, usamodzielnienia oraz integracji społecznej i zawodowej. Jest to szczególnie istotne w obliczu stosunkowo niskiej skuteczności istniejącego w Polsce systemu pomocy społecznej, który choć podlega zmianom i usprawnieniom, oceniany jest jako wzmacniający postawy uzależnienia i bierności. Zatrudnienie w przedsiębiorstwie społecznym może zmodyfikować ten wzorzec, zmieniając dotychczasowych klientów instytucji pomocy społecznej w partnerów, aktywnie zabiegających o poprawę swojego bytu. Można tu wyróżnić dwa kluczowe typy podmiotów i przedsiębiorstw społecznych – o profilu integracyjnym oraz o profilu usługowym w obszarze użyteczności publicznej;
- stanowią istotny instrument procesu **integracji społecznej**, kreujący przewartościowanie ról zawodowych i społecznych poprzez budowanie wspólnot opartych o solidarność zamiast zależności. Efekty zatrudnienia w ekonomii społecznej to nie tylko aktywizacja zawodowa, lecz także poprawa jakości życia pracowników, przejawiająca się upodmiotowieniem, lepszą samooceną i zdolnością do samookreślenia, wzrostem satysfakcji, większym poczuciem własnej wartości. Zmiany te mogą się przekładać na dalsze korzyści społeczne, takie jak np. niższy poziom wydatków na ochronę zdrowia, czy zmniejszenie częstotliwości występowania problemów rodzinnych;
- zapewniając lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów, wzmocnienie konkurencyjności miejscowej gospodarki i budowanie spójności społecznej na poziomie lokalnym, **mogą dostarczać usług użyteczności publicznej**, zaspokajających ważne potrzeby, których mieszkańcy społeczności lokalnych nie są w stanie zaspokoić samodzielnie. Chodzi w szczególności o usługi opiekuńcze – w Polsce rośnie na nie zapotrzebowanie, a starzenie się społeczeństwa jeszcze pogłębi tę tendencję. Potrzebne jest zwiększanie podaży tych usług, nie tylko dla osób starszych, lecz także dzieci, niepełnosprawnych i innych grup, usługi w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, kultury

¹² CBOS, *Gotowość Polaków do współpracy w latach 2002–2012*, Komunikat BS/19/2012.

i ochrony środowiska, zbiorowe usługi komunalne, usługi wzajemne – przedsięwzięcia działające w obszarze rynku i konkurencyjne właśnie ze względu na swój charakter, np. ubezpieczenia wzajemne, usługi zdrowotno-opiekuńcze, spółdzielnie telefoniczne itp.;

- stanowią również instrument **rozwoju społeczności lokalnej**, dostarczając obywatelom niedrogie usługi użyteczności publicznej. Kluczem do sukcesu ekonomii społecznej jest spojrzenie na podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne jako element szerszej sieci podmiotów publicznych, prywatnych i obywatelskich. Podmioty ekonomii społecznej mogą prowadzić do *mobilizacji lokalnych zasobów, poprawy konkurencyjności lokalnej gospodarki* poprzez rozwój sieci powiązań i współpracy, obniżenia kosztów działalności, dostaw dóbr i usług dla lokalnych przedsiębiorców, a także społeczności lokalnej. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że przedsiębiorstwa społeczne mogą stanowić również ważne źródło innowacji, zarówno w ujęciu gospodarczym, jak i społecznym. Mogą stać się czynnikiem stymulującym rozwój gospodarki na danym terenie. Podmioty ekonomii społecznej mogą również generować *wzrost dochodu członków społeczności lokalnej*, poprzez zwiększanie lokalnego popytu na dobra i usługi.

Opisane wyżej korzyści związane z rozwojem ekonomii społecznej są wzajemnie powiązane, uzupełniają się i wzmacniają. Po pierwsze, podmiot ekonomii społecznej i przedsiębiorstwo społeczne, osadzone w sieci lokalnych powiązań, może stać się skutecznym instrumentem inicjującym i wspierającym mechanizmy rozwoju lokalnego, przyczyniając się do wzrostu dobrobytu członków społeczności lokalnej, sprzyjając pełniejszemu wykorzystaniu dostępnych zasobów na poziomie lokalnym. Po drugie, podmiot ekonomii społecznej i przedsiębiorstwo społeczne o stabilnych podstawach gospodarczych może stwarzać realną szansę na wejście na rynek pracy i poprawę losu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Po trzecie, może ono dostarczać użytecznych społecznie dóbr i usług, generując tym samym dodatkowe korzyści społeczne. Może się też przyczyniać do rozwoju i wzmacniania roli kapitału społecznego.

Działania w ramach skoordynowanej polityki publicznej, realizowanej w ramach programowania strategicznego, wymagają w pewnym momencie zamknięcia dyskusji i zdefiniowania pojęć, jasnego umiejscowienia kontekstu działań w ramach Europejskiego Modelu Społecznego, wyciągnięcia wniosków ze stanu obecnego i określenia precyzyjnych celów, rezultatów i kierunków interwencji publicznej. Wyrazem tego jest Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Kontekst strategii „Europa 2020”

Nie ulega wątpliwości, że problematyka ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w perspektywie programowej do 2020 r. nabrała zupełnie nowej dynamiki, stwarzając solidne podstawy szans rozwojowych.

W ramach nowej **Strategii „Europa 2020”**¹³ z marca 2010 r. jako podstawowe priorytety wskazano:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Dla rozwoju ekonomii społecznej najistotniejsze znaczenie ma priorytet dotyczący włączenia społecznego. Cel ten będzie realizowany za pomocą dwóch inicjatyw przewodnich: programu na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia oraz europejskiego programu walki z ubóstwem.

W Komunikacie Komisji Europejskiej **Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym: europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i**

**Europa 2020:
Impuls
rozwojowy**

¹³ Komunikat Komisji „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna z 3 marca 2010 roku.

terytorialnej¹⁴ z grudnia 2010 r. wskazano, że platforma stanowi wkład UE w rozwiązanie tych problemów w ramach strategii „Europa 2020”. Komisja określiła następujące obszary działania:

- realizacja działań mobilizujących wszystkie dziedziny polityki;
- intensywniejsze i skuteczniejsze wykorzystanie funduszy UE celem wsparcia włączenia społecznego;
- promocja innowacyjności społecznej opartej na dowodach;
- partnerska współpraca oraz wykorzystanie potencjału gospodarki społecznej;
- zwiększona koordynacja polityczna wśród państw członkowskich.

W zakresie wykorzystania potencjału gospodarki społecznej określono, iż *„Komisja będzie wspierać rozwój gospodarki społecznej jako narzędzia aktywnego włączania, proponując w tym celu środki służące poprawie jakości struktur prawnych w zakresie fundacji, towarzystw wzajemnych i spółdzielni prowadzących działalność obejmującą kontekst unijny, przedstawiając w 2011 r. wniosek w sprawie Inicjatywy na rzecz przedsiębiorczości społecznej oraz ułatwiając dostęp do odpowiednich unijnych programów finansowania”*.

Podobna zapowiedź znalazła się w Komunikacie Komisji Europejskiej **„W kierunku Aktu o jednolitym rynku. W stronę społecznej gospodarki rynkowej o wysokiej konkurencyjności. 50 propozycji na rzecz wspólnej poprawy rynku pracy, przedsiębiorczości i wymiany”**¹⁵ z października 2010 r., w którym wśród nowych środków na rzecz społecznej gospodarki rynkowej w propozycji nr 36 zapowiedziano, iż w 2011 r. Komisja przedstawi propozycję inicjatywy na rzecz przedsiębiorczości społecznej.

Z kolei w październiku 2011 r. Komisja Europejska przedstawiła komunikat **„Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej”**¹⁶, w którym przedstawiono krótkoterminowy plan działania w celu wsparcia rozwoju przedsiębiorstw społecznych, kluczowych podmiotów gospodarki społecznej i innowacji społecznej oraz poddano pod dyskusję kierunki analizy w perspektywie średnio- i długoterminowej. W planie działania wskazano na potrzebę:

- *poprawy dostępu do finansowania*, poprzez ułatwienie dostępu do finansowania prywatnego, uruchomienie funduszy europejskich;
- *lepszego eksponowania przedsiębiorczości społecznej* poprzez tworzenie narzędzi do lepszego poznania sektora i lepszego eksponowania przedsiębiorczości społecznej, wzmocnienie potencjału zarządczego, profesjonalizację i tworzenie sieci przedsiębiorstw społecznych;
- *poprawy otoczenia prawnego*, poprzez stworzenie europejskich form prawnych dostosowanych do potrzeb europejskiej przedsiębiorczości społecznej, zamówienia publiczne, pomoc państwa.

Efektom tych zapowiedzi są m.in. akty prawne i dokumenty w sprawie zamówień publicznych¹⁷ oraz pomocy publicznej¹⁸, w których zapisano preferencje dla podmiotów zatrudniających osoby zagrożone wykluczeniem lub realizujących usługi interesu ogólnego. Ponadto przygotowano propozycje odnośnie

¹⁴ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów „Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym: europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i terytorialnej”, KOM(2010) 758 wersja ostateczna z 16 grudnia 2010 roku.

¹⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „W kierunku Aktu o jednolitym rynku. W stronę społecznej gospodarki rynkowej o wysokiej konkurencyjności. 50 propozycji na rzecz wspólnej poprawy rynku pracy, przedsiębiorczości i wymiany”, KOM(2010) 608 wersja ostateczna z 27 października 2010 roku.

¹⁶ Komunikat Komisji „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji”, KOM(2011) 682 wersja ostateczna z 25 października 2011 roku.

¹⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych, uchylająca dyrektywę 2004/18/WE.

¹⁸ Komunikat Komisji „Zasady ramowe Unii Europejskiej dotyczące pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług”, K(2011)9406 z 20 grudnia 2011 roku; Decyzja Komisji z dnia 20 grudnia 2011 roku w sprawie stosowania art. 106 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych, przyznawanej przedsiębiorstwom zobowiązanym do wykonywania usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym oraz projekt – Rozporządzenie Komisji (UE) nr ... /z dnia 20 grudnia 2011 roku w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o pomocy państwa przyznawanej na świadczenie usług w ogólnym interesie gospodarczym.

do udziału przedsiębiorstw społecznych w finansowaniu innowacji społecznych¹⁹ oraz tworzeniu europejskich funduszy przedsiębiorczości społecznej²⁰.

W podobnym kierunku zmiierają działania definiujące ekonomię społeczną poprzez pryzmat gospodarczy. W Komunikacie Komisji Europejskiej „**Akt o jednolitym rynku. Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania Wspólnie na rzecz nowego wzrostu gospodarczego**”²¹ z kwietnia 2011 r., wśród podstawowych działań na rzecz wzrostu wskazano rozwój przedsiębiorczości społecznej, określając jako działanie priorytetowe tworzenie przepisów wyznaczających unijne ramy prawne sprzyjające rozwojowi etycznych funduszy inwestycyjnych, które wzmocnią efektywność inicjatyw krajowych, otwierając dla tych funduszy potencjał jednolitego rynku (dostęp do możliwości inwestowania i inwestorów we wszystkich państwach członkowskich).

Nowy, poważny impuls dla rozwoju ekonomii społecznej pojawił się w 2012 r. W Oświadczeniu członków Rady Europejskiej „**Ku konsolidacji sprzyjającej wzrostowi i wzrostowi sprzyjającemu tworzeniu miejsc pracy**”²² z 30 stycznia 2012 r., szefowie rządów wyraźnie wskazali, że *wskaźniki wzrostu gospodarczego i zatrudnienia zaczną znowu wzrastać wyłącznie wtedy, gdy zastosujemy konsekwentne i szeroko zakrojone podejście, łączące inteligentną konsolidację fiskalną – z zachowaniem inwestycji w przyszły wzrost – z rozsądną polityką makroekonomiczną oraz z aktywną strategią zatrudnienia – z zachowaniem spójności społecznej.*

Zapowiedziano, iż UE wesprze wysiłki na rzecz zwiększenia podaży pracy i zmniejszenia stopy bezrobocia osób młodych, m.in. dzięki wykorzystaniu EFS do wspierania przygotowywania programów przyuczania do zawodu i programów wsparcia skierowanych do młodych osób rozpoczynających działalność gospodarczą oraz przedsiębiorców społecznych.

W zapowiedzianym w oświadczeniu Rady, Komunikacie Komisji Europejskiej „**W kierunku odnowy gospodarczej sprzyjającej zatrudnieniu**”²³ z 18 kwietnia 2012 r., stanowiącym uzupełnienie priorytetów dotyczących zatrudnienia – określonych w rocznej analizie wzrostu gospodarczego – o średniokrośowe wytyczne dla polityki w kontekście celów dotyczących zatrudnienia, wyznaczonych w ramach strategii „Europa 2020” w części odnoszącej się do tworzenia miejsc pracy, wskazano, iż pozytywnie wpływa na popyt na pracę m.in. propagowanie i wspieranie samozatrudnienia, przedsiębiorstw społecznych i zakładania przedsiębiorstw. Jak zwrócono uwagę, podmioty ekonomii społecznej i **przedsiębiorstwa społeczne** są istotnymi czynnikami napędzającymi tworzenie miejsc pracy i innowacje społeczne sprzyjające włączeniu społecznemu. Podmioty te wymagają szczególnego wsparcia, w tym poprzez zamówienia publiczne i dostęp do finansowania. Jako grupy docelowe wskazano te o największym potencjale: bezrobotni posiadający umiejętności zawodowe, kobiety lub młodzież, zaś wsparcie dla nich powinno opierać się na ścisłej współpracy między służbami zatrudnienia a podmiotami udzielającymi przedsiębiorstwom wsparcia.

W części dotyczącej wykorzystania potencjału tworzenia miejsc pracy w kluczowych sektorach gospodarki wskazano miejsca pracy w ramach zielonej gospodarki, zatrudnienie w sektorze zdrowia i usług socjalnych.

W kolejnym komunikacie Komisji z października 2012 r. „**Akt o jednolitym rynku II Razem na rzecz nowego wzrostu gospodarczego**”²⁴, Komisja wskazała cztery filary nowego wzrostu gospodarczego: rozwój w pełni zintegrowanych sieci na jednolitym rynku. wspieranie transgranicznej

¹⁹ Wniosek Komisji stanowiący projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych z dnia 6 października 2010 roku, KOM(2011)609.a następnie jako finał Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1296/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie programu Unii Europejskiej na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych („EaSI”) i zmieniające decyzję nr 283/2010/UE ustanawiającą Europejski instrument mikrofinansowy na rzecz zatrudnienia i włączenia społecznego Progress (Dz. Urz. L 347/238 z 20 grudnia 2013).

²⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 346/2013 z dnia 17 kwietnia 2013 r. w sprawie europejskich funduszy na rzecz przedsiębiorczości społecznej (Dz. Urz. L 115/18 z 25 kwietnia 2013)

²¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - „Akt o jednolitym rynku. Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania «Wspólnie na rzecz nowego wzrostu gospodarczego»”, KOM(2011) 206 wersja ostateczna z 13 kwietnia 2011 roku.

²² http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/PL/ec/127601.pdf

²³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „W kierunku odnowy gospodarczej sprzyjającej zatrudnieniu”, KOM(2012)173 wersja ostateczna z 18 kwietnia 2012 roku.

²⁴ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - Akt o jednolitym rynku II Razem na rzecz nowego wzrostu gospodarczego (COM/2012/0573 final) z 3 października 2012 roku.

mobilności obywateli i przedsiębiorstw, wspieranie gospodarki cyfrowej w całej Europie oraz wzmacnianie przedsiębiorczości społecznej, spójności i zaufania konsumentów. Komisja uznała, iż w obszarze przedsiębiorczości społecznej obecnie najpilniejszą kwestią jest opracowanie narzędzi służących zwiększeniu zaufania do przedsiębiorstw społecznych oraz ich wyeksponowaniu. Należy – zdaniem Komisji – uzgodnić nowe narzędzia pozwalające wykazać wobec konsumentów, bankierów, inwestorów i organów publicznych opłacalność przedsiębiorstw społecznych. Komisja opracuje metodę pomiaru korzyści społeczno-gospodarczych generowanych przez te przedsiębiorstwa. Opracowanie rygorystycznych i systematycznych mierników wpływu przedsiębiorstw społecznych na społeczność, nienakładających jednocześnie na nie biurokratycznych formalności, jest konieczne, aby móc dowieść, że środki inwestowane w przedsiębiorstwa społeczne generują wysokie oszczędności i dochody (np. podatki lub utworzone miejsca pracy). Ponadto zapowiedziano, iż Komisja, mając na uwadze fakt, że aktywne zaangażowanie pracowników w działalność swoich przedsiębiorstw ma silny wpływ na ich odpowiedzialność społeczną i wydajność, Komisja poświęci również uwagę problematyce spółdzielni i akcjonariatu pracowniczego.

W dniu 9 stycznia 2013 r. Komisja Europejska przedstawiła nowy komunikat **Plan działania na rzecz przedsiębiorczości do 2020 r.. Pobudzanie ducha przedsiębiorczości w Europie**²⁵, w którym wskazano, iż należy czynić starania, aby fakt bycia przedsiębiorcą stanowił dla Europejczyków atrakcyjną perspektywę. Dotyczy to również przedsiębiorców społecznych, których potencjał często jest niedoceniany. Stwierdzono wyraźnie, iż „tworzą oni zrównoważone miejsca pracy i przez cały czas wykazywali się większą odpornością na kryzys niż gospodarka w sensie ogólnym”. Przedsiębiorcy społeczni są innowatorami, stanowią czynnik napędzający włączenie społeczne i przyczyniają się do osiągnięcia celów strategii „Europa 2020”. Zgodnie z tym dokumentem, państwa członkowskie zostaną poproszone m.in. o uwzględnianie w większym stopniu różnorodności modeli biznesowych i statusów prawnych w swoich krajowych lub lokalnych systemach wsparcia dla przedsiębiorstw i opracowanie programów kształcenia i szkolenia w zakresie przedsiębiorczości społecznej.

Warto również wskazać, iż w rozporządzeniach o zakresie kierunków wydatkowania środków pochodzących z **Europejskiego Funduszu Społecznego**²⁶ oraz **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego**²⁷, po raz pierwszy wskazano ekonomię społeczną i przedsiębiorstwa społeczne. W ramach EFS priorytet inwestycyjny na rzecz ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych znalazł się w celu tematycznym *Promowanie włączenia społecznego i walka z ubóstwem*, w którym znalazły się również m.in. aktywna integracja, ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych, świadczonych w interesie ogólnym (użyteczności publicznej), oraz lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność. Natomiast w ramach EFRR, w celu tematycznym *Promowanie włączenia społecznego i walka z ubóstwem*, wskazano na wspieranie przedsiębiorstw społecznych oraz inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych, a także na wspieranie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich.

Europejski
Fundusz
Społeczny

Ponadto, w przyjętym 20 lutego 2013 r. Komunikacie Komisji **„Inwestycje społeczne na rzecz wzrostu i spójności, w tym wdrażanie Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014–2020”**²⁸ z 20 lutego 2013 r. wskazano, iż środki przeznaczone na politykę społeczną nie pochodzą jedynie z sektora publicznego. Znaczna ich część pochodzi również od osób indywidualnych oraz rodzin. Usługi społeczne na szeroką skalę świadczą również organizacje nienastawione na zysk. Usługi te obejmują schroniska dla bezdomnych, pomoc dla osób starszych i osób niepełnosprawnych oraz ośrodki udzielające porad w zakresie świadczeń socjalnych. Działania podejmowane przez sektor

²⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Plan Działania Na Rzecz Przedsiębiorczości do 2020 r. Pobudzanie ducha przedsiębiorczości w Europie ” COM (2012) 795 z 9 stycznia 2013 roku.

²⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006 (Dz. Urz. UE L 347/470 z 20 grudnia 2013)

²⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 (Dz. Urz. L 347/289 z dnia 20 grudnia 2013)

²⁸ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Inwestycje społeczne na rzecz wzrostu i spójności, w tym wdrażanie Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014–2020” z 20 lutego 2013 roku COM(2013) 83 final.

publiczny może uzupełniać działalność przedsiębiorstw społecznych, które mogą stać się pionierami na nowych rynkach (...). Dlatego też Komisja wezwała państwa członkowskie m.in. do: „wspierania przedsiębiorców społecznych poprzez tworzenie zachęt dla przedsiębiorstw rozpoczynających działalność oraz dla ich dalszego rozwoju poprzez poszerzanie ich wiedzy i kontaktów oraz zapewnianie im sprzyjającego otoczenia dla ich dalszego rozwoju poprzez poszerzanie ich wiedzy i kontaktów oraz zapewnianie im sprzyjającego otoczenia regulacyjnego, zgodnie z *Inicjatywą na rzecz przedsiębiorczości społecznej oraz planem działania na rzecz przedsiębiorczości do 2020 r.*”

Wszystkie te elementy wskazują na wyraźny impuls ze strony UE, który tworzy systemowe wsparcie dla wzmocnienia i rozwoju ekonomii społecznej jako instrumentu na rzecz integracji społecznej oraz usług użyteczności publicznej. Uczestnictwo Polski w Europejskim Modelu Społecznym daje olbrzymią szansę, która może zostać wykorzystana, o ile działania, które zostaną podjęte w ramach krajowych polityk publicznych, składać się będą na długofalową i kompleksową politykę, opartą o inicjatywy regionów i partnerstwo publiczno-społeczne.

Kontekst krajowego programowania strategicznego

Zgodnie z zapisami Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, ekonomia społeczna w roku 2020 stanowić będzie ważny element polityk publicznych, przyczyniający się do wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego. Jest to cel nadrzędny polityki wspierania rozwoju ekonomii społecznej. Oznacza to, że rozwój ekonomii społecznej służy realizacji kluczowych celów rozwojowych kraju, sformułowanych w innych dokumentach strategicznych.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej powstaje w konkretnym kontekście strategicznym. Podstawowym punktem odniesienia dla dokumentu jest Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Polska 2030 – Trzecia fala nowoczesności, Strategia Rozwoju Kraju 2020, jak też dziewięć zintegrowanych strategii horyzontalnych.

**Priorytet w
polskim
myśleniu
strategicznym**

W **Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju** w filarze Innowacyjność, w ramach priorytetu Kapitał Ludzki, wskazano jako cel strategiczny osiągnięcie dobrobytu poprzez pracę dzięki wsparciu aktywności edukacyjnej i zawodowej oraz powszechny dostęp do usług publicznych na każdym etapie życia. Zdefiniowano również pięć celów szczegółowych, wśród których znalazł się cel szczegółowy

Poprawa spójności społecznej. Wskazano w nim wyraźnie, iż wspieranie wzrostu liczby pracujących jest również jednym z trzech głównych priorytetów Unii Europejskiej w perspektywie 2020 roku. W dokumencie prezentującym strategię gospodarczo-społeczną UE do roku 2020 stwierdza się, iż *rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu polega na wspieraniu gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia*. Takie priorytety w zakresie polityki społecznej pozwolą na zmianę logiki jej realizacji: zamiast reagować na zróżnicowania dochodowe, powinna ona zmniejszać nabywane na różnych etapach życia deficyty, będące przyczyną większości problemów społecznych. W wielu przypadkach deficyty te powodują trudności w podejmowaniu zatrudnienia lub też pracę poniżej aspiracji, co z kolei prowadzi do niewykorzystywania potencjałów poszczególnych ludzi, w efekcie czego rośnie narażenie na ubóstwo. Poprawa spójności społecznej wymaga również stworzenia powszechnie dostępnego systemu usług publicznych ukierunkowanych na wspieranie radzenia sobie z deficytami, prowadzącego do podjęcia zatrudnienia oraz ograniczenia zakresu wykluczenia społecznego. Jednocześnie w przypadku osób niemogących czerpać dochodów z pracy, poprawa jakości ich życia nastąpi poprzez przebudowę i zwiększenie efektywności systemu zabezpieczenia społecznego, tak aby uzyskiwały one większe niż do tej pory wsparcie. Ponadto konieczne jest dalsze rozwijanie instrumentów z zakresu ekonomii społecznej oraz znalezienie właściwego miejsca w systemie polityki społecznej dla spółdzielni socjalnych, mogących odgrywać większą niż obecnie rolę w zwiększaniu aktywności społecznej i zawodowej osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, które są zdolne do podjęcia zatrudnienia na otwartym czy substytucyjnym rynku pracy.

W celu *Poprawa spójności społecznej* zawarto cel operacyjny 3.1: *Wprowadzenie zmian w systemie świadczeń*, tak aby wsparcie trafiało do grup realnie ich potrzebujących oraz rozbudowa systemu wsparcia opartego na usługach społecznych, w tym ekonomii społecznej. Określono w nim m.in., iż świadczenia indywidualne powinny służyć w zdecydowanie większym niż obecnie wymiarze zapewnianiu dostępu do usług publicznych, czego efektem powinno być podjęcie zatrudnienia. Takie podejście oznacza również lepsze wykorzystywanie szans, jakie dają nowoczesne i innowacyjne instrumenty ekonomii społecznej. Działania realizowane w ramach ekonomii społecznej mogą stanowić niezbędny element przejścia pomiędzy biernością, opartą na korzystaniu z transferów społecznych, do zatrudnienia na otwartym rynku pracy i czerpania dochodów z pracy. Należy również pamiętać, iż przedsiębiorstwa społeczne, poprzez tworzenie trwałych miejsc pracy i wykorzystywanie zysków na realizację celów społecznych, przyczyniają się do rozwoju społecznego kapitału, budowy spójności terytorialnej i zwiększają dostępność usług publicznych. Ponadto wskazano, iż nowy system świadczeń społecznych powinien wspierać zwiększanie aktywności zawodowej i zapobiegać wykluczeniu społecznemu. Jak wskazano w Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju, „zakłada to konieczność zbudowania do roku 2020 powszechnego dostępu do usług publicznych pozwalających na utrzymanie lub podjęcie zatrudnienia. Ponownie można tu m.in. wykorzystać instrumenty ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych. Powinien być on oparty na współpracy różnych podmiotów: publicznych, pozarządowych i prywatnych. Wymaga to również wprowadzenia zasady, iż głównym celem transferów społecznych jest doprowadzenie beneficjentów do podjęcia zatrudnienia dobrej jakości (nie dotyczy to osób, które z różnych powodów nie są w stanie podjąć zatrudnienia). Pozwoliłoby to kontynuować wsparcie nawet w sytuacji, gdy beneficjent otrzymuje dochody z pracy. Wydaje się być to szczególnie ważne dla ludzi młodych w pierwszym, po zakończeniu przez nich edukacji, okresie. Pozwoli również ograniczyć zjawisko „pracujących biednych”.

Rozwój ekonomii społecznej wpisuje się również w **Strategię Rozwoju Kraju 2020**²⁹. Szczególne znaczenie ma Obszar strategiczny III *Spójność społeczna i terytorialna*. Ekonomia społeczna obecna jest tu we wszystkich celach.

W celu III.1. *Integracja społeczna*, wśród priorytetowych kierunków interwencji publicznej wskazuje się zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Określono w nim, iż reakcją państwa na wykluczenie i ubóstwo będzie przede wszystkim polityka nastawiona na wzrost zatrudnienia oraz poprawę dostępu do usług publicznych, w tym do wysokiej jakości edukacji, skutkujące zwiększeniem aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Państwo będzie także wspierało rozwój ekonomii społecznej, przede wszystkim poprzez odpowiednie instrumenty legislacyjne i finansowe. Wskazano na dwa tematy działań sprzyjające aktywizacji osób wykluczonych. Pierwsze to przygotowanie odpowiednich instrumentów skierowanych na wydobywanie

**Strategia
Rozwoju
Kraju**

²⁹ Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. z 2012 r. Nr poz. 882).

i wzmacnianie potencjałów (umiejętności) poszczególnych osób, a więc programy przywracające osoby wykluczone do uczestniczenia w życiu społecznym, co stanowi znakomite działanie dla podmiotów o charakterze integracyjnym oraz organizacji pożytku publicznego. Drugie stanowi efektywne wspieranie tych osób na rynku pracy. Jak stwierdzono: „Jednym z ważnych instrumentów sprzyjających aktywizacji osób wykluczonych powinno być szersze wykorzystanie ekonomii społecznej (m.in. poprzez integrację grup defaworyzowanych i stwarzanie dla nich miejsc pracy)”.

W celu III.2. *Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych*, wskazano na priorytetowe kierunki interwencji publicznej, mające na celu zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych. Proponuje się tu zwiększenie efektywności systemu usług publicznych poprzez szersze wykorzystanie sektora prywatnego i podmiotów ekonomii społecznej jako dostawców i organizatorów tych usług, pozostawiając po stronie władz publicznych system ich finansowania i kontrolowania jakości ich dostarczania do obywateli.

W celu III.3. *Wzmocnienie mechanizmów dyfuzji oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych*, wśród priorytetowych kierunków interwencji publicznej wskazane zostało zwiększenie spójności terytorialnej, w ramach której za najistotniejszy element uznano przeciwdziałanie procesom marginalizacji w skali krajowej poprzez działania na rzecz wzmacniania istniejącej sieci miast i wspomaganie urbanizacji, rozwój zasobów ludzkich i kapitału społecznego oraz rozwój przedsiębiorczości, co stanowi jeden z kierunków oddziaływania ekonomii społecznej.

W tym zakresie problematykę doprecyzowano w **Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego**³⁰. W ramach celu 2, *Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych*, w ramach wzmacniania spójności w układzie krajowym za priorytetowe uznano rozwój zasobów ludzkich i kapitału społecznego na obszarach o najniższym poziomie i dynamice rozwoju społeczno-gospodarczego. Polityka regionalna będzie integrować działania różnych podmiotów, koncentrować je i adresować terytorialnie, szczególnie w zakresie następujących działań:

- *aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy* (aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu) – poradnictwo, pośrednictwo pracy, szkolenia i przekwalifikowania, prace interwencyjne i inne formy tworzenia miejsc pracy, rozwój ekonomii społecznej, formy wczesnej interwencji (w tym *outplacement*), staże i praktyki zawodowe;
- *rozwój lokalny* (w tym kulturalny) oraz rozwój kapitału społecznego – wsparcie lokalnych inicjatyw społecznych;
- *przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu*, w tym ograniczanie zjawiska ubóstwa, w szczególności wśród dzieci i osób starszych, realizacja programów integracji społecznej, rozwój działań ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw ekonomii społecznej, które spełniają funkcje w zakresie integracji społecznej, poprawy bądź uzupełniania usług publicznych oraz rozwoju wspólnot lokalnych.

Tym samym określono trzy kierunki oddziaływania podmiotów ekonomii społecznej w działaniach regionalnych.

Instytucjonalną podstawą tworzenia Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej jest umieszczony w **Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego**³¹ zapis działania *Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości społecznej i innych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zawodowemu, w tym różnorodnych form samopomocy, w Priorytecie Wzmocnienie integracji i solidarności społecznej dla Celu 2. Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne*. W ramach tego zapisu sformułowano wskazano, iż ekonomia społeczna jest innowacyjnym instrumentem wpływającym na zwiększenie integracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie oraz kapitału społecznego. Podmioty ekonomii społecznej realizują nie tylko potrzebę zatrudniania osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji życiowej. Mogą także uzupełniać dostarczanie towarów i usług przez rynek i państwo oraz rozwiązywać zróżnicowane problemy społeczne w wielu obszarach życia publicznego.

**Strategia
Rozwoju
Kapitału
Społecznego**

³⁰ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 13 Lipca 2010 r.;

³¹ Uchwała nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020” (M.P. z 2013 r. Nr. poz. 378);

W ramach strategii za najważniejsze dla rozwoju ekonomii społecznej uznano:

- włączenie jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego jako kluczowego podmiotu w **programowaniu i realizacji wsparcia i rozwoju przedsiębiorczości społecznej na terenie województw**, wspierających rozwój na poziomie regionalnym i lokalnym oraz wdrożenie systemowych rozwiązań, umożliwiających funkcjonowanie na zasadach partnerstwa publiczno-społecznego akredytowanych instytucji, wspierających infrastrukturalnie przedsiębiorczość społeczną (ośrodki wsparcia ekonomii społecznej) w zakresie usług, szkoleń i doradztwa;
- przyjęcie **Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES)**, który umiejscawia ekonomię społeczną w kontekście zintegrowanych strategii i nakreśla jej wizję, w której przedsiębiorstwa społeczne będą trwałym i dostrzegalnym podmiotem życia społeczno-gospodarczego w wymiarze lokalnym i regionalnym;
- przyjęcie **ustawy o przedsiębiorczości społecznej** stworzy możliwość starania się o status przedsiębiorcy społecznego, co będzie potwierdzeniem, że dany podmiot, prowadząc działalność gospodarczą, realizuje konkretne cele społeczne;
- przygotowanie i wdrożenie **działań edukacyjnych dotyczących przedsiębiorczości społecznej**, w tym skierowanych do dzieci i młodzieży w zakresie przygotowania do przedsiębiorczości oraz wspierania spółdzielni uczniowskich;
- **przygotowanie i wdrożenie zwrotnych mechanizmów finansowania (pożyczek, kredytów i poręczeń) dla przedsiębiorstw społecznych**;
- wypracowanie i wdrożenia skutecznych instrumentów pomiaru **społecznej wartości dodanej**, generowanej przez przedsiębiorstwa społeczne, a także inne przedsięwzięcia gospodarcze, służące realizacji celów społecznych. Co jest niezbędne do racjonalnego i efektywnego dzielenia środków publicznych dla sfery przedsiębiorczości społecznej;
- stałe poszukiwanie **innowacyjnych rozwiązań i mechanizmów** przeciwdziałania społecznemu i zawodowemu wykluczeniu. Służyć temu będzie wsparcie dla projektów testujących nowe rozwiązania i upowszechnianie tych, które okażą się skuteczne, efektywne i użyteczne.

Zapowiedziano, iż dla całości przedsięwzięć w ramach celu 2 wykorzystane zostaną doświadczenia MPiPS we wspieraniu działań w ramach PO KL i PO FIO, a w kolejnej perspektywie finansowej, po 2013 r., nastąpi kontynuacja funkcjonowania Funduszu Inicjatyw Obywatelskich będącego merytoryczną i finansową formułą budowy społeczeństwa obywatelskiego jako integralnego elementu kapitału społecznego.

Dokumentem, który w istotny sposób wspiera realizację strategii w kontekście udziału w strukturach europejskich, jest **Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020”**. **Aktualizacja 2013/2014 (KPR 2013/2014)**³², który zapowiada przyjęcie Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, ustawy o przedsiębiorstwie społecznym, wdrożenie pilotażowego funduszu pożyczkowego oraz działania zmierzające do wypracowania koncepcji i wdrożenia systemu akredytacji oraz standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej, wykreowania pozytywnego wizerunku „marki” ekonomii społecznej, opracowania programów edukacji i kształcenia w zakresie ekonomii społecznej, przygotowania i wdrożenia modelowych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej w środowisku lokalnym.

Krajowy
Program
Reform

Wskazano wyraźnie iż **przyjęcie KPRES będzie stanowiło jeden z elementów warunkowości ex ante, tj. zapewnienia określonych warunków wyjściowych umożliwiających efektywną realizację programów współfinansowanych ze środków europejskich**, w zakresie pracy na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw: istnienie strategicznych ram polityki na rzecz nowych przedsiębiorstw sprzyjających włączeniu społecznemu³³. Tym samym zarówno krajowe dokumenty strategiczne, jak i te związane z wdrażaniem Strategii „Europa 2020” określiły priorytetowe kierunki wsparcia, zapowiadając zoperacjonalizowanie ich w

³² Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020”. Aktualizacja 2013/2014 (KPR 2013/2014). Przyjęty przez Radę Ministrów 30 kwietnia 2013 r. Obecnie przygotowywane jest uzupełnienie 2014/2015.

³³ Krajowy Program Reform, op. cit. s. 66

ramach Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz regulacji prawnych, organizacyjnych, finansowych i edukacyjnych.

Definicja ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społecznego

Punktem wyjścia do analizy stanu rozwoju ekonomii społecznej jest definicja tego pojęcia. Próby definiowania ekonomii społecznej (określanej również jako gospodarka społeczna, ekonomia solidarna) oraz przedsiębiorstwa społecznego, rozpoczęły się w 2004 r. Podstawą dyskusji nad definiowaniem sektora była od początku **Karta zasad gospodarki społecznej CEP-CMAF z 2002 r.**³⁴, w której stwierdzono, iż:

Organizacje ekonomii społecznej są to podmioty gospodarcze i społeczne działające we wszystkich sektorach. Wyróżniają się one głównie swoimi celami oraz charakterystyczną formą przedsiębiorczości. Ekonomia społeczna obejmuje organizacje takie jak spółdzielnie, товариства взаємощиові, stowarzyszenia i fundacje. Przedsiębiorstwa te są szczególnie aktywne w niektórych obszarach, takich jak ochrona socjalna, usługi społeczne, ochrona zdrowia, bankowość, ubezpieczenia, produkcja rolnicza, kwestie konsumenckie, praca stowarzyszeniowa, rzemiosło, mieszkalnictwo, dostawy, usługi sąsiedzkie, edukacja i szkolenia oraz obszar kultury, sportu, turystyki i rekreacji.

Pojęcie ekonomii społecznej nie jest jednak szczegółowo zdefiniowane, eksperci kierują się przede wszystkim potrzebą zdefiniowania pojęcia przedsiębiorstwa społecznego jako rdzenia ekonomii społecznej.

Na poziomie europejskim, Europejska Sieć Badawcza EMES zaproponowała zbiór wspólnych kryteriów ekonomicznych i społecznych wyróżniających organizacje, które można nazwać przedsiębiorstwami społecznymi:

Kryteria ekonomiczne:

- *Stała działalność w zakresie produkcji towarów i/lub świadczenia usług* – oznacza to, że przedsiębiorstwa społeczne, w odróżnieniu od niektórych tradycyjnych organizacji non profit, angażują się bezpośrednio i w sposób stały w produkcję towarów lub świadczenie usług. Działalność produkcyjna lub usługowa stanowi zatem powód lub jeden z głównych powodów istnienia przedsiębiorstw społecznych.
- *Wysoki stopień autonomii* – oznacza to, iż przedsiębiorstwa społeczne są tworzone przez grupy ludzi na podstawie autonomicznego projektu i są one następnie zarządzane przez tych ludzi. Mogą korzystać z wsparcia publicznego, ale nie są bezpośrednio ani pośrednio zarządzane przez władze publiczne lub inne instytucje publiczne.
- *Istotny poziom ryzyka ekonomicznego* – co oznacza, że osoby tworzące przedsiębiorstwo społeczne przyjmują w całości lub w części ryzyko związane z taką inicjatywą. W odróżnieniu od instytucji publicznych, ich kondycja finansowa zależy od działań ich członków i pracowników zmierzających do pozyskiwania odpowiednich środków.
- *Pewna minimalna ilość odpłatnej pracy* – co oznacza, że przy wykorzystaniu możliwości oferowanych przez działania społeczne, wolontariackie, działalność przedsiębiorstwa społecznego wiąże się z pewnym poziomem pracy odpłatnej, wymagającej zatrudnienia pracowników.

Kryteria społeczne:

- *Wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia* – co oznacza, że jednym z podstawowych celów przedsiębiorstwa społecznego jest działanie na rzecz społeczeństwa lub określonej grupy osób. Jednocześnie cel ten polega na wykształcaniu poczucia odpowiedzialności społecznej na poziomie lokalnym.
- *Oddolny, obywatelski charakter inicjatywy* – co oznacza, że przedsiębiorstwa społeczne powstają w wyniku kolektywnych procesów uruchamianych przez ludzi należących do danej społeczności lub do grupy, dla której wspólna jest pewna dobrze określona potrzeba lub cel działania.

³⁴ Europejska Stała Konferencja Spółdzielni, Towarzystw Wzajemnych, Stowarzyszeń i Fundacji. W 2008 r. EP-CMAF przyjęła nazwę „Europejska Ekonomia Społeczna” (Social Economy Europe). Tekst Karty opublikowano w: „Ekonomia Społeczna Kraków 2004. II Europejska Konferencja Ekonomii Społecznej - Materiały”, MPiPS, ZLSP, Warszawa 2005.

- *Władza decyzyjna nie jest oparta na własności kapitałowej* – generalnie oznacza to zasadę „jeden członek – jeden głos” lub przynajmniej fakt, że uprawnienia do realizacji prawa głosu nie wynikają z faktu posiadania udziału w kapitale. Chociaż właściciele kapitału odgrywają w przedsiębiorstwach społecznych ważną rolę, prawa do podejmowania decyzji dzielą z innymi interesariuszami.
- *Charakter partycypacyjny, angażujący podmioty, na rzecz których prowadzona jest działalność* – co oznacza, że osoby korzystające z usług świadczonych przez przedsiębiorstwa społeczne są reprezentowane i uczestniczą w ich strukturach. W wielu przypadkach jednym z celów jest wzmocnienie demokracji na poziomie lokalnym poprzez działalność gospodarczą.
- *Ograniczona dystrybucja zysku* – przedsiębiorstwa społeczne to nie tylko organizacje, w których obowiązuje całkowity zakaz rozdziału zysków, ale także organizacje, które – jak spółdzielnie w niektórych krajach – mogą rozdzielać zyski, ale tylko w ograniczonym zakresie, aby unikać dążenia do maksymalizacji zysku³⁵.

Definicja przedsiębiorstwa społecznego wprowadza dość szeroką przestrzeń, w ramach której są to przedsiębiorstwa:

- dla których leżący we wspólnym interesie cel socjalny lub społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej, która często charakteryzuje się wysokim poziomem innowacyjności społecznej;
- których zyski są w większości reinwestowane w realizację tego celu społecznego,
- których sposób organizacji lub system własności odzwierciedla ich misję, opierając się na demokratycznych lub partycypacyjnych zasadach lub mając na celu sprawiedliwość społeczną.

Mogą to być:

- przedsiębiorstwa, które świadczą usługi społeczne lub dostarczają towary i usługi przeznaczone dla słabszych grup społecznych (dostęp do mieszkań, dostęp do ochrony zdrowia, pomoc dla osób starszych lub niepełnosprawnych, włączanie słabszych grup społecznych, opieka nad dziećmi, dostęp do zatrudnienia i szkoleń, zarządzanie sytuacją osób zależnych itp.),
- lub przedsiębiorstwa, w których przyjmuje się sposoby produkcji towarów i świadczenia usług ukierunkowane na cel o charakterze społecznym (włączenie społeczne lub zawodowe poprzez dostęp do pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności ze względu na ich niskie kwalifikacje lub problemy społeczne lub zawodowe prowadzące do wykluczenia i marginalizacji), a których działalność może dotyczyć towarów i usług innych niż społeczne³⁶.

W Polsce kwestie definicyjne w dużej mierze uporządkuje projektowana ustawa o przedsiębiorstwie społecznym. Na użytek Programu oraz działań regulacyjnych i finansowych, proponujemy przyjąć następujące rozumienie ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społecznego:

Ekonomia społeczna to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych społeczną marginalizacją, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego)³⁷.

**Definicja
ekonomii
społecznej**

W sferze ekonomii społecznej działają podmioty ekonomii społecznej, obejmujące pięć głównych grup:

- **przedsiębiorstwa społeczne**, będące fundamentem ekonomii społecznej;
- **podmioty reintegracyjne**, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej; formy te nie będą w żadnym przypadku przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w

³⁵ Dorotea Daniele (DIESIS), *Uwarunkowania prawne przedsiębiorstw społecznych: przykłady z kilku krajów europejskich*, „Ekonomia społeczna. Teksty” 8/2007, Warszawa 2007.

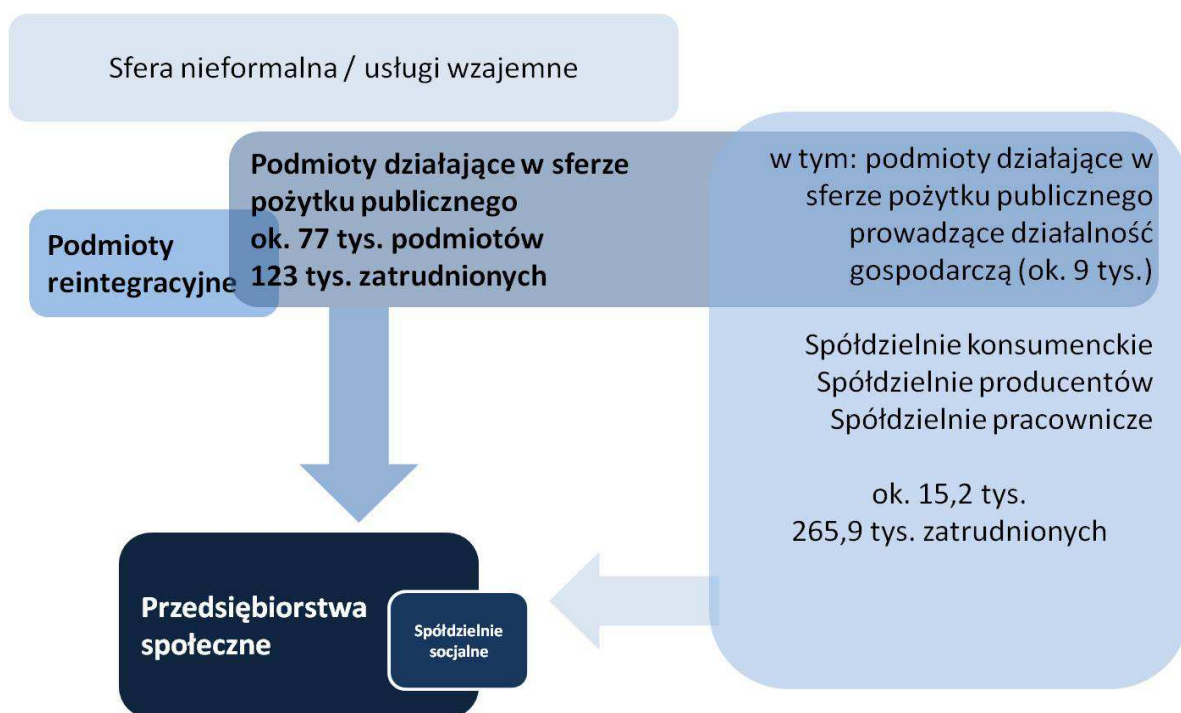
³⁶ Komunikat Komisji „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwu społecznemu w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji” z 25 października 2011, KOM(2011)682 wersja ostateczna.

³⁷ Pojęcie „social services of general interest”, używane w nomenklaturze europejskiej, tłumaczone jest jako usługi społeczne interesu ogólnego lub usługi społeczne użyteczności publicznej. W Programie używamy pojęcia usługi społeczne użyteczności publicznej jako znacznie bardziej odpowiadające polskim normom prawnym,

przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne;

- **podmioty działające w sferze pożytku publicznego**, które prowadzą działalność ekonomiczną, zatrudniają pracowników, choć ich działanie nie jest oparte na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego; podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi, o ile podejmą działalność gospodarczą w określonym zakresie, podejmując również zobowiązania statutowe odnośnie do dystrybucji zysku;
- **podmioty sfery gospodarczej**, które tworzone były jednak w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Są to podmioty, które nie spełniają wszystkich cech i warunków dotyczących działalności przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na cztery podgrupy:
 - organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;
 - zakłady aktywności zawodowej³⁸;
 - spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie;
 - pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

Rys.1. Podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne.

³⁸ Umieszczenie zakładów aktywności zawodowej w dwóch kategoriach (podmioty reintegracyjne i sfera gospodarcza) wynika z ich hybrydowego charakteru, uznanego Decyzją KE K(2007)3050 z dnia 27 czerwca 2007 roku mającego umocowanie zarówno w polskim [(Art. 29 oraz 68 c ust 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.), ustawa z dnia 29 października 2010 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 226, poz. 1475 z późn zm.); Art. 38 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2010 roku Nr 51, poz.307, z późn. zm.); rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2007 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. Nr 242, poz. 1776)], jak i europejskim prawodawstwie (np. Declaration on the rights of disabled persons, pkt 7.).

- Osobną grupą, która stanowi obszar ekonomii społecznej, są pojawiające się coraz częściej **inicjatywy o charakterze nieformalnym**. Należy do nich m.in. zarówno ruch rodzących się kooperatyw spożywców w: Białymstoku (dwie), Gdańsku, Krakowie (dwie), Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Warszawie (dwie) oraz Wrocławiu, działających w sferze wzajemnościowej oraz różnorodnych ruchów miejskich, lokatorskich i sąsiedzkich. Podobnie ma się sytuacja z ruchem spółdzielni uczniowskich, których w 2011 r. w całym kraju było ok. 5 tys. Mimo że formalnie nie są organizacjami, mogą one stanowić, a często już stanowią, istotną bazę rozwoju ekonomii społecznej.

Przedsiębiorstwo społeczne posiada cechy wspólne dla podmiotów z pozostałych grup, ale charakteryzuje się tym, że:

- jest to podmiot prowadzący działalność gospodarczą, wyodrębniony pod względem organizacyjnym i rachunkowym;
- celem działalności gospodarczej jest integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym przypadku wymagane jest zatrudnienie co najmniej 50% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub 30% niepełnosprawnych o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności) lub/i świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej, przy jednoczesnej realizacji celów prozatrudnieniowych (zatrudnienie min. 20% osób z określonych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym);
- nie dystrybuuje zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznacza go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną – w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;
- jest zarządzany na zasadach demokratycznych, albo co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami.

Definicja przedsiębiorstwa społecznego

Status przedsiębiorstwa społecznego uzyskiwany będzie na podstawie przepisów o przedsiębiorstwie społecznym poprzez uzyskanie odpowiedniego wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Stan rozwoju ekonomii społecznej

Najistotniejszymi grupami podmiotów ekonomii społecznej są organizacje obywatelskie prowadzące działalność w sferze pożytku publicznego oraz spółdzielnie.

Sektor obywatelski

Według rejestru REGON na dzień 31 grudnia 2011 r., sektor ten obejmuje 89.888 stowarzyszeń i 12.763 fundacji, 14.271 jednostek organizacyjnych Kościoła Katolickiego, 1.508 jednostek innych kościołów i związków wyznaniowych, 3.784 organizacji społecznych oddzielnie niewymienionych. 19.175 związków zawodowych, 5.801 organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego, 244 partii politycznych oraz 371 organizacji pracodawców. Łącznie stanowiło to 147.805 zarejestrowanych podmiotów. Dla porównania, wg Krajowego Rejestru Sądowego na dzień 31 grudnia 2011 r. w rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej w ramach KRS wpisane było 62.795 stowarzyszeń, 12.783 fundacji, 520 organizacji rzemieślniczych, 4.477 społeczno-zawodowych organizacji rolników, 12 związków zawodowych rolników indywidualnych, 128 jednostek samorządów zawodowych innych przedsiębiorców, 37 innych organizacji przedsiębiorców, 377 izb gospodarczych, 7.712 związków zawodowych, 424 organizacje pracodawców, 6.675 stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych, 90 innych organizacji

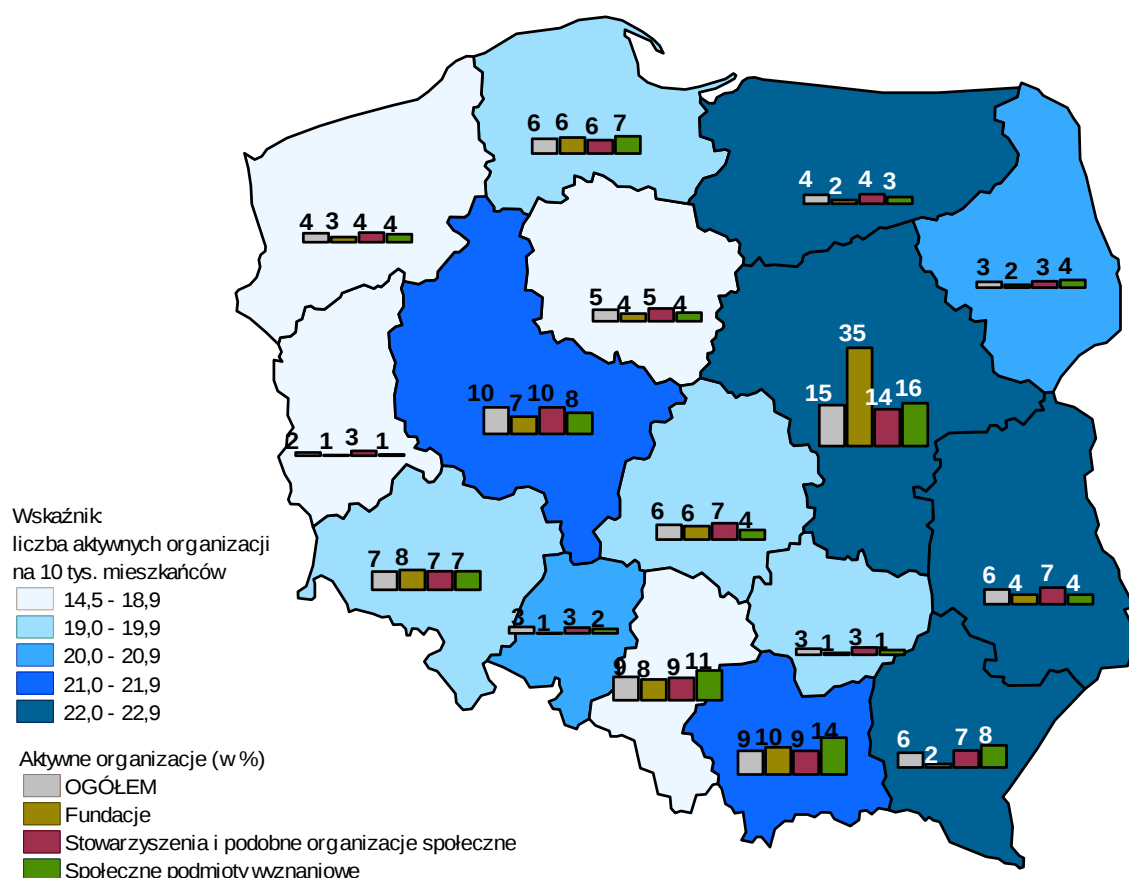
Stan organizacji obywatelskich

społecznych lub zawodowych, 532 osoby prawne i inne jednostki organizacyjne będące organizacjami pożytku publicznego, co łącznie stanowiło 96.562 podmiotów³⁹.

Badania Głównego Urzędu Statystycznego SOF-1 i SOF-4 z 2011 r. wskazują, że w 2010 r. działało 80,4 tys. organizacji, wśród których 67,9 tys. stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, 7,1 tys. – fundacje, 3,6 tys. organizacji samorządu gospodarczego, a 1,8 tys. – społeczne podmioty wyznaniowe. Baza członkowska organizacji obywatelskich obejmuje ok. 9 milionów osób. Co dziesiąta z objętych badaniem organizacji trzeciego sektora posiadała status organizacji pożytku publicznego (OPP) – było ich 7,3 tys. Spośród 67,9 tys. stowarzyszeń i podobnych organizacji, 32,2 tys. to typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne, 18,4 tys. to stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe, 14,8 tys. to ochotnicze straże pożarne, zaś 2,5 tys. to koła łowieckie⁴⁰. W ciągu lat 2005-2010 liczba działających stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji zwiększyła się o 22%, przychody wzrosły aż o 108%, natomiast baza członkowska skurczyła się o 18%.

W ciągu lat 2005-2010 liczba działających organizacji trzeciego sektora zwiększyła się o 19%, przychody wzrosły aż o 186%, natomiast baza członkowska skurczyła się o 20%.

Rys. 2. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora oraz ich liczba na 10 tys. mieszkańców według województwa, w którym miały siedzibę w 2010 r. (w %)

Źródło: Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe. Samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2010 r., GUS Warszawa 2013 s. 27; http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/GS_stow_fund_i_spol_podm_wyz_2010.pdf

³⁹ Dane za: Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za lata 2010 i 2011, MPiPS, Warszawa 2012, s. 9-12;

http://www.pozYTEK.gov.pl/files/pozYTEK/sprawozdanie_z_ustawy/sprawozdanie_06_09_2012.pdf

⁴⁰ Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe. Samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2010 r., GUS Warszawa 2013r.; http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/GS_stow_fund_i_spol_podm_wyz_2010.pdf

Według badań zarówno organizacji rejestrowych jak i badanych przez GUS organizacji aktywnych widać duże zróżnicowanie terytorialne funkcjonowania organizacji obywatelskich. Wyraźna jest tu dominacja województwa mazowieckiego i samej Warszawy. Według GUS 15,5% organizacji pochodzi z mazowieckiego, zaś z samej Warszawy 8,1% łącznej liczby organizacji (34,6% wszystkich fundacji). Wysoki udział mają również województwa wielkopolskie (10%) i małopolskie (9,1%)

W Polsce średnio na 10 tys. osób przypadało 20,9 badanych podmiotów trzeciego sektora. O ile największą dostępnością organizacji, podobnie jak ich najwyższym udziałem, charakteryzowały się regiony: centralny i wschodni, w których na 10 tys. mieszkańców działało ponad 22,5 podmiotów, o tyle już w regionie południowym (zajmującym trzecią lokatę w Polsce pod względem liczby organizacji) na 10 tys. osób przypadało najmniej, bo 18,0 organizacji. W województwach: lubelskim, mazowieckim, podkarpackim i wielkopolskim liczba organizacji na 10 tys. osób była najwyższa – wynosiła od 23,3 do 23,7 podmiotów, natomiast najniższa wystąpiła w województwie śląskim – 15,1 jednostki.

Według badania Głównego Urzędu Statystycznego SOF-1i SOF-4 (dane za 2010 r.) najważniejsze dziedziny działalności statutowej organizacji trzeciego sektora to:

- sport, turystyka, rekreacja, hobby – tę dziedzinę wskazywało 30% podmiotów, (to domena ponad 96% stowarzyszeń kultury fizycznej, związków sportowych);
- pomoc społeczna i humanitarna, ratownictwo – 26%, w tym ratownictwo pożarnicze, górskie, wodne, pomoc ofiarom klęsk żywiołowych 18,7% (to domena ponad 95% ochotniczych straży pożarnych);
- kultura i sztuka – 12%;
- edukacja i wychowanie oraz działalność naukowo-badawcza – 8%;
- ochrona zdrowia – 4%;
- rozwój lokalny w wymiarze społecznym i ekonomicznym – 4%;
- ochrona środowiska – 2%;
- wsparcie dla instytucji, organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich – 2%;
- rynek pracy, aktywizacja zawodowa – 1%.

Na koniec 2010 r. w organizacjach trzeciego sektora, na podstawie stosunku pracy pracowało łącznie 132,5 tys. osób, a dla 111,8 tys. pracowników organizacje te stanowiły główne miejsce pracy. W 2008 r. liczba zatrudnionych wyniosła 70,8 tys. (w tym jako główne miejsce pracy dla 60,2 tys., co wskazuje na wysoką dynamikę wzrostu w ostatnich dwóch latach).

W 2010 r. 62% organizacji nie zatrudniało personelu płatnego, 22% z nich oferowało wyłącznie umowy cywilnoprawne, a jedynie 16% posiadało pracowników etatowych (i jednocześnie często zatrudniały także w oparciu o umowy cywilnoprawne).

Choć średnia liczba pracowników etatowych w organizacjach zatrudniających wyniosła 10 osób, to jednak połowa z tych organizacji zatrudniała nie więcej niż 3 osoby. Natomiast według badań KLON/JAWOR, tylko co piąta organizacja (19%) zatrudnia pracowników etatowych (na cały etat lub jego część), natomiast kolejne 21% współpracuje z osobami, które nie mają wprawdzie podpisanych umów o pracę, jednak regularnie, co najmniej raz w miesiącu, pracują odpłatnie na rzecz organizacji. Praca takich osób czasem niewiele różni się od pracy etatowej. Bazując na deklaracjach dotyczących liczby godzin pracy, można szacować, że tylko około 6% organizacji korzysta z pracowników zatrudnionych na 5 i więcej etatów przeliczeniowych. Płatna praca stanowi więc jedynie wsparcie dla społecznego zaangażowania członków i wolontariuszy⁴¹.

Poważnym aktorem na scenie ekonomii społecznej, który może potencjalnie tworzyć przedsiębiorstwa społeczne, są **organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą**. Na koniec 2010 r. zarejestrowaną działalność gospodarczą posiadało 7,24 tys. fundacji, stowarzyszeń oraz podobnych organizacji społecznych i społecznych jednostek Kościoła katolickiego objętych badaniem GUS. Po przeprowadzonym badaniu okazało się, że jedynie połowa z tych organizacji (52%) prowadziła

⁴¹ Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa, 2012, s. 26.

rzeczywiście działalność gospodarczą, podczas gdy pozostałe albo ją tymczasowo zawiesiły, albo zaprzestały jej prowadzenia, nie składając wniosku o wykreślenie z rejestru, albo nawet nie rozpoczęły jej prowadzenia.

Najwięcej badanych podmiotów w ramach działalności gospodarczej zajmowało się działalnością profesjonalną, naukową, techniczną (16,7% wszystkich jednostek prowadzących działalność gospodarczą). Organizacje działające w tym obszarze zajmowały się przede wszystkim reklamą, badaniami rynku, opinii publicznej (58,9%), architekturą, inżynierią, badaniami i analizami technicznymi (11,2%) oraz doradztwem związanym z zarządzaniem (10,7%). Kolejnymi sekcjami PKD, w których skupiała się działalność największej liczby badanych organizacji, były edukacja (15,1%), działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (12%), handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych (10%), informacja i komunikacja (8,4%) oraz działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (8,1%).

Na uwagę zasługuje fakt, że pośród wszystkich organizacji posiadających wpis do rejestru przedsiębiorców, prawie jedna trzecia nie zatrudniała w ogóle płatnego personelu. Osoby pracujące w ramach umów cywilnoprawnych stanowiły jedną trzecią zasobów pracy płatnej (28,7%). W ogólnej strukturze zatrudnienia w organizacjach przeważało zatrudnienie małej liczby pracowników (do 5 osób). Strukturę zatrudnienia cechował także znaczny udział kobiet w zatrudnieniu ogółem⁴². Trzeba jednak pamiętać, że nie każda organizacja prowadząca działalność gospodarczą może zostać uznana za przedsiębiorstwo społeczne.

Niemniej powyższe dane pokazują skalę zjawiska. Nie ma natomiast zbiorczych statystyk dotyczących **spółek non profit** działających jako przedsiębiorstwa społeczne; szacuje się, że funkcjonuje ich w Polsce ok. 20-30, choć brak jest oficjalnego wykazu tych podmiotów.

Sektor spółdzielczy

Spółdzielczość odgrywa ważną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju, ma istotny wpływ na warunki życia wielu Polaków. Spółdzielnie poprzez specyficzny system funkcjonowania dywersyfikują system gospodarczy, wzbogacają rynek oraz wspomagają jego zrównoważone funkcjonowanie. Spółdzielcza forma posiada również wiele zalet, które w określonych warunkach mogą stać się niezwykle pomocne dla państwa i społeczeństwa. Należą do nich m.in. zdolność do tworzenia stabilnych miejsc pracy, co potwierdzone zostało badaniami o charakterze europejskim, które objęły również Polskę (*The resilience of co-operative model*, Roelants, Brussels, 2012). Wsparcie tego sektora jest szczególnie istotne ze względu na pozytywną rolę jaką odgrywają w zatrudnianiu grup mających trudności na otwartym rynku pracy. Udział osób niepełnosprawnych zatrudnionych w spółdzielniach w ogólnej liczbie zatrudnionych w spółdzielniach jest 3-krotnie wyższy niż w całej gospodarce narodowej (11,6% wobec 3,6%) Wśród osób zatrudnionych w spółdzielniach 59% stanowią kobiety (w porównaniu z udziałem kobiet w zatrudnionych w gospodarce narodowej jest to o 14 punktów procentowych więcej). Spółdzielnie utrzymują w długoletnim zatrudnieniu osoby, będące w wieku niemobilnym lub emerytalnym (53% do 36%), a także zatrudniają więcej osób o niższym poziomie wykształcenia (78% do 68,3%) (Międzyresortowy raport o spółdzielczości polskiej, 2010). Dane te są kluczowe w kontekście wydłużania wieku emerytalnego, jak również ze względu na fakt, iż w przypadku likwidacji spółdzielni na rynek pracy trafią osoby zagrożone w największym stopniu wykluczeniem społecznym.

Stan
spółdzielczości
w Polsce

Na polski sektor spółdzielczy, na który składa się ponad 17 tys. spółdzielni zarejestrowanych w systemie REGON, według obliczeń Krajowej Rady Spółdzielczej prawie 9 tys. stanowi czynne podmioty gospodarcze. Zrzeszają one ponad 8 milionów członków i zatrudniają około 400 tys. pracowników, w tym 265,9 tys. w z spółdzielniach zatrudniających 10 osób i więcej⁴³. Jest to niezwykle zróżnicowany sektor. Większość działających dziś spółdzielni powstała przed 1989 rokiem (62%). Według REGON pomiędzy 2006 a 2012 liczba zarejestrowanych spółdzielni spadła z 18.200 do 17.153⁴⁴.

⁴² Raport końcowy z pomiaru wpływu EFS na poziom zatrudnienia i ekonomizację podmiotów ekonomii społecznej w ramach badania SOF-1 za 2010 rok.

⁴³ Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012, GUS, Warszawa 2012, s. 228.

⁴⁴ Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, 2012 r. Warszawa 2013, s. 37.

Pierwsza grupa spółdzielni, których **celem jest zatrudnienie**, składa się z tradycyjnych spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i niewidomych, spółdzielni rękodzieła ludowego „Cepelia” oraz spółdzielni socjalnych (których mowa odrębnie). Według danych z 1 marca 2012 r.⁴⁵ czynnych spółdzielni pracy w Polsce było 648, spółdzielni inwalidów i niewidomych 224 a spółdzielni rękodzieła ludowego 9, co daje łączną liczbę 881 czynnych podmiotów gospodarczych. Największa część spółdzielni pracy zrzeszona jest w Związku Lustracyjnym Spółdzielni Pracy (ponad 200 podmiotów), natomiast drugim co do wielkości związkiem zrzeszającym tę branżę jest Spółdzielczy Związek Rewizyjny „Wspólnota Pracy”, który zrzesza 84 spółdzielnie, w związku rewizyjnym Cepelia zrzeszonych jest 18 spółdzielni, Związek Rzemiosła Polskiego podaje, że w jego strukturach oraz strukturach izb rzemieślniczych działa 168 spółdzielni⁴⁶. Spółdzielnie związane z funkcją prozatrudnieniową dają pracę ok. 60 tys. osób, w tym 45 tys. to członkowie spółdzielni⁴⁷.

Drugą grupę spółdzielni stanowią te, których **głównym celem jest realizacja innych poza zatrudnieniem potrzeb społecznych**. W rolnictwie i jego otoczeniu funkcjonowało ponad 1081 czynnych spółdzielni, w tym 152 spółdzielnie mleczarskie, 72 spółdzielnie ogrodniczo-pszczelarskie, 71 Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych, 553 Spółdzielnie Kółek rolniczych oraz 240 spółdzielni producentów rolnych. Największy udział w produkcyjnej obsłudze gospodarstw rolnych posiada spółdzielczość mleczarska. 300 tys. producentów mleka jest właścicielami 152 spółdzielni mleczarskich, dysponujących nowoczesnym potencjałem przetwórczym. Spółdzielcze mleczarstwo to ponad 70% rynku mleka.

Działalnością handlową zajmują się dwie branże. „Społem” to 339 czynnych spółdzielni, ponad 35 tys. zatrudnionych pracowników i blisko 76 tys. członków, którzy swą pracę zawodową i działalność społeczną związali z tą organizacją, zaś „Samopomoc Chłopska” to 1243 czynnych spółdzielni, które zrzeszają ok. 240 tys. członków i zatrudniają prawie 90 tys. pracowników.

We wrześniu 2013 r. w ramach sektora finansowego funkcjonowały 572 banki spółdzielcze, zatrudniające prawie 23 tys. pracowników i zrzeszające 1 041 395 osób⁴⁸. Udział aktywów sektora spółdzielczego (banki spółdzielcze i zrzeszające) w całym sektorze bankowym wynosił 8,9%⁴⁹.

Na koniec III kwartału 2013 r. działalność prowadziło 55 spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, zrzeszających ponad 2,6 mln osób. W 1 948 placówkach (oddziały i filie) zatrudnionych było prawie 6 tys. pracowników⁵⁰. Najnowsze dostępne dane dotyczące aktywów spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych przedstawiają stan na koniec 2012 r. Aktywa SKOK wynosiły wówczas 16,8 mld zł, co stanowiło 1,25% aktywów sektora bankowego⁵¹.

Ponadto funkcjonowało 3,3 tys. spółdzielni mieszkaniowych, zatrudniających ok. 80 tys. pracowników, posiadających ok. 4,5 mln członków⁵².

Niezwykle ciekawą formą funkcjonującą w ramach sektora spółdzielczego są spółdzielnie uczniowskie. Statystyki Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej mówią nawet o 5 tysiącach takich podmiotów, choć nadal brakuje wiarygodnych statystyk. Bezsprzeczny jest jednak fakt, iż spółdzielnie uczniowskie, często funkcjonujące pod opieką banków spółdzielczych, spółdzielni pracy, spółdzielni spożywców SPOŁEM, są w tej chwili najbardziej praktyczną formą kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród uczniów. I to postaw społecznie odpowiedzialnych.

Spółdzielnie socjalne

Najbardziej znanym nowym typem spółdzielni funkcjonujących w Polsce są spółdzielnie socjalne. Przedsiębiorstwa te działają na podstawie ustawy z 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, gdzie wskazano, iż ich głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy, poprzez prowadzenie wspólnego

⁴⁵ Materiały V Kongres Spółdzielczości, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 27 – 28 listopada 2012 r., str. 55.

⁴⁶ <http://www.zrp.pl>

⁴⁷ Raport o spółdzielczości polskiej. Dokument przyjęty przez Zespół Międzyresortowy w dn. 19.01.2010 r.

⁴⁸ Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w trzech kwartałach 2013r., ze szczególnym uwzględnieniem banków o aktywach większych niż 500 mln zł., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, grudzień 2013r. str. 6-7.

⁴⁹ Ibidem, str. 5.

⁵⁰ Informacja o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w III kwartale 2013r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Spółdzielczej i Spółdzielczych Kas oszczędnościowo-Kredytowych, Warszawa, grudzień 2013r., str. 5.

⁵¹ Informacja dla Komisji Nadzoru Finansowego. Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w 2012 roku, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego Departament Bankowości Spółdzielczej i Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo – Kredytowych, Warszawa, maj 2013 r.

⁵² Sławomir Nałęcz, Joanna Konieczna, Sektor spółdzielczy – główny pracodawca gospodarki społecznej w Polsce, w: Sławomir Nałęcz (red.) „Gospodarka społeczna w Polsce”, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2008.

przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej. Tym samym utworzono nowy podmiot prawny, którego głównym celem jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, lecz również działalność na rzecz:

- społecznej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- zawodowej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

Według stanu na koniec 2012 r., zgodnie z informacjami Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było 601 spółdzielni socjalnych, pod koniec 2013 r. ponad 850 spółdzielni socjalnych, tymczasem na koniec I kwartału 2014 r. zarejestrowanych było już ponad 1 tys. spółdzielni socjalnych. Nie wiadomo jednak, ile z nich jest rzeczywiście aktywnych. Wyniki prowadzonych badań wskazują, że część spółdzielni zakończyła działalność, choć formalnie nie zostały one wyrejestrowane⁵³.

Według badań z 2010 r., 83% badanych spółdzielni zakładanych było przez osoby bezrobotne, zaś w 38,4% była przynajmniej jedna osoba niepełnosprawna. W 2010 r. wśród badanych spółdzielni socjalnych zdecydowanie przeważały spółdzielnie małe, liczące od 5 do 9 członków. Zaledwie 10% spółdzielni liczyło 10 i więcej członków. Ponad 1/3 badanych spółdzielni zatrudniała dodatkowych pracowników nie będących członkami spółdzielni.

Spółdzielnie socjalne zajmują się przede wszystkim świadczeniem usług. W badanej zbiorowości jedynie 14% badanych podmiotów deklarowało, że w zakresie swojej aktywności posiadają także działalność produkcyjną. Dominującym obszarem działalności badanych spółdzielni socjalnych były usługi z zakresu „dom i ogród” (43%), w tym usługi porządkowe (sprząatanie), utrzymanie i konserwacja terenów zielonych, odśnieżanie, projektowanie domów i ogrodów, opieka nad grobami, usługi pralnicze, serwis sprzętu AGD/RTV oraz usługi florystyczne. Drugim najczęściej wskazywanym polem działalności gospodarczej badanych podmiotów było budownictwo (33,3%), tj. usługi elektryczne, elektroniczne, hydrauliczne, konserwatorskie, malarskie, remontowe, spawalnicze, stolarskie, ślusarskie oraz kamieniarskie. Trzecim – gastronomia (27,9%), w tym usługi cateringowe, organizacja imprez okolicznościowych oraz prowadzenie lokali gastronomicznych.

Głównym odbiorcą produktów i usług powstających w spółdzielniach socjalnych w Polsce w 2010 r. były osoby fizyczne (37%), na kolejnym miejscu lokowały się firmy prywatne (23%) oraz instytucje administracji publicznej (22%). Stosunkowo rzadko odbiorcami produktów/usług spółdzielni były organizacje pozarządowe (12%) oraz inne spółdzielnie socjalne (2%). Wśród badanych spółdzielni dominującą formą zatrudnienia była spółdzielcza umowa o pracę (55%), kolejnymi najczęściej wskazywanymi formami zatrudnienia była umowa o dzieło (22%) oraz umowa-zlecenie (20%).

Głównym źródłem przychodów spółdzielni socjalnych w 2010 r. były przychody z otwartego rynku (74%). Blisko 3 na każde 4 zł wpływów finansowych spółdzielni stanowiły środki pochodzące z działalności gospodarczej. Z tych samych badań wynika, że w 2010 r. połowa badanych spółdzielni uzyskała wynik ujemny z działalności gospodarczej, 27% zbilansowało przychody i koszty, zaś 23% wypracowało nadwyżkę bilansową⁵⁴.

Podmioty reintegracyjne

Według danych MPiPS w roku 2012 działały 92 **centra integracji społecznej**, z czego 68 utworzone przez organizacje obywatelskie. Według danych za 2012 r. odbiorcami działań centrów integracji społecznej było około 5,4 tys. osób z grup dotkniętych wykluczeniem społecznym. Najczęściej uczestnikami zajęć z zakresu integracji społecznej i zawodowej były osoby długotrwale bezrobotne – stanowiły

**Podmioty
integracyjne i
nieformalne**

⁵³ Badania prowadzone w Wielkopolsce dowodzą, że taka sytuacja dotyczy ponad jednej trzeciej spółdzielni. Por. Joanna Kobielska, *Obraz spółdzielni socjalnych w świetle badań przeprowadzonych w ramach projektu „Wykluczenie społeczne: diagnoza i mechanizmy przeciwdziałania w województwie wielkopolskim”*, [w:] „Spółdzielnie socjalne. Skuteczny mechanizm walki z wykluczeniem społecznym czy ślepa uliczka?”, Praca zbiorowa pod redakcją Jacka Tittenbruna, Poznań 2010, s. 84, <http://www.wykluczenie.spoldzielnie.org>.

⁵⁴ *Monitoring spółdzielni socjalnych (wersja robocza)*, Albert Izdebski, Małgorzata Ołdak, MPiPS, Warszawa 2011.

one 69% wszystkich podopiecznych CIS-ów. Około 10% beneficjentów korzystało ze wsparcia CIS-ów w związku z niepełnosprawnością⁵⁵. Ponadto w 2012 r. funkcjonowało 69 **zакладów aktywności zawodowej**, w tym 43 utworzone przez organizacje obywatelskie, w których zatrudnienie znalazło 3.523 osób, w tym. 2.651 stanowiły osoby niepełnosprawne⁵⁶.

W 2012 r. samorządy powiatowe dofinansowały, ze środków własnych i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, koszty uczestnictwa 24,3 tys. osób niepełnosprawnych w 672 **warsztatach terapii zajęciowej**, w tym 125 warsztatach, których organizatorem jest jednostka sektora finansów publicznych oraz 520 warsztatach funkcjonujących przy jednostkach spoza sektora finansów publicznych, a ponadto w 28 warsztatach działających przy zakładach pracy chronionej⁵⁷. Co więcej, w 2010 r. funkcjonowało 286 **klubów integracji społecznych**, z czego 223 prowadziły faktyczną działalność⁵⁸.

Istnieje też nierozpoznany **obszar działań o charakterze nieformalnym**, obejmującym inicjatywy nastawione na przetrwanie albo obniżenie własnych kosztów utrzymania, samopomoc lub pomoc innym ludziom znajdującym się w trudnej sytuacji ekonomicznej lub mającej wymiar ekonomiczny jak też wspólne gospodarowanie wspierające realizację celów danej grupy czy społeczności (realizacja projektów, nauka, wspólna działalność kulturalna). Inicjatywy te odwołują się do wartości ekonomii społecznej, a także wykorzystują pochodzące stamtąd metody i rozwiązania organizacyjne. Największą różnicą jest ulotny charakter, unikanie formalnej rejestracji i funkcjonowania w ramach stabilnych struktur.

Finanse sektora ekonomii społecznej

Według GUS w 2011 r. udział sektora spółdzielczego w produkcji globalnej czyli sumie produkcji globalnej produktów (wyrobów i usług) wszystkich sektorów własności wyniósł 47,7 mld zł, co stanowiło 1,5% produkcji globalnej ogółem, zaś sektor instytucji niekomercyjnych⁵⁹ 24,6 mld zł, co stanowiło 0,8 produkcji globalnej ogółem. W 2011 r. sektor spółdzielczy⁶⁰ tworzył wartość 13.2 mld zł. Produktu Krajowego Brutto (0,9% PKB), zaś sektor niekomercyjny 13.8 mld zł co również stanowiło 0,9% PKB⁶¹.

**Stan finansów
ekonomii
społecznej**

Sektor spółdzielczy utrzymuje się w całości z działalności rynkowej, jednak poza sektorem finansowym (banki spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe) i mieszkaniowym nie stanowi znaczącego udziału kapitałowego w gospodarce. Niestety ostatnie kompleksowe badania sektora spółdzielczego pochodzą z roku 2006 i 2008⁶², dlatego też trudno dostarczyć informacji o sytuacji finansowej spółdzielni w 2011 i 2012 r., poza ogólną konstatacją o zmniejszaniu się udziału sektora w gospodarce. Raport o stanie spółdzielczości z 2010 r. stwierdza, że wg informacji Komisji Nadzoru Finansowego udział Banków Spółdzielczych i SKOK-ów w rynku kredytów i depozytów wynosi łącznie ok. 10%, natomiast wg szacunków Krajowych Związków Rewizyjnych oraz Krajowej Rady Spółdzielczej spółdzielczość mleczarska kontroluje ponad 70% rynku mleka, a spółdzielczy handel to ok. 10% rynku detalicznego artykułów spożywczych. Udział pozostałych branż spółdzielczych w rynku jest trudny do oszacowania⁶³.

⁵⁵ Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2012 r. GUS, Warszawa, 29 listopada 2013 r.

⁵⁶ Dane Biura Osób Niepełnosprawnych MPiPS na 31 grudnia 2012 roku.

⁵⁷ Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2010 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Druk sejmowy nr 46 z 8 grudnia 2011 r., s. 58

⁵⁸ Raport o działalności Klubów Integracji Społecznej w Polsce (dane uzyskane na podstawie 139 ankiet z 13 województw), DPIiS MPiPS, Warszawa, sierpień 2011.

⁵⁹ Sektor instytucji niekomercyjnych obejmuje według GUS: organizacje społeczne, partie polityczne, organizacje związków zawodowych, stowarzyszenia, fundacje oraz jednostki organizacji wyznaniowych; Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe. Samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2010 r.; http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/GS_stow_fund_i_spol_podm_wyz_2010.pdf

⁶⁰ Bez spółdzielni do 9 członków.

⁶¹ Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012, GUS, Warszawa 2012, s. 682.

⁶² Iwona Krysiak, Informacja o sektorze spółdzielczym w Polsce, ekonomia społeczna. Tekst, Warszawa 2006, Sławomir Nałęcz, Joanna Konieczna, Sektor spółdzielczy – główny pracodawca gospodarki społecznej w Polsce w: *Gospodarka społeczna w Polsce*, Sławomir Nałęcz (red.) . ISP PAN, Warszawa 2008

⁶³ Raport o spółdzielczości polskiej. Dokument przyjęty przez Zespół Międzyresortowy w dn. 19.01.2010 r.

W przypadku **podmiotów obywatelskich**, organizacje te mogą finansować realizację działań w ramach swojej działalności jako działalność nieodpłatna lub odpłatna pożytku publicznego lub w ramach działalności gospodarczej. Istotnym źródłem dochodów organizacji jest realizacja zadań publicznych zgodnie z ustawą o finansach publicznych. Łącznie od 2007 do 2011 r. organizacje sektora obywatelskiego zrealizowały zadania publiczne zlecane przez administrację publiczną na łączną kwotę 12,1 mld zł, z czego 8,4 mld zleconą w trybie otwartego konkursu ofert na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz 10,6 mld w innych trybach.

Tab. 1. Zlecanie zadań publicznych sektorowi obywatelskiemu w latach 2007-2012

	Ogółem środki przekazane	Otwarte konkursy w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego	Inne tryby przekazywania środków
2007	4.756.581.342	895.605.212	3.860.976.130
2008	2.533.845.898	1.057.850.940	1.475.994.957
2009	2.291.277.781	1.361.107.856	930.169.925
2010	4.755.222.055	3.138.391.646	1.616.830.409
2011	4.792.790.054	1.993.260.923	2.799.529.131
2012	2.210.615.776	1.707.198.756	503.417.020
Razem	19.129.717.130	8.446.216.577	10.683.500.552

Źródło: MPiPS

Najczęściej usługi organizacji obywatelskich kupowane są przez jednostki samorządu terytorialnego, w szczególności gminy i powiaty grodzkie.

Tab.2. Zlecanie zadań sektorowi obywatelskiego przez JST w latach 2007-2012

Rok	ogółem środki zlecane	Otwarte konkursy ofert			inne tryby	
		Ogółem	powierzanie	Wspieranie	ogółem	środki UE
2007	869.275.147	551.855.333	87.022.941	464.832.392	317.419.814.03	4.697.070.25
2008	1.191.369.782	705.974.635	112.402.378	593.572.257	485.395.147	27.843.195
2009	1.421.261.594	783.156.422	133.600.101	649.556.321	638.105.171	90.146.200
2010	3.948.494.426	2.697.209.780	216.567.583	2.480.642.197	1.251.284.646	220.306.057
2011	4.196.192.406	1.733.846.051	328.779.521	1.405.066.530	2.462.346.355	222.487.314
2012	1.712.824.858	1.378.023.458	243.934.288	1.134.089.170	334.801.400	
Razem	11.626.593.355	6.472.042.221	878.372.524	5.593.669.697	5.154.551.133	565.479.836

Źródło: MPiPS

Widoczne jest coraz większa realizacja zadań zleczanych poza trybem ustawy o działalności pożytku publicznego. Według danych za 2011 r., w ok. 22% ankietowanych wskazuje skorzystanie z trybu ustawy Prawo zamówień publicznych, zaś 19% na podstawie uchwały JST wydanej na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. Niepokojący jest natomiast niski poziom powierzenia zadań publicznych od 3% do 5% co wyraźnie wskazuje na istniejące blokady w przekazywaniu konkretnych przedsięwzięć samorządowych w ręce organizacji sektora obywatelskiego. Wymaga to przemyślanej polityki tworzącej nowy model realizacji usług użyteczności publicznej zwłaszcza w sektorze usług społecznych.

Nowym instrumentem wsparcia są pożyczki i poręczenia udzielane przez JST. W 2011 r. 92 organy administracji samorządowej zadeklarowały, że udzieliły pożyczek na kwotę 21,3 mln zł oraz wystawiły 4 gwarancje i 31 poręczeń organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego (na podstawie art. 5 ust. 8 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie). Obok tego, od lat funkcjonują dwie prywatne instytucje: Polsko-Amerykański Fundusz Pożyczkowy Inicjatyw Obywatelskich Sp. z o.o., który od 1999 r. do 1 stycznia 2012 r. udzielił pożyczek 479 organizacjom sektora obywatelskiego na kwotę ponad 131 mln zł., oraz Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych S. A. (TISE), które udzieliło 104 pożyczki na kwotę 15 mln zł. W stosunku do potrzeb rozwojowych środki te z jednej strony obwarowane są dość wysokim oprocentowaniem z uwagi na ryzyko, z drugiej zaś mają one niewielki charakter w stosunku do potrzeb.

Organizacje obywatelskie korzystały ze środków budżetu Unii Europejskiej. Do końca grudnia 2011 r. podmioty zaliczane do sektora pozarządowego podpisały w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, 8.430 umów o wartości dofinansowania UE przekraczającej 6 mld zł. W zestawieniu z rezultatami odnotowanymi dla całego NSRO, projekty realizowane przez organizacje stanowiły odpowiednio 12,9% ogólnej liczby projektów oraz 3,1% wartości dofinansowania UE (193 mld zł wyłączając z tej puli 1,23 mld zł dofinansowania dla PO Pomoc Techniczna).

Wg stanu na koniec 2011 r., stosunek liczby przedsięwzięć wdrażanych przez trzeci sektor do ogólnej puli wdrażanych projektów w ramach poszczególnych programów operacyjnych wahał się pomiędzy 0,9% a 25,2%. Najwyższy udział organizacji obywatelskich w liczbie podejmowanych inicjatyw występował w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki (25,2%), a także Europejskiej Współpracy Terytorialnej (22%). W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki podpisano 7697 umów, na łączną kwotę 3,5 mld zł⁶⁴.

Tymczasem z badań GUS za 2010 r. wynika, iż w projektach z Europejskiego Funduszu Społecznego (PO KL) uczestniczyło zaledwie 4,7 tys. organizacji, w tym 2,0 tys. co najmniej jako projektodawca, zaś 1,8 co najmniej jako partner⁶⁵. Oznacza to, że niecałe 6% organizacji korzysta ze środków EFS.

Ze wszystkich aktywnych organizacji, według GUS, aż 49% wskazało publiczne źródła swoich przychodów, co stanowi blisko 39,3 tys. organizacji. Średnie przychody ze źródeł publicznych dla jednostek, które miały takie przychody wyniosła 208 tys. zł, jednak społeczne podmioty wyznaniowe miały przeciętnie przychody 4-krotnie wyższe od średniej. Jednocześnie 39% badanych jednostek czyli 31,3 tys. organizacji wskazało niepubliczne źródła finansowania swojej działalności⁶⁶.

Z porównania wsparcia krajowego i europejskiego w okresie 2007-2013 wynika, że w ramach publicznych środków krajowych zawarto 314.318 umów na kwotę 19,1 mld zł, zaś ze środków EFS 8.553 umów na kwotę 3,8 mld zł. Jednak z krajowego wsparcia publicznego korzysta 52%, zaś ze środków europejskich 3% organizacji pozarządowych. Oznacza to z jednej strony wyraźne rozwarstwienie sektora, z drugiej zaś potrzebę, znacznie większego skupienia się w politykach publicznych a zwłaszcza w obrębie źródeł krajowych na polityce rozwoju ekonomii społecznej w działaniach o charakterze niegospodarczym.

Według GUS roczne przychody nieprzekraczające 10 tys. złotych wykazało aż 33% badanych podmiotów, przychody między 10 tys. a 100 tys. złotych - 42%, natomiast przychody mieszczące się w przedziale od 100 tys. do 1 mln złotych osiągnęło 20% organizacji. Najmniejszą grupę tworzyły jednostki o przychodach powyżej 1 mln złotych - stanowiły one zaledwie 5% objętej badaniem zbiorowości. Natomiast według badań KLON/JAWOR około jednej piątej organizacji ma do dyspozycji mniej niż 1 tys. zł rocznie (w tym 12% deklaruje brak jakichkolwiek przychodów w 2011 r.), a jednocześnie tyle samo osiąga roczne przychody przekraczające 100 tys. zł (w tym 4% deklaruje przychody powyżej 1 mln zł). Różnice związane są m.in. z miejscem funkcjonowania, liczbą lat działalności, branżą, zasięgiem działania⁶⁷.

Według cytowanych badań GUS ok. 6,8 tys. (8%) organizacji obywatelskich deklaroowało prowadzenie działalności gospodarczej. Średnie przychody z działalności gospodarczej dla jednostek, które miały takie przychody, wyniosła 519 tys. zł, jednak społeczne podmioty wyznaniowe miały przeciętnie przychody 3-krotnie wyższe od średniej. Odsetek organizacji, które miały jakiekolwiek przychody z odpłatnej działalności statutowej w zbiorowości ogółem wyniósł w 2010 r. 22%, co stanowiło ok. 16,5 tys. organizacji.

KLON/JAWOR w swojej typologii organizacji wskazał na specjalny typ organizacji obywatelskiej „Przedsiębiorstwa NGO”. Segment ten zdaniem badaczy obejmuje ok. 7% organizacji, jest jednak bardzo specyficzny i niezwykle ważny z punktu widzenia potencjału finansowego i ludzkiego polskiego sektora pozarządowego. „Zdecydowana większość przedsiębiorstw NGO pracuje w rytmie codziennym: w trzech czwartych z nich przynajmniej część osób jest zaangażowanych codziennie w godzinach pracy, w kolejnych 17% występuje systematyczna, częsta praca, choć niekoniecznie w

⁶⁴ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Informacja na temat stanu wykorzystania funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w Roku 2011, Warszawa, czerwiec 2011.

⁶⁵ Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe. Samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2010 r.; http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/GS_stow_fund_i_spol_podm_wyz_2010.pdf

⁶⁶ Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe. Samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2010 r.; http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/GS_stow_fund_i_spol_podm_wyz_2010.pdf

⁶⁷ Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa, 2012, s. 55

standardowych godzinach roboczych (a np. tylko w niektóre dni lub wieczorami). Niemal każde przedsiębiorstwo NGO dysponuje lokalem. Wszystkie na stałe zatrudniają płatny personel, w tym cztery piąte ma pracowników etatowych⁶⁸. To są organizacje, których 35% według tego badania osiągnęły w 2011 r. budżet ponad 1 mln zł, zaś kolejne 54% od 100 tys. do 1 mln zł.⁶⁹

Wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej

Wzmocnienie i poszerzenie zakresu działań sektora ekonomii społecznej jest jednym z celów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. W Programie w ramach Priorytetu VII *Promocja integracji społecznej* przewidziano Cel szczegółowy 2, *Wzmocnienie i poszerzenie zakresu działań sektora ekonomii społecznej*. Oczekiwany efektami tego celu miały być:

**Bilans
dedykowanego
wsparcia**

- zapewnienie funkcjonowania instytucji wspierających ekonomię społeczną (przynajmniej dwie w każdym województwie);
- 30% przychodów własnych jednostek ekonomii społecznej w ogólnej wartości ich przychodów.

Wskaźnikami produktowymi miały być natomiast:

- liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną, które otrzymały wsparcie w ramach Priorytetu;
- liczba inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej wspartych z EFS;
- liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej⁷⁰.
- W przyjętym 13 marca 2008 r. Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, w ramach Priorytetu VII pojawiło się Działanie 7.2 *Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej*, w którym poddziałanie 7.2.2 odnosiło się wprost do wsparcia ekonomii społecznej. Jego celem było wyłanianie w konkursach instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej, oferujących usługi na rzecz podmiotów ekonomii społecznej. Na ten cel przeznaczono kwotę 172.399.750 euro, co według przelicznika z 28 listopada 2013 r. stanowiło równowartość 723.079.031 zł⁷¹.
- Według stanu na koniec 2013 r. podpisano 463 umowy o dofinansowanie projektów na łączną kwotę 649.680.008 zł, w ramach których złożono wnioski o płatność na kwotę 402.964.823 zł⁷².

Tab. 3. Monitoring wartości PO KL na koniec 2013 r.

Nazwa wskaźnika	Narastająco w ramach Priorytetu VII	Wartość docelowa	Stopień realizacji celu
Wskaźniki produktu			
Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną	10 786	6801	159%
Liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej	144 456	33216	435%
Liczba podmiotów ekonomii społecznej utworzonych dzięki wsparciu z EFS	343	300	114%
Wskaźniki rezultatu			
Liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną, które otrzymały wsparcie w ramach Priorytetu, funkcjonujących co najmniej 2 lata po zakończeniu udziału w projekcie	32	44	73%

Źródło: Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju

⁶⁸ Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa, 2012, s. 85.

⁶⁹ Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa, 2012, s. 83.

⁷⁰ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Warszawa, 7 września 2007 r., s. 188.

⁷¹ Po zmianach w 2011 r. jest to kwota 172 399 750 euro. Do przeliczenia zastosowano kurs EBC z dnia 28.11.2013r., 1 EUR=4,1942 PLN

⁷² Postęp w realizacji Programu Kapitał Ludzki wg stanu na 31 grudnia 2013 r. Informacja dostępna na stronie www.efs.gov.pl

Dodatkowo, w ramach Priorytetu I PO KL realizowane są projekty systemowe, wspierające rozwój ekonomii społecznej, o łącznej wartości ok. 60 mln zł. W sumie więc przeznaczono znaczące środki finansowe na wsparcie otoczenia ekonomii społecznej.

Na obecnym etapie wdrażania programu możliwa jest częściowa ocena dotychczasowych działań. Jak wskazują analizy wsparcia oferowanego w ramach PO KL, przyjęta koncepcja nie zapewniła stworzenia efektywnego, trwałego systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej⁷³, m.in. ze względu na zbyt niską jakość usług oferowanych przez podmioty wspierające rozwój ekonomii społecznej. Jak pokazują wstępne badania, nie spełniają one oczekiwań ich głównych odbiorców⁷⁴. Równocześnie, budowaniu otoczenia ekonomii społecznej nie towarzyszyło adekwatne do potrzeb wsparcie bezpośrednie dla przedsiębiorstw społecznych.

Według Instytucji Zarządzającej PO KL konkursowy tryb wyboru projektów, a przy tym niewystarczające wykorzystanie narzędzi w postaci kryteriów selekcji spowodowało, że:

- w większości regionów liczba powołanych instytucji wspierających ekonomię społeczną (tzw. ośrodki wsparcia ekonomii społecznej) znacznie przewyższyła zakładane w PO KL wartości docelowe;
- w wielu przypadkach nie udaje się zapewnić kontynuacji działań przez poszczególne ośrodki, gdyż nie uzyskują one dofinansowania ze środków EFS na dalszą aktywność, co prowadzi do tego, że potencjał wypracowany przez te podmioty nie jest wykorzystywany;
- znaczna część ośrodków zaprzestaje realizacji działań wspierających ekonomię społeczną wraz z zakończeniem dofinansowania ze środków EFS. Tymczasem zgodnie z logiką interwencji EFS beneficjenci powinni zapewnić trwałość projektów po zakończeniu ich realizacji ze środków unijnych. Często jednak ośrodki wsparcia ekonomii społecznej prowadzone są przez podmioty zaliczane do sektora ekonomii społecznej, np. przez organizacje pozarządowe, które nie mają wystarczających zasobów do prowadzenia tego typu działań bez pomocy państwa⁷⁵.

W tym zakresie wdrożono w 2011 r. działania naprawcze. Częściowo nastąpiły one z inicjatywy Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, częściowo zaś z inicjatywy Zespołu do Spraw Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej. Zespół w stanowisku z 20 lipca 2011 r. zwrócił się do MRR z wnioskiem o wprowadzanie określonych kryteriów konkursowych, zapewniających trwałość funkcjonowania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej⁷⁶. Działania na rzecz trwałości funkcjonowania OWES zostały skorelowane z działaniami standaryzującymi ośrodki, przewidzianymi w projekcie systemowym „Zintegrowany System Wsparcia Ekonomii Społecznej”.

Warto jednak zwrócić uwagę, że pomimo licznych zarzutów, ośrodki wsparcia wykonały olbrzymią pracę edukacyjno-doradczą, która powinna też zostać uwzględniona w całościowej ocenie wsparcia.

⁷³ Hubert Guz, *Wsparcie sektora ekonomii społecznej w ramach VII Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013*, w: „Ekonomia Społeczna”, półrocznik, 1/2011, http://www.ekonomiaspoleczna.msap.pl/doki/polrocznik/polrocznik_es2.pdf oraz *Struktura infrastruktury ekonomii społecznej – zaproszenie do dyskusji*, Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”, tekst przygotowany we współpracy z Fundacją Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa, październik 2009 r.

⁷⁴ Marek Cwikalski, *Pomiar jakości usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Wstępne wyniki badań*; w: „Ekonomia Społeczna”, półrocznik, 1/2010, http://www.ekonomiaspoleczna.msap.pl/doki/polrocznik/polrocznik_es1.pdf

⁷⁵ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Sprawozdanie z realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki za II półrocze 2011 roku*, s.82.

⁷⁶ Tekst Stanowiska dostępny jest na stronie www.ekonomiaspoleczna.pl, w zakładce Zespołu.

Tab.4. Realizacja Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w zakresie wsparcia ekonomii społecznej na koniec 2012 r.

		Sektor obywatelski		Sektor spółdzielczy		Sektor reintegracyjny			
Typy wsparcia	Ogółem	organizacje pozarządowe	kościół, związki wyznaniowe	spółdzielnie socjalne	spółdzielnie inwalidów i niewidomych	ZAZ	KIS	CIS	WTZ
Liczba podmiotów (instytucji), które otrzymały wsparcie	11 613	8 083	14	360	8	38	27	40	128
- w tym podmiotów ekonomii społecznej	9 530	7 908	14	400	8	31	9	35	136
Liczba utworzonych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej	401	114	1	78	5	0	1	0	0
Liczba godzin doradztwa (indywidualnego, grupowego, coachingu)	96 487	35 391	20	8 965	6 352	457	20	225	292
Liczba uczestników doradztwa w Poddziałaniu 7.2.2.	24 239	7 609	4	1 337	75	0	4	14	17
Liczba przeprowadzonych szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej	6 049	1 407	2	345	1	5	5	3	19
Liczba uczestników szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej	27 479	10 086	8	1 048	27	18	24	27	68
Liczba udzielonych podmiotom ekonomii społecznej usług prawnych	10 129	6 226	4	340	763	5	2	42	41
Liczba udzielonych podmiotom ekonomii społecznej usług księgowych	9 808	6 396	19	737	1 201	7	4	61	1
Liczba udzielonych podmiotom ekonomii społecznej usług marketingowych	6.746	6.452	6	330	3	30	0	61	52
Liczba utworzonych spółdzielni socjalnych dzięki wsparciu OWES	169	7	0	98	0	0	0	0	0

Źródło: Dane Instytucji Pośredniczących PO KL zebrane od projektodawców. Dane pochodzą spoza systemu sprawozdawczości PO KL

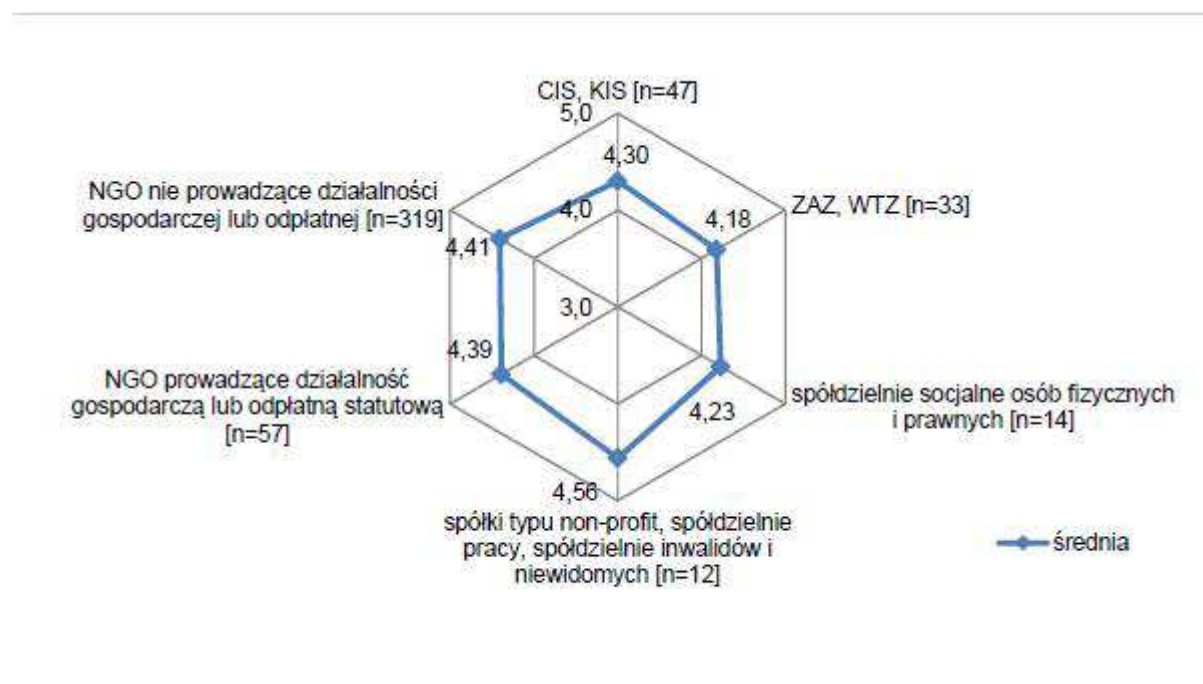
Według badania ewaluacyjnego przeprowadzonego na zlecenie MRR w 2013 r.⁷⁷, zdaniem podmiotów ekonomii społecznej wsparcie otrzymane w ramach projektu PO KL było dobrze dopasowane do ich potrzeb. Zróżnicowanie w ocenie między poszczególnymi typami PES jest niewielkie: najwyżej oceniły je spółdzielnie pracy, inwalidów oraz spółki typu non-profit, najniżej zaś ZAZ, WTZ oraz spółdzielnie socjalne osób prawnych i fizycznych - przy czym były to nadal oceny pozytywne.

⁷⁷ Badanie ewaluacyjne pt. *Ocena wsparcia w obszarze ekonomii społecznej udzielonego ze środków EFS w ramach PO KL*, Coffey International Development dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2013.

Dane te potwierdzają ograniczoną ofertę wsparcia dla ZAZ i WTZ – OWES bardzo rzadko wspierały te typy podmiotów, a dodatkowo WTZ zostały wykluczone ze wsparcia w Poddziałaniu 7.2.1 PO KL, typ operacji (1)58. Projekty najlepiej odpowiadały na potrzebę podniesienia kompetencji przedstawicieli organizacji trzeciego sektora, którzy najwyżej ocenili otrzymane wsparcie. Jednocześnie niskie oceny nielicznych przedstawicieli spółdzielni socjalnych potwierdziły, że wsparcie dla istniejących PES nie spełnia ich oczekiwań w wystarczającym stopniu⁷⁸.

Odsetek PES, które zatrudniły nowe osoby w ciągu 12 miesięcy po skorzystaniu ze wsparcia, jest silnie zróżnicowany w regionach. W sześciu województwach nie przekroczył 10%, w pięciu regionach wyniósł od 10% do 15%, a w kolejnych pięciu przekroczył 15%⁷⁹.

Rys. 3. Ocena dopasowania otrzymanego wsparcia z PO KL do potrzeb poszczególnych typów instytucji (średnia oceny na skali: 1- w ogóle nie odpowiadało, 5- w pełni odpowiadało, n=482)

Źródło: Badanie ewaluacyjne pt. *Ocena wsparcia w obszarze ekonomii społecznej udzielonego ze środków EFS w ramach PO KL*, Coffey International Development dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2013.

Zgodnie z rekomendacjami zawartymi w raporcie, konieczne jest przyjęcie rozstrzygnięć dotyczących kształtu systemu wsparcia ekonomii społecznej. Dotyczy to szczególnie przypisania jasnej odpowiedzialności za tworzenie i funkcjonowanie systemu wsparcia samorządowi województwa. Konieczne jest również określenie zależności pomiędzy OWES a instytucjami rynku pracy i pomocy społecznej, tak aby możliwa była współpraca między nimi (zlecanie usług przez PUP lub OPS do OWES).

Konieczne jest również określenie zasad finansowania usług świadczonych przez OWES. Możliwe jest uwzględnienie częściowego samofinansowania OWES. Wymaga to jednak rozstrzygnięć o charakterze systemowym, stosowanych jednolicie w całym systemie wsparcia ekonomii społecznej. Należy rozważyć co najmniej dwie opcje:

- pobieranie opłat za usługi świadczone na rzecz funkcjonujących PES
- lub wprowadzenie niewielkich składek (np. 3% dochodu) płaconych przez PES na Izbę (która ma powstać), z zastrzeżeniem przeznaczenia ich na funkcjonowanie systemu wsparcia.

⁷⁸ Badanie, op. Cit. s 70.

⁷⁹ Badanie, op. cit. s. 90.

Według raportu należy rozważyć uruchomienie na większą skalę instrumentów zwrotnych, adresowanych do funkcjonujących PES. Z raportu wynika także, iż ograniczona dotąd do spółdzielni socjalnych możliwość udzielania dotacji nie była adekwatna dla wszystkich grup docelowych wsparcia. Należałoby zatem umożliwić udzielanie dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej w formie przedsiębiorstwa społecznego również innym typom podmiotów (organizacje pozarządowe, spółki non-profit).

Zgodnie z przedstawionymi rekomendacjami, wskazane jest prowadzenie dalszych prac nad systemem akredytacji. Podstawowym celem akredytacji powinno być zapewnienie wysokiej jakości usług oraz stymulowanie procesów doskonalenia w systemie. W większym stopniu powinny być uwzględnione aspekty jakości oferowanych usług: sposoby diagnozowania potrzeb klientów, sposoby pracy z klientami, sposoby monitorowania losów klientów. Nie chodzi przy tym o standaryzację sposobu działania wszystkich OWES, ale o upewnienie się, że w każdym z nich funkcjonują mechanizmy zapewniania jakości działania. Uruchomienie mechanizmów zapewniania jakości funkcjonowania OWES powinno nastąpić możliwie szybko – tak, aby możliwe było ich wdrożenie przed uruchomieniem interwencji w ramach RPO.

Zakres funkcjonowania OWES powinien być określony stosunkowo elastycznie. Możliwe są różne modele funkcjonowania tego typu instytucji i dokumenty programowe powinny pozwalać na ich realizację (np. przewidzenie w projekcie przeciętnej lub maksymalnej wartości wsparcia na klienta, bez precyzowania jego rodzaju, planowanie stopniowe – uszczegóławianie planów wraz z postępem realizacji projektu itd.).

Trwałe OWES – według raportu - powinny dysponować ofertą (częściowo odpłatną, częściowo darmową) dla działających PES mających problemy, chcących się rozwinąć lub potrzebujących specjalistycznych usług niedostępnych na rynku (np. księgowości PES, która jest inna niż księgowość trzeciego sektora czy podmiotów czysto rynkowych).

Jednym z zadań systemu wsparcia – zgodnie z raportem ewaluacyjnym - powinno być ułatwianie PES dostępu do rynku. Może to się odbywać na kilka sposobów:

- wzmocnienie jakości doradztwa biznesowego dla potencjalnych i działających PES (bliska współpraca przy tworzeniu biznesplanów);
- promocja rozwiązań i modeli biznesowych, które się sprawdziły – szczególne wsparcie dla ich replikacji i upowszechniania w całym kraju;
- zachęcanie samorządu do zwiększenia zamówień kierowanych do sektora ekonomii społecznej, szczególnie w obszarach, w których przedsiębiorstwa te mogą dostarczyć korzyści społecznych (usługi społeczne, edukacyjne, ochrona środowiska).

Promocja ekonomii społecznej w JST nie powinna bazować na szkoleniach, ale na pracy z urzędnikami różnych szczebli. Praca ta powinna uwzględniać rzecznicтво i szukanie konkretnych rozwiązań dopasowanych do potrzeb i możliwości danego samorządu.

Zgodnie z raportem OWES powinny animować działania lokalnie z przedstawicielami samorządów. Sugerowana jest praca doradcza dla władz samorządowych, w której przedstawiciele OWES i JST będą wspólnie szukali konkretnych rozwiązań (np. nisz dla PES, propagowanie innych niż PZP form zlecania zadań publicznych, szukanie możliwości zawiązania partnerstw bądź powołania spółdzielni socjalnych osób prawnych). Zaproponowano również prezentację dobrych praktyk przy współpracy przedstawicieli tych gmin i powiatów, w których ekonomia społeczna odgrywa istotną rolę.

Od 2012 r. Priorytet I PO KL również umożliwia realizację przedsięwzięć na rzecz ekonomii społecznej, poprzez wykorzystanie zwrotnych instrumentów finansowych w ramach Działania 1.4 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki „Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej”, którego beneficjentem systemowym jest Bank Gospodarstwa Krajowego. W ramach projektu wyłoniono pośrednika finansowego - TISE S. A., który udzieli 250 przedsiębiorstwom społecznym preferencyjnych pożyczek na szeroko pojęty rozwój, na łączną kwotę 25 mln zł. W ramach tego projektu pożyczki udzielane będą do 30 czerwca 2015 r. Elementem wsparcia będzie również bezpłatne doradztwo.

Wsparcie ekonomii społecznej zostało także przewidziane w Programie Operacyjnym Fundusz Inicjatyw Obywatelskich 2009-2013. W ramach Priorytetu IV *Rozwój przedsiębiorczości społecznej* można było otrzymać dofinansowanie na projekty należące do dwóch obszarów: *Przedsiębiorczość*

społeczna i upowszechnianie idei partnerstwa trójsektorowego oraz Wolontariat pracowniczy. W roku 2011 w ramach Priorytetu IV wsparcie na łączną kwotę 5.958 tys. zł otrzymało 56 projektów; w roku 2012 wsparcie na łączną kwotę 8 344 610 zł otrzymały 81 projektów; w roku 2013 wsparcie na łączną kwotę 6 098 698 zł otrzymały 63 projekty. W ramach wszystkich priorytetów dofinansowanie otrzymało ponadto: w 2011 roku 12 spółdzielni socjalnych, na łączną kwotę 1.023.985,44 zł; w 2012 roku 14 spółdzielni socjalnych na łączną kwotę 1 319 149 zł; w 2013 roku 4 spółdzielni socjalnych na łączną kwotę 587 010 zł.

W Priorytecie IV PO FIO przewidziano także *Komponent regionalny* na lata 2011-2012. W konkursie ogłoszonym w 2011 r. w ramach ww. komponentu aplikowało 6 podmiotów, z czego dofinansowanie pozyskały 4 oferty na łączną kwotę 1.764.333 zł (561.442 zł w 2011 r. oraz 1.202.891,20 zł w 2012 r.). Operatorzy mają za zadanie organizowanie konkursów grantowych dla spółdzielni socjalnych, które ubiegają się o dofinansowanie o maksymalnej wysokości 25 tys. zł na jeden podmiot.

Wsparcie na tworzenie miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej

W okresie 2007-2012 realnie funkcjonowało wsparcie na tworzenie miejsc pracy w jednym typie przedsiębiorstwa społecznego - spółdzielniach socjalnych. Oczywiście tworzenie miejsc pracy było również możliwe w sektorze obywatelskim. Według badań GUS z 2010 r., dzięki uczestnictwu organizacji w projektach finansowanych z EFS utworzono 2,6 tys. miejsc pracy, zaś kolejne 2,5 tys. miejsc pracy utrzymano⁸⁰. Były to jednak środki projektowe nie związane wprost z dedykowanym utworzeniem miejsca pracy o charakterze gospodarczym. W przypadku spółdzielni socjalnych mieliśmy do czynienia ze wsparciem zarówno ze źródeł krajowych, jak i z Europejskiego Funduszu Społecznego.

**Bilans inwestycji
w miejsca pracy**

Wsparcie krajowe wynikało z przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 2004 r. Osobom zainteresowanym podjęciem działalności w formie spółdzielni socjalnej przysługuje prawo ubiegania się o jednorazowe dofinansowanie ze środków z Funduszu Pracy na podjęcie działalności gospodarczej, w wysokości nie przekraczającej 4-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia na każdego członka-założyciela spółdzielni socjalnej (według stanu na 1 marca 2013 r. - 14.761,20 zł.) oraz 3-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia na każdego członka przystępującego do już istniejącej spółdzielni socjalnej (według stanu na 1 marca 2013 r. - 11.070,90 zł.). W okresie 2007 – 2013 powiatowe urzędy pracy umożliwiły otrzymanie wsparcia dla 733 bezrobotnych, przeznaczając na ten cel ok. 8 mln zł.

Tab. 5. Kwota wsparcia przyznanego spółdzielniom socjalnym ze środków Funduszu Pracy w latach 2005-2013

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wysokość wsparcia w PLN	705.700,00	366.700,00	839.800,00	2.135.900,00	819.600,00	1.759.300,00	1.423.100,00
Liczba osób, którym przyznano wsparcie	97	50	77	189	75	140	105

Źródło: MPiPS

W 2008 r. pojawiła się prawna możliwość otrzymania środków PFRON dla osoby niepełnosprawnej poszukującej pracy na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej w wysokości określonej w umowie zawartej ze starostą, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia (według stanu na 1 marca 2013 r. – do 55.354,5 zł), jeżeli nie otrzymała bezzwrotnych środków publicznych na ten cel. Według danych PFRON w okresie 2008-2013 takie wsparcie otrzymało 119 osób niepełnosprawnych.

⁸⁰ Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe. Samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2010 r., http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/GS_stow_fund_i_spol_podm_wyz_2010.pdf

Tab. 6. Środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej z PFRON w latach 2008 – 2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba osób którym przyznano wsparcie	19	3	16	17	44	20
Kwota wsparcia w PLN	498.699,00	106.000,00	465.905,00	435.704,00	1.077.130,00	548.644,00

Źródło: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Podstawowymi deficytami związanymi z tymi ścieżkami wsparcia była kwestia edukacji pracowników powiatowych urzędów pracy, nie zawsze zorientowanych w nowych formach prawnych oraz niedopasowane do potrzeb spółdzielni mechanizmy przyznawania środków określone w przepisach prawnych (wniosek o dofinansowanie, przepływ środków, restrykcyjne formy zabezpieczenia wsparcia) oraz pragmatyka postępowania urzędów wynikająca ze wspomnianych przepisów.

Odrębną ścieżką było wsparcie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Początkowo od 2007 do 2010 r. możliwe było wsparcie w Priorytecie VI, Działanie 6.2 *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia*. W ramach tego wsparcia według danych MRR powstało 69 spółdzielni socjalnych. Niestety liczba dofinansowań nie jest znana.

Po zmianach Szczegółowego Opisu Priorytetów w 2010 r. wprowadzono nowe typy operacji w Priorytecie VII *Promocja integracji społecznej* w poddziałaniu 7.2.2. *Wsparcie ekonomii społecznej*. Według danych MRR wsparcie z EFS do końca 2012 r. otrzymało 507 osób na kwotę 12,3 mln zł, co umożliwiło powstanie 131 spółdzielni socjalnych⁸¹.

Tab. 7. Dofinansowanie dla spółdzielni socjalnych z EFS w ramach poddziałania 7.2.2. według stanu na 31 grudnia 2012 r.

Typ wsparcia	Liczba	wysokość środków finansowych
Przyznane dofinansowanie dla spółdzielni socjalnej (na założenie, przystąpienie, zatrudnienie):	507	12 373 925
▪ na założyciela w przypadku spółdzielni utworzonych przez osoby fizyczne	378	8 971 377
▪ na osobę fizyczną przystępującą do spółdzielni socjalnej	55	1 021 916
▪ na osobę zatrudnioną w spółdzielni socjalnej	99	1 666 656

Źródło: Dane Instytucji Pośredniczących PO KL zebrane od projektodawców

Dysfunkcją tej ścieżki postępowania jest jej projektowy charakter, ograniczający czas tworzenia spółdzielni oraz określanie utworzenia spółdzielni socjalnej jako celu projektowego. Powoduje to czasami tworzenie podmiotów gospodarczych złożonych z osób niedostatecznie przygotowanych w zakresie ekonomicznym lub w zakresie kooperacji i kompetencji społecznych.

Podsumowując, mechanizm wsparcia spółdzielni socjalnych należy zauważyć, że wsparcie na utworzenie obejmowało ok. 330-340 spółdzielni, co w porównaniu do stanu na koniec 2012 r. oznaczało, że ok. 50-55% spółdzielni socjalnych powstało dzięki wsparciu publicznemu.

W okresie 2007-2012 widoczna była również wyraźna dysproporcja pomiędzy wsparciem na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, a wsparciem na rzecz rozwoju infrastruktury, choć - jak wynika z danych - duża część wsparcia dla podmiotów infrastrukturalnych była konsumowana przez podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne. Należy jednak uznać, że pomimo istotnego wysiłku, mającego na celu wypromowanie ekonomii społecznej oraz zbudowanie sieci wsparcia, pewna część środków ulega rozproszeniu wskutek braku kompleksowej polityki rozwoju ekonomii społecznej oraz niedopracowanych procedur.

⁸¹ Dane pochodzące z systemu sprawozdawczości PO KL wg stanu na koniec 2012 r.

Przedstawioną powyżej ilościową charakterystykę ekonomii społecznej uzupełniają badania przedstawiające jej wymiar jakościowy. Dotychczas jednak takich badań zostało przeprowadzonych niewiele, a większość z nich miała zasięg regionalny. Jedyne ogólnopolskie badanie zostało przeprowadzone na przełomie 2010 i 2011 roku i dotyczyło wyłącznie spółdzielni socjalnych. Na podstawie wyników tego badania, a także kilku badań przeprowadzonych w regionach w ostatnich dwóch latach można wyróżnić kilka wspólnych cech podmiotów ekonomii społecznej i ich relacji z otoczeniem.⁸²

Jakościowa ocena wsparcia

- ekonomia społeczna opiera się przede wszystkim na kapitale ludzkim, osoby związane z nią wywodzą się głównie ze środowisk związanych ze sferą szeroko rozumianej integracji społecznej, przede wszystkim organizacji pozarządowych, a także instytucji publicznych;
- istnieje dość duże zróżnicowanie podmiotów ekonomii społecznej zarówno pod względem wiedzy, doświadczeń, potencjału ludzkiego i finansowego, większość jednak to podmioty o krótkim stażu, z niewielkim potencjałem ludzki i finansowym;
- większość podmiotów ekonomii społecznej ma pewne problemy w prowadzeniu działalności wynikające przede wszystkim z braku stałych, stabilnych źródeł finansowania, stałych i powtarzalnych zamówień oraz z braku strategii marketingowej i strategii rozwoju przedsiębiorstwa;
- brak stabilności finansowania powoduje również trudności w utrzymaniu poziomu zatrudnienia i jego rozwoju;
- pomimo dużego zaangażowania samorządów lokalnych we wspieranie podmiotów ekonomii społecznej nie ma dobrych i powszechnych systemowych rozwiązań w tym zakresie;
- nadal ekonomia społeczna jest dość słabo rozpoznawalna i rozumiana przez otoczenie (ludzie, instytucje publiczne, biznes, media);
- dość słaba jest jeszcze współpraca pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej, zarówno w wymiarze poziomym, jak i pionowym (reprezentacja).

Co do samych przedsiębiorstw społecznych to:

- większość przedsiębiorstw społecznych poza działalnością gospodarczą służącą zatrudnianiu i integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym prowadzi także działalność pożytku publicznego;
- dominują cele reintegracyjne, margines na razie stanowią przedsiębiorstwa społeczne, których celem jest świadczenie usług użytecznych publicznie;
- dla większości głównym źródłem przychodów jest działalność gospodarcza, z drugiej jednak strony przeważają podmioty, których przychody są bardzo niskie;
- zdecydowana większość podmiotów ekonomii społecznej nie ma kapitału fizycznego potrzebnego dla rozwoju działalności (pieniądze, lokale, maszyny);
- większość także nie ma wiedzy i doświadczeń w zakresie prowadzenia własnego biznesu, znacząca część funkcjonuje bez biznesplanu bądź w oparciu o biznesplan zdezaktualizowany;

⁸² wykorzystano m.in. następujące informacje i raporty z badań:

- „Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 201-2011 r.”, MPiPS, sierpień 2012,
- „Raport z badania pn. Inwentaryzacja przedsiębiorstw ekonomii społecznej w Wielkopolsce”, ROPS w Poznaniu, Poznań, 2011.
- „Raportu potrzeb i możliwości podmiotów integracyjno-społecznych województwa dolnośląskiego” Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, 2010.
- „Stan zastany ekonomii społecznej na obszarze województwa podlaskiego. Raport końcowy”, ASM Centrum Badan i Analiz Rynku Sp. z o. o., Kutno, 2011.
- „Raport z kompleksowego badania sektora ekonomii społecznej w regionie kujawsko-pomorskim, w ramach projektu systemowego ROPS w Toruniu pn. „Akademia Pomocy i Integracji Społecznej – Wsparcie kadr”, PBS DGA, Toruń 2011
- „Monitoring przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce. Raport z badań”, M. Frączek, S. Krupnik, K. Osiborska, A. Pacut, A. Szczucka, UJ, Fundacja GAP, Kraków 2010.
- „Model partnerstwa prywatno-społecznego” opracowany przez Fundację im. Królowej Polski św. Jadwigi w ramach Wielkopolskiego Centrum Ekonomii Solidarności, Poznań 2013.

- większość przedsiębiorstw społecznych prowadzi działalność usługową, której zakres wynika z możliwości i preferencji członków/pracowników a nie rozpoznania rynku; wiąże się to także z niską elastycznością oferty i zdolnością do zmiany w reakcji na zapotrzebowanie rynku;
- powszechnie występują deficyty marketingowe, zwłaszcza w zakresie cech funkcjonalno-użytkowych oferty produktowo-usługowej, kształtowania cen produktów i usług, stosowanych strategii i narzędzi promocyjnych, stosowanych strategii i narzędzi dystrybucyjnych;
- brakuje jasnych i sprawdzonych mechanizmów zwrotnego i bezzwrotnego wsparcia finansowego działalności gospodarczej przedsiębiorstw społecznych ze środków publicznych;
- brak powszechnych relacji kooperacyjnych przedsiębiorstw społecznych z podmiotami rynkowymi; przedsiębiorstwa te nie uczestniczą ani w klastrach, ani w związkach przedsiębiorców.

Wnioski z diagnozy

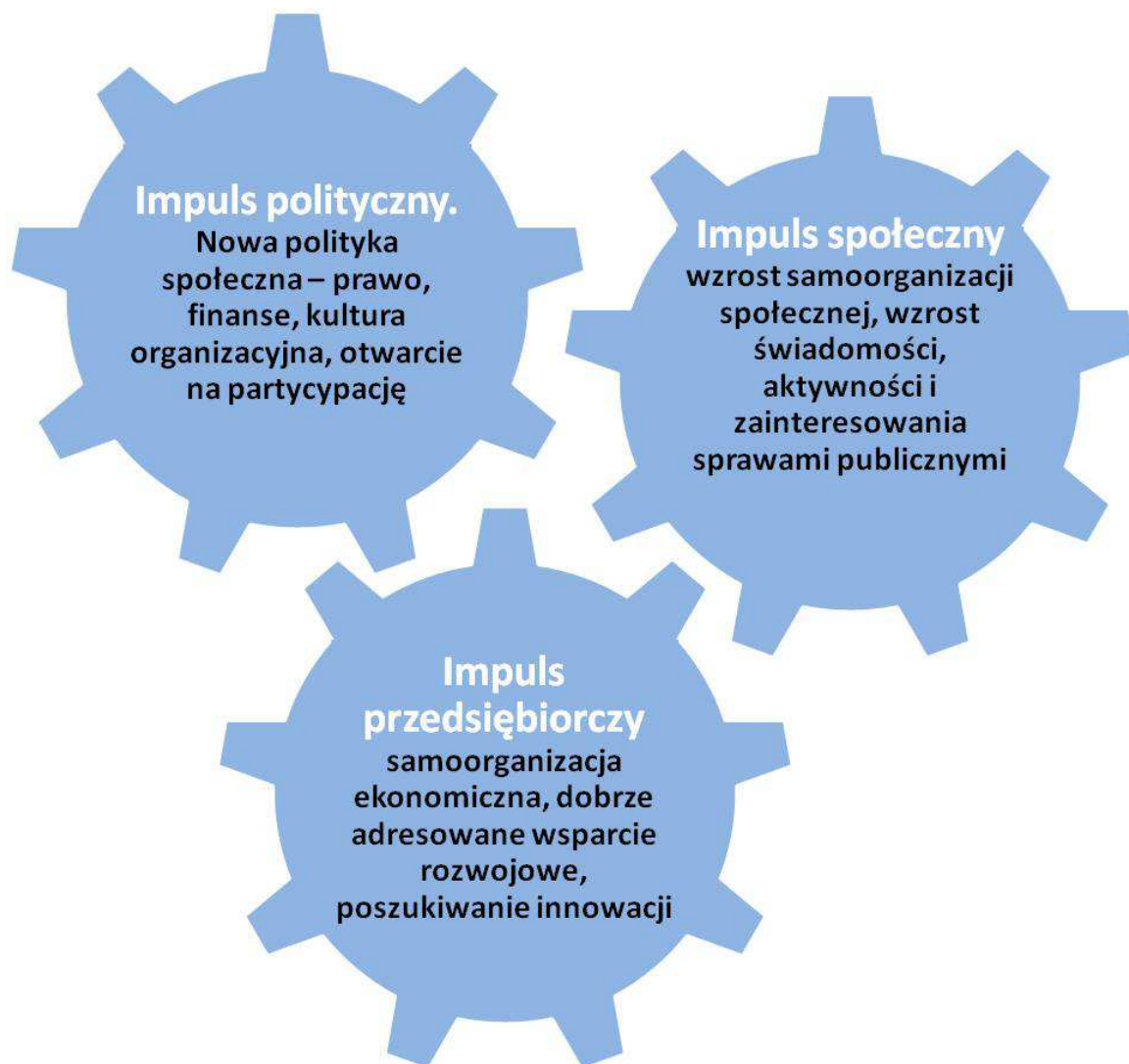
Przedstawiona diagnoza odnosząca się zarówno do kwestii politycznych, organizacyjnych, jak i finansowych wskazuje na:

- rosnące znaczenie problematyki ekonomii społecznej na poziomie europejskim, co będzie miało bezpośrednie przełożenie na tworzenie nowych instrumentów prawnych i finansowych oddziałujących na prawodawstwo krajowe oraz możliwości wsparcia rozwoju ekonomii społecznej ze środków budżetu Unii Europejskiej, stanowić to może duży impuls rozwojowy, o ile zostaną podjęte działania systemowe, w ramach których zostaną wyciągnięte wnioski z okresu 2007-2014;
- olbrzymi, niewykorzystany potencjał ekonomii społecznej, łączący w sobie elementy o charakterze prozatrudnieniowym, integracyjnym, tworzący rozwój lokalny, dostarczający usług użyteczności publicznej i tworzący niezbędny kapitał społeczny. Sektor ma unikalne możliwości zatrudniania osób, których aktywizacja należy do najtrudniejszych, angażując jednocześnie zasoby społeczne obejmujące ponad 10 milionów obywateli. Jednocześnie ekonomia społeczna wpływa obecnie w niewielkim stopniu na gospodarkę, tworząc ok. 1,6% Produktu Krajowego Brutto i ok. 2,7 do 3,0% zatrudnienia w gospodarce. Dlatego podstawowy impuls musi oddziaływać na znaczące zwiększenie udziału sektora w wymiarze ekonomicznym;
- rozproszenie, brak koordynacji i słabą jakość dotychczasowego wsparcia dla rozwoju sektora. Wsparcie miało również charakter „miękki”, jednak zbyt małym stopniu zakorzeniony lokalnie, z minimalnym jak na możliwości wsparciem tworzenia nowych miejsc pracy i brakiem wsparcia rozwojowego dla istniejących przedsiębiorstw społecznych. Wymaga to rekonstrukcji całego otoczenia prawno-finansowego i przesunięcia ciężaru działań ze wsparcia infrastrukturalnego na wsparcie bezpośrednie dla podmiotów i przedsiębiorstw oraz wyposażenie ich w kompetencje dotyczące zarówno roli społecznej jak i biznesowej;
- konieczność przejawiania aktywności przez samych obywateli we wspólnotach samorządowych. Mamy do czynienia z malejącą aktywnością obywateli oraz utrzymującym się słabym otwarciem administracji samorządowej na kooperację z obywatelami w zakresie współkreowania usług publicznych oraz przekazywaniu podmiotom ekonomii społecznej zadań publicznych do realizacji. Władze wspierają ale nie przekazują do realizacji zadań publicznych użyteczności publicznej (3-5% z konkursów). System relacji finansowych oparty jest na dofinansowywaniu klientystycznym, a nie partnerskim. Podobnie wygląda sytuacja w relacjach z sektorem biznesowym, gdzie potrzebna jest zmiana postrzegania sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.
- rozwój ekonomii społecznej uwarunkowany jest w dużym stopniu świadomością możliwości wykorzystania ekonomii społecznej w politykach publicznych i życiu codziennym wspólnot samorządowych. Wymaga to stałej pracy zarówno wśród osób podejmujących decyzje, zarządzających procesami i instytucjami, jak również dzieci i młodzieży.

Wnioski z diagnozy

Rozwój ekonomii społecznej powinien opierać się tym samym na trzech zintegrowanych ściśle ze sobą impulsach rozwojowych:

- **politycznym**, na rzecz tworzenia przyjaznego klimatu dla ekonomii społecznej. Impuls ten wynika z potrzeby otwarcia się administracji publicznej na sektor ekonomii społecznej, co oznacza potrzebę zmian prawnych oraz postaw pracowników administracji w zakresie kultury organizacyjnej. Oznacza to również zmianę podejścia politycznego do partycypacji w zakresie kreowania i realizowania polityk publicznych przez podmioty ekonomii społecznej, które powinny mieć pierwszeństwo jako zatrudniające osoby z lokalnych wspólnot samorządowych, działające nie dla komercjalizowania zysku, zakorzenione w lokalnym środowisku i działające również w oparciu o społeczne zasoby wolontariackie;
- **społecznym**, budującym świadomość społeczną i tworzącą nowe formy relacji we wspólnocie samorządowej. Bez uruchomienia potencjału społecznego, niemożliwe jest wdrożenie działań o charakterze politycznym. Partycypacja ma o tyle sens, o ile zaangażowane są dwie strony. Działania publiczne mogą tworzyć przestrzeń prawną, organizacyjną i finansową, jednak należy włożyć wiele wysiłku w przekonanie obywateli, iż zaangażowanie ma sens. Od zorganizowania się w sprawie ławki w parku do przedsiębiorstwa społecznego droga jest niedaleka. Zaś bez aktywności obywatelskiej ekonomia społeczna nie ruszy z miejsca;
- **przedsiębiorczym**, umożliwiającym znalezienie miejsca i kompetencji ekonomii społecznej w sektorze szeroko rozumianej przedsiębiorczości. Dotychczasowym mankamentem ekonomii społecznej był zbyt słaby duch autentycznej przedsiębiorczości, jako sposobu produkowania dóbr i usług, a w konsekwencji tworzenia miejsc pracy. Ten element działania, na nowo przemyślany, musi stać się nieodłącznym elementem nowej polityki publicznej w działaniach zarówno o charakterze standardowego wsparcia biznesowego, jak i poszukiwania innowacji.

Rozdział II

Cele Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

Rzeczpospolita Polska dostrzega sens ekonomii społecznej jako zjawiska tworzącego się oddolnie, angażującego lokalne społeczności i działającego autonomicznie. Nie oznacza to, że ekonomia społeczna nie potrzebuje interwencji ze strony publicznej. Rezultatem takiej interwencji, przy zachowaniu autonomii sektora, powinny być jego rozwój i wzmocnienie. Wynika to choćby z faktu, że obywatele i państwo jako całość mogą, jak próbowano to opisać w rozdziale I, skorzystać z faktu stabilnego i samowystarczającego sektora ekonomii społecznej.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej nie opisuje całościowego rozwoju ekonomii społecznej, a jedynie definiuje działania, jakie podejmowane są przez władze publiczne i z wykorzystaniem środków publicznych, w celu wzmocnienia tego sektora. Wzmocnienie to nie jest celem samym w sobie, a ma przyczyniać się do realizacji krajowych celów rozwojowych, takich jak zwiększenie zatrudnienia (szczególnie osób z grup trudno zatrudnialnych), spójności społecznej i rozwoju kapitału społecznego.

Dlatego też **cel nadrzędny** KPRES brzmi:

W roku 2020 ekonomia społeczna stanowi ważny czynnik wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego.

Osiągnięcie celu nadrzędnego wymaga zdecydowanego zdynamizowania rozwoju ekonomii społecznej w Polsce, zarówno w ujęciu ilościowym, rozumianym jako:

- liczba osób zaangażowanych w ekonomię społeczną;
- liczba działających podmiotów ekonomii społecznej;
- liczba działających przedsiębiorstw społecznych;

jak też jakościowym, rozumianym jako:

- tworzenie miejsc pracy dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, zamieszkujących i stanowiących lokalne wspólnoty samorządowe;
- dostarczanie społecznościom lokalnym dobrej jakości usług użyteczności publicznej, zwłaszcza usług społecznych użyteczności publicznej;
- osiągnięcie przez przedsiębiorstwa społeczne stabilnych podstaw swej działalności dzięki uzyskiwaniu przychodów z działalności gospodarczej.

Koncepcja zarysowana w Programie to przede wszystkim połączenie dwóch wzajemnie sprzężonych ze sobą porządków. Z jednej strony jest to podjęcie decyzji politycznej o zorientowaniu polityki społecznej na ekonomię społeczną, a co za tym idzie uruchomienia stosownych zmian w porządku prawnym, źródłach finansowania, zasobach organizacyjnych i ludzkich. Wymaga również wdrożenia zmian w kulturze organizacyjnej na rzecz zmian procedur postępowania, otwierania się na podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne nie tylko jako wykonawcę czy klienta, ale jako partnera. Z drugiej strony mechanizm ten sprzężony jest z oddolną dojrzałością społeczności lokalnej, wzrostem kapitału społecznego i rozumieniem potrzeby partnerskiej i partycypacyjnej realizacji działań publicznych.

Nie ma wątpliwości, że budowa kapitału społecznego, odbudowa wspólnot samorządowych oraz ekonomia społeczna są sobie niezbędne, dlatego też tak mocno wyeksponowano problem społecznie odpowiedzialnego terytorium, które w połączeniu z nową polityką publiczną może stać się nowym impulsem rozwoju społecznego i spójności społecznej.

Terytorialność – rozwój lokalny

Polityka społeczna zorientowana na ekonomię społeczną

Wybór (opracowanie, przyjęcie) polityki (programu)

Dostosowanie administracji (projekty, procedury, regulaminy)

Wzrost partycypacji, współrządzenia, powierzania zadań

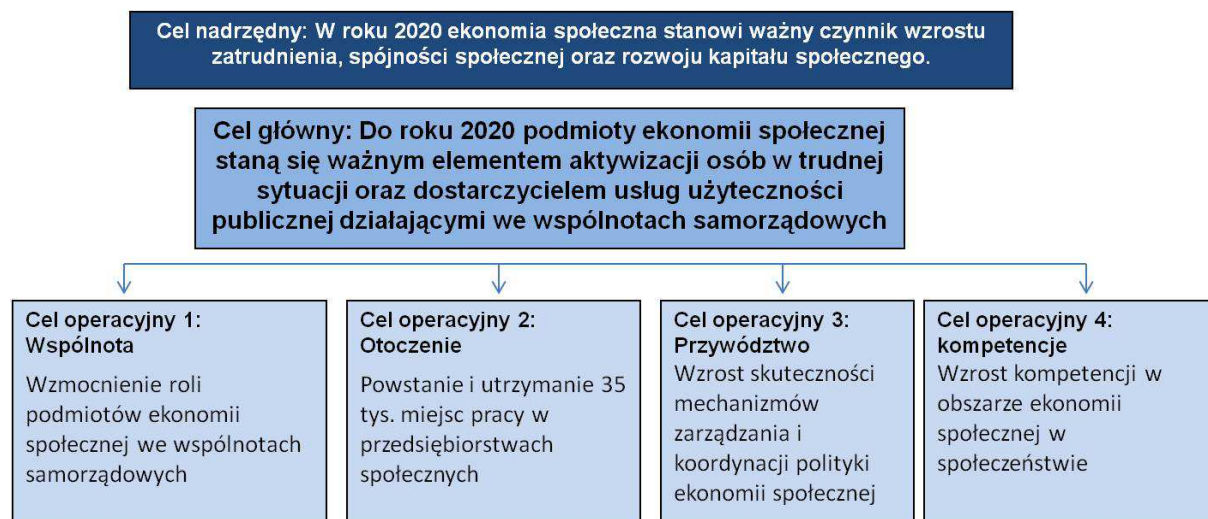
Zdynamizowanie rozwoju ekonomii społecznej w opisanych powyżej obszarach powinno doprowadzić również do osiągnięcia przez sektor ekonomii społecznej **masy krytycznej**, która sprawi, że zyska on możliwość **wpływu na rzeczywistość społeczną i gospodarczą** kraju.

Powyższe oznacza, że cel nadrzędny KPRES można przełożyć na bardziej praktycznie sformułowany cel strategiczny:

Do roku 2020 podmioty ekonomii społecznej staną się ważnym elementem aktywizacji osób w trudnej sytuacji na rynku pracy oraz dostarczycielem usług użyteczności publicznej działającymi we wspólnotach samorządowych.

Osiągnięcie tak sformułowanego celu strategicznego będzie możliwe dzięki skutecznemu podjęciu działań opisanych w poszczególnych priorytetach KPRES. Spodziewanymi efektami działań będą rezultaty niższego rzędu, które przełożą się na cztery rezultaty nadrzędne.

Strukturę KPRES pokazującą zależności między celem głównym, a celami operacyjnymi, a także poszczególnymi rezultatami oraz działaniami, prezentują modele logiczne, zaprezentowane w formie drzewa rezultatów (*results framework*). Na potrzeby projektowania interwencji w ramach KPRES zaprezentowanych zostało kilka modeli logicznych. Pierwszy pokazuje relację pomiędzy celem strategicznym, a celami operacyjnymi/rezultatami nadrzędnymi. Na kolejnych modelach przedstawiono relację pomiędzy celami głównymi, rezultatami nadrzędnymi i rezultatami niższego rzędu. Pozwala to lepiej zrozumieć logikę interwencji i dostrzec związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy poszczególnymi elementami.

W dalszym ciągu tego rozdziału objaśniamy znaczenie celów operacyjnych/rezultatów nadrzędnych dla osiągnięcia celu strategicznego oraz to, jakie rezultaty niższego rzędu się na nie składają i jakie działania mają doprowadzić do ich realizacji. Szczegółowy opis działań znajduje się w rozdziale III KPRES.

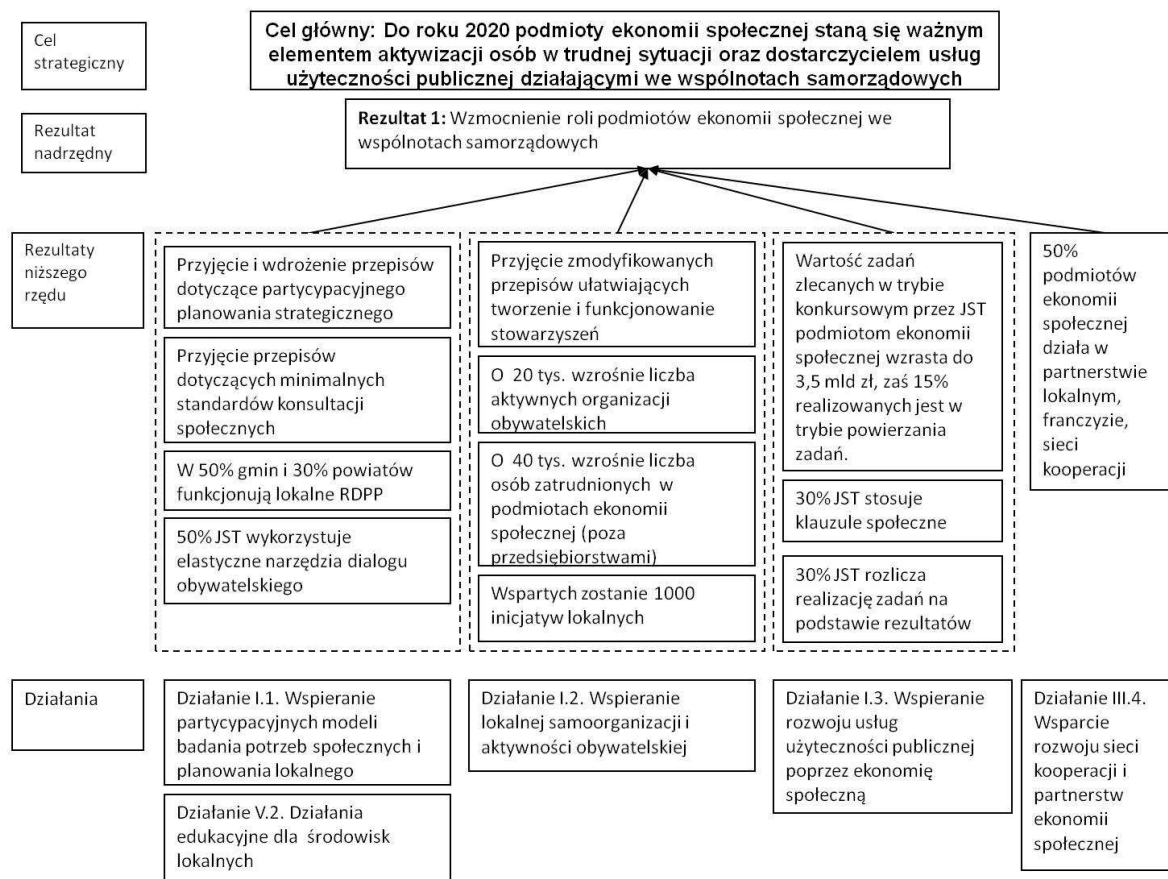
Cel operacyjny/Rezultat nadrzędny 1. Odpowiedzialna wspólnota. Wzmocnienie roli podmiotów ekonomii społecznej we wspólnotach samorządowych.

Jednym z warunków koniecznych rozwoju ekonomii społecznej jest jej trwałe i wieloaspektowe osadzenie we wspólnocie samorządowej. Jak pokazują zarówno badania, jak i doświadczenia przedsiębiorców, silne powiązania przedsiębiorstw społecznych z lokalnymi aktorami, takimi jak administracja, przedsiębiorcy czy też organizacje obywatelskie, są jednym z podstawowych czynników sukcesu ekonomii społecznej.

Wzmocnienie lokalnych powiązań może zostać osiągnięte tylko wówczas, gdy istniał będzie **silny sektor obywatelski**, aktywnie biorący udział w życiu społecznym i gospodarczym oraz planowaniu strategicznym. Oznacza to zarówno tworzenie korzystnych ram prawnych dla partycypacji obywatelskiej (działanie I.1.) i rozwoju III sektora (działanie I.2.), jak i edukację obywatelską (działanie V). Mocno powiązane z kwestią wzmocnienia sektora są działania mające na celu podnoszenie kompetencji, którym poświęcony został oddzielny blok rezultatów (IV).

Innym ważnym składnikiem odpowiedzialnej wspólnoty jest zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w **realizacji usług społecznych** (działanie I.3.). Służyć to będzie nie tylko ekonomicznemu wzmocnieniu przedsiębiorstw społecznych, ale przede wszystkim zwiększeniu zaangażowania lokalnej wspólnoty w realizację polityk publicznych.

Konieczne jest wreszcie **budowanie powiązań kooperacyjnych** na poziomie ponadlokalnym, czemu służyć mają m.in. klastry, partnerstwa, franczyza społeczna (działanie III.4.). Włączenie przedsiębiorstw społecznych do współpracy w ramach szerszych, branżowych powiązań kooperacyjnych zapewni tym podmiotom możliwość nawiązywania **trwałych, stabilnych więzi gospodarczych**.

Cel operacyjny/Rezultat nadrzędny 2 Otoczenie. Powstanie i utrzymanie 35 tysięcy miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych.

Jednym z najbardziej namacalnych rezultatów KPRES, świadczących o znaczeniu ekonomii społecznej dla polskiego systemu społeczno-gospodarczego będzie przyczynienie się do utworzenia dzięki interwencji publicznej nowych miejsc pracy, szczególnie dla osób w trudnej sytuacji na rynku pracy i w sektorach istotnych z punktu widzenia wyzwań rozwojowych.

Zakłada się, że powstanie netto 35 tysięcy trwałych miejsc pracy w tym sektorze. Oznacza to, że przy wyznaczeniu tej wartości uwzględniono zarówno efekty bezpośredniego wsparcia dla powstawania nowych przedsiębiorstw społecznych, ale również założono, że część z tych przedsiębiorstw upadnie, pojawią się efekty uboczne, które będą zmniejszać rzeczywistą liczbę nowych miejsc pracy (np. efekt wypierania czy substytucji), ale również zachodzą będą zjawiska pozytywne, związane np. z występowaniem efektu mnożnikowego. Innymi słowy, wartość 35 tysięcy nie jest prostym przełożeniem planowanej do udzielenia liczby dofinansowań, ale uwzględnia założenie, że niektóre przedsiębiorstwa będą upadać, nowe miejsca pracy będą zastępować te już istniejące, ale również to, że niektóre będą się rozwijać. Niestety, na obecnym etapie brak jest wiarygodnych danych dotyczących wartości poszczególnych efektów. Dlatego też wartość ta powinna zostać zweryfikowana w pierwszych latach realizacji programu.

Rezultat ten nie będzie mógł zostać zrealizowany bez rezultatów niższego rzędu, obejmujących nowe rozwiązania prawne, finansowe i infrastrukturalne, ułatwiających stabilny rozwój przedsiębiorstw społecznych, dopasowanych do ich specyfiki i potrzeb.

Rozwiązania prawne powinny m.in. ułatwić zakładanie i prowadzenie przedsiębiorstwa społecznego, ale również mogą kształtować korzystne warunki współpracy między tego typu podmiotami oraz instytucjami publicznymi (działania II.1. i II.2.).

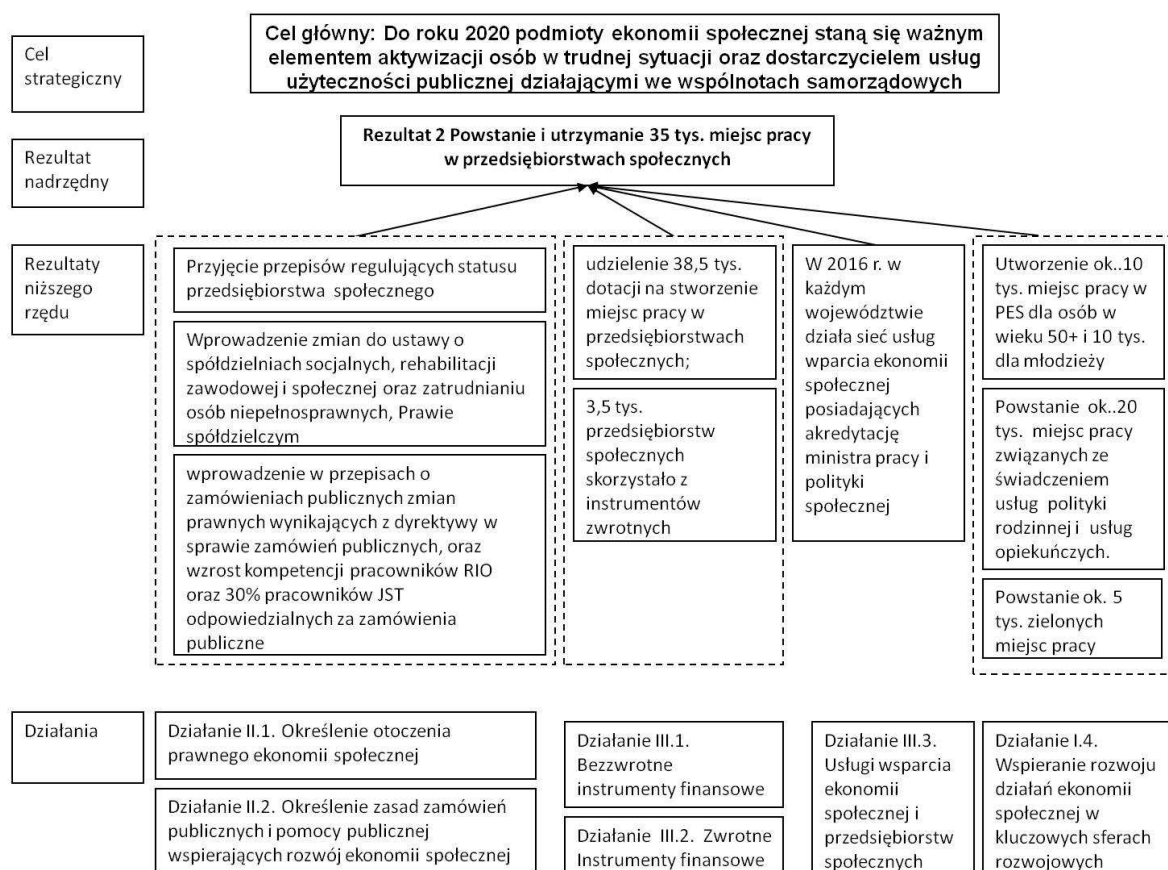
Do założenia i płynnego funkcjonowania przedsiębiorstwa potrzeba nie tylko sprzyjającego środowiska prawnego, ale również łatwego **dostępu do kapitału** (zarówno bezzwrotnego – działanie III.1., jak i zwrotnego – działanie III.2.). Obecnie, z różnych powodów, przedsiębiorstwa społeczne mają bardzo ograniczone możliwości korzystania z oferty instytucji finansowych. Zmianie tej sytuacji powinno

służyć stworzenie nowych instrumentów finansowych i modyfikacja istniejących, uwzględniających specyfikę sektora.

Przedsiębiorstwa społeczne winny mieć również **dostęp do usług inkubacyjnych oraz profesjonalnej wiedzy** na temat zakładania i prowadzenia firmy. Wiedza taka dostępna będzie dzięki sieci wyspecjalizowanych instytucji wsparcia (działanie III.3.). Sieć wsparcia zajmować się również powinna animowaniem lokalnej aktywności społecznej oraz budowaniu współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego (w tym instytucjami pomocy społecznej i urzędami pracy), organizacjami obywatelskimi, przedsiębiorcami oraz podmiotami świadczącymi usługi reintegracji społecznej i zawodowej dla promowania i wdrażania idei ekonomii społecznej.

Na 35 tysięcy miejsc pracy, które powinny być rezultatem działań zawartych w tym bloku, składać się powinny przede wszystkim nowe **miejsca pracy dla młodzieży, w zielonej gospodarce** (działanie I.4.) i **usługach społecznych użyteczności publicznej**, oraz w działaniach związanych z restrukturyzacją zwłaszcza dla **osób starszych** (działanie I.4., działanie II.1.).

Na podstawie doświadczeń krajowych i zagranicznych widać, że ekonomia społeczna w tych obszarach spełnia swoją rolę. Ponadto obszary te są istotne z punktu widzenia wyzwań rozwojowych stojących przed Polską.

Cel operacyjny/Rezultat nadrzędny 3. Przywództwo. Poprawienie mechanizmów zarządzania i koordynacji w obszarze polityki wspierania ekonomii społecznej.

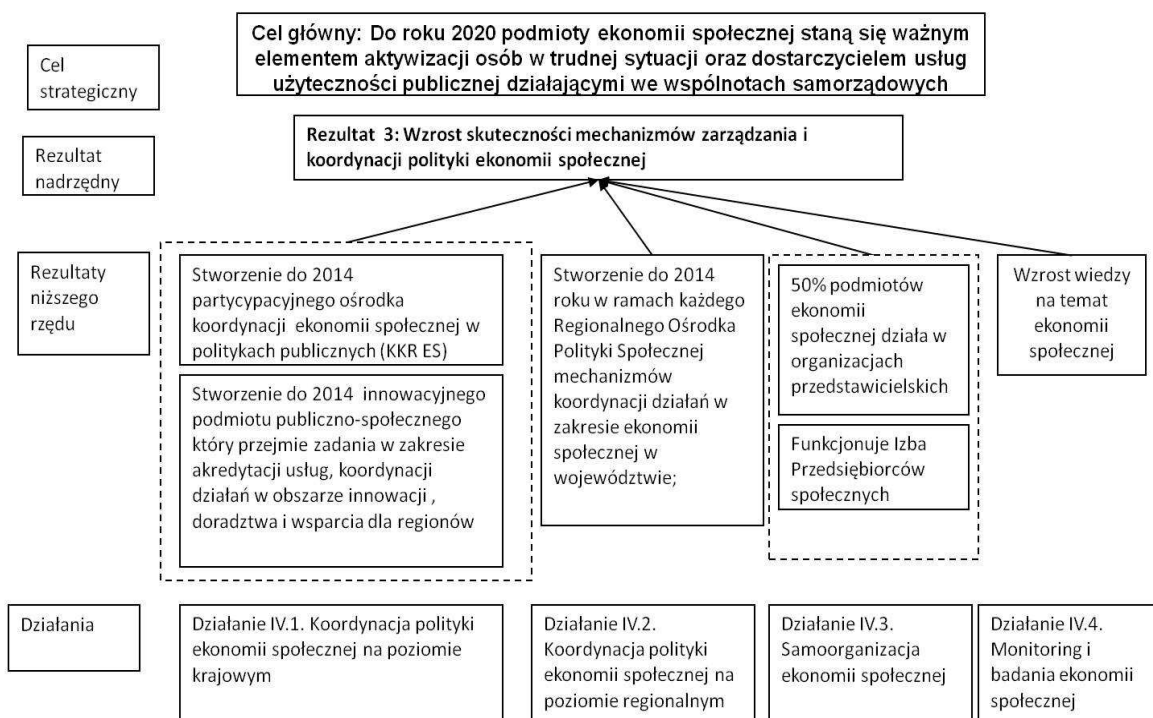
Budowa odpowiedzialnej wspólnoty lokalnej oraz poprawa otoczenia prawnego, finansowego i infrastrukturalnego nie mogą obyć się bez należytego skoordynowania działań mających na celu wspieranie ekonomii społecznej, zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym jak i krajowym (działanie IV.1. i działanie IV.2.).

Koordynacja działań służyć ma również zapewnieniu spójności polityk państwa w kwestiach działań na rzecz wzrostu zatrudnienia, różnych grup w trudnej sytuacji na rynku pracy, pomocy społecznej, przedsiębiorczości, rozwoju lokalnego oraz włączaniu ekonomii społecznej w realizację tych polityk.

W związku z powyższym wyznaczony zostanie **silny ośrodek koordynujący** działania związane z ekonomią społeczną w strukturach rządu. Ze względu na międzysektorowość ekonomii społecznej – realizacja KPRES powinna być nadzorowana przez ciało składające się zarówno z przedstawicieli administracji, sektora pozarządowego, jak i partnerów społecznych.

Z drugiej strony, ze względu na oddolny z istoty charakter ekonomii społecznej, ważne jest **wspieranie samoorganizacji** jej podmiotów i tworzenia ich silnej reprezentacji, która będzie wyrazicielką interesów sektora i zapewni komunikację między przedsiębiorstwami społecznymi a instytucjami publicznymi (działanie IV.3.).

Wreszcie dobra koordynacja działań, a przez to efektywne ich realizowanie, nie będzie możliwa bez **pogłębiania wiedzy** na temat sektora ekonomii społecznej oraz stałego monitoringu określonych w KPRES wskaźników (działanie IV.4.).

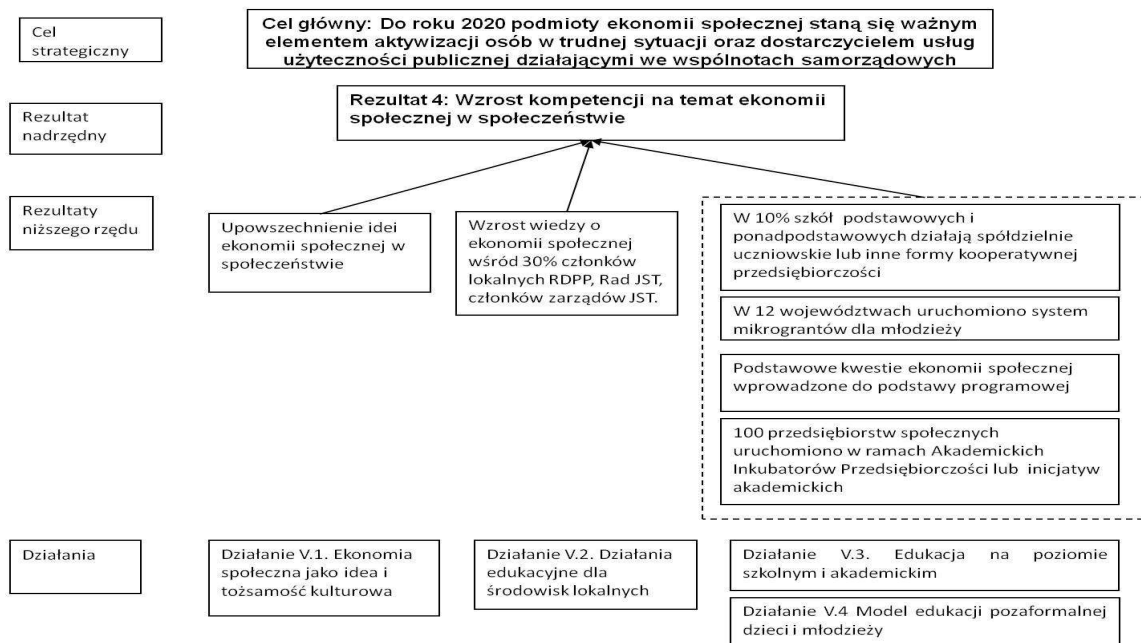

Cel operacyjny/Rezultat nadrzędny 4. Kompetencje. Wzrost kompetencji w obszarze ekonomii społecznej w społeczeństwie.

Bez świadomości, jakie korzyści może przynieść ekonomia społeczna oraz – przede wszystkim – bez kształtowania odpowiednich umiejętności i postaw potrzebnych dla funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych (takich jak przedsiębiorczość, umiejętność współpracy, zaangażowanie na rzecz wspólnoty) nie może być mowy o rzeczywistym i trwałym wzroście znaczenia ekonomii społecznej.

Rozwijanie tych kompetencji powinno odbywać się zarówno w ramach edukacji formalnej (na wszystkich szczeblach edukacji) jak i pozaformalnej. Obecność zagadnień związanych z ekonomią społeczną w szkołach i na uczelniach dotyczy nie tylko programów kształcenia, ale również praktycznych realizacji w formie spółdzielni uczniowskich czy przedsiębiorstw społecznych powstających w ramach AIP (Działanie V.4.).

Działania edukacyjne adresowane będą nie tylko do aktualnych i potencjalnych przedsiębiorców społecznych, ale również do ogółu społeczeństwa: dzieci i młodzieży, członków wspólnot lokalnych, przedsiębiorców, samorządowców itd. Poziom kompetencji tych grup może wpływać na warunki powstawania i funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych (działania V.3. i V.1.).

Wskaźniki osiągnięcia rezultatów

Wyznaczanie konkretnych celów oraz rezultatów, które powinny być osiągnięte dzięki realizacji Programu ma sens tylko wtedy, kiedy możliwa jest weryfikacja stopnia ich osiągnięcia. Dlatego też konieczne jest wyznaczenie wskaźników monitorowania. Służą one ocenie, w jakim stopniu udaje się osiągać założone cele i rezultaty. Wskaźniki są jednym z elementów monitorowania realizacji Programu. Co roku dokonywany będzie przegląd stopnia realizacji KPRES, w ramach którego analizowany będzie poziom osiągnięcia poszczególnych wskaźników.

CEL	Wskaźnik
W roku 2020 ekonomia społeczna stanowi ważny czynnik wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego	Liczba podmiotów ekonomii społecznej
	Liczba przedsiębiorstw społecznych
	Liczba osób pracujących w PES i w PS
Rezultat nadrzędny 1. Odpowiedzialna wspólnota. Wzmocnienie roli podmiotów ekonomii społecznej ze społecznością lokalną i ponadlokalną	Odsetek JST które uzyskały status gminy / powiaty przyjaznego ekonomii społecznej
	Odsetek budżetu JST przekazanych na zlecenie zadań podmiotom ES
	Odsetek PES oceniających jako ważne dla swojego funkcjonowania wsparcie otrzymane od społeczności lokalnej
Rezultat nadrzędny 2. Otoczenie. Powstanie i utrzymanie 35 tysięcy miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych.	Liczba miejsc pracy netto utworzonych w PS
Rezultat nadrzędny 3. Przywództwo. Poprawienie mechanizmów zarządzania i koordynacji w obszarze polityki wspierania ekonomii społecznej.	Odsetek kluczowych interesariuszy (m. in. przedstawicieli administracji publicznej, podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, organizacji pozarządowych, partnerów społecznych) pozytywnie oceniających system zarządzania i koordynacji w obszarze wspierania ekonomii społecznej
Rezultat nadrzędny 4. Kompetencje. Wzrost kompetencji w obszarze ekonomii społecznej w społeczeństwie.	Syntetyczny wskaźnik postrzegania ekonomii społecznej w społeczeństwie

Wskaźniki szczegółowe do działań stanowią załącznik nr 1 Programu.

Elastyczność i zarządzanie Programem

Obecny kryzys gospodarczy, a także przemiany społeczne dotykające zarówno Polskę, jak i Europę, a w szczególności lokalne rynki pracy, wymuszają na realizatorach długofalowych polityk ciągłe reagowanie na zmiany. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej jako program nacechowany innowacyjnością zakłada możliwość corocznego reagowania na zachodzące zmiany, a także zarządzania nimi w oparciu o wbudowany system monitorowania, ewaluacji i raportowania o stanie ekonomii społecznej na poziomie Polski i poszczególnych regionów.

Na zarządzanie zmianą należy patrzeć jednak nie tylko jako na podejmowanie czynności naprawczych w sytuacjach, gdy postęp realizacji danego wskaźnika będzie odbiegał od założeń. Chodzi raczej o otwartość na nowe wyzwania i rozwiązania, które mogłyby się w trakcie realizacji KPRES pojawić oraz o takie ich wykorzystanie, które być może lepiej niż działania opisane w obecnej wersji dokumentu, pozwolą zrealizować cele opisane powyżej.

Komitety na poziomie regionalnym i krajowym odpowiedzialne za podejmowanie decyzji oraz odpowiednio umocowane komórki odpowiedzialne za ich wdrożenie i realizację zostały zarówno jasno zdefiniowane jak i wyposażone w niezbędne kompetencje.

Krajowy Program będzie więc poddawany monitoringowi oraz okresowej ewaluacji w zakresie wybranych zagadnień za pośrednictwem Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, o którym mowa w Priorytecie IV, Działanie IV.1. Działania te będą podejmowane zarówno regionalnie, jak i na poziomie krajowym. W oparciu o ich wyniki sporządzany będzie raport o stanie ekonomii społecznej na poziomie poszczególnych regionów i kraju. W oparciu o sporządzony raport i rekomendacje z badań corocznie międzysektorowe zespoły regionalne i komitet krajowy będą podejmowały decyzje odnośnie niezbędnych zmian i kierunków rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej oraz realizacji regionalnych planów i planu krajowego. Krajowy Komitet będzie również wyznaczał kierunki poszukiwań nowych rozwiązań w zakresie projektów innowacyjnych, będących odpowiedzią na zmieniające się otoczenie lub nowe potrzeby wynikające z realizacji KPRES, a także dbał o spójność KPRES i regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej. W ramach KPRES stymulowane będą również badania naukowe, które będą przyczyniały się do optymalizacji realizacji celów KPRES. Szczególną rolę KPRES będzie odgrywał w zakresie restrukturyzacji lokalnych rynków pracy, gdzie wprowadzone nowe rozwiązania oparte na partnerskim współdziałaniu i dialogu z równocześnie wprowadzoną standaryzacją usług na rzecz ekonomii społecznej, wymagać będą stałego monitorowania efektywności i adekwatności zaproponowanych rozwiązań.

Dodatkowo w 2017 roku zostanie przeprowadzony kompleksowy śródkresowy przegląd programu i planów regionalnych, a w jego parciu poszczególne komitety regionalne i komitet na poziomie krajowym podejmą decyzje o zmianach w KPRES i Programach regionalnych.

Rozdział III

Priorytety Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

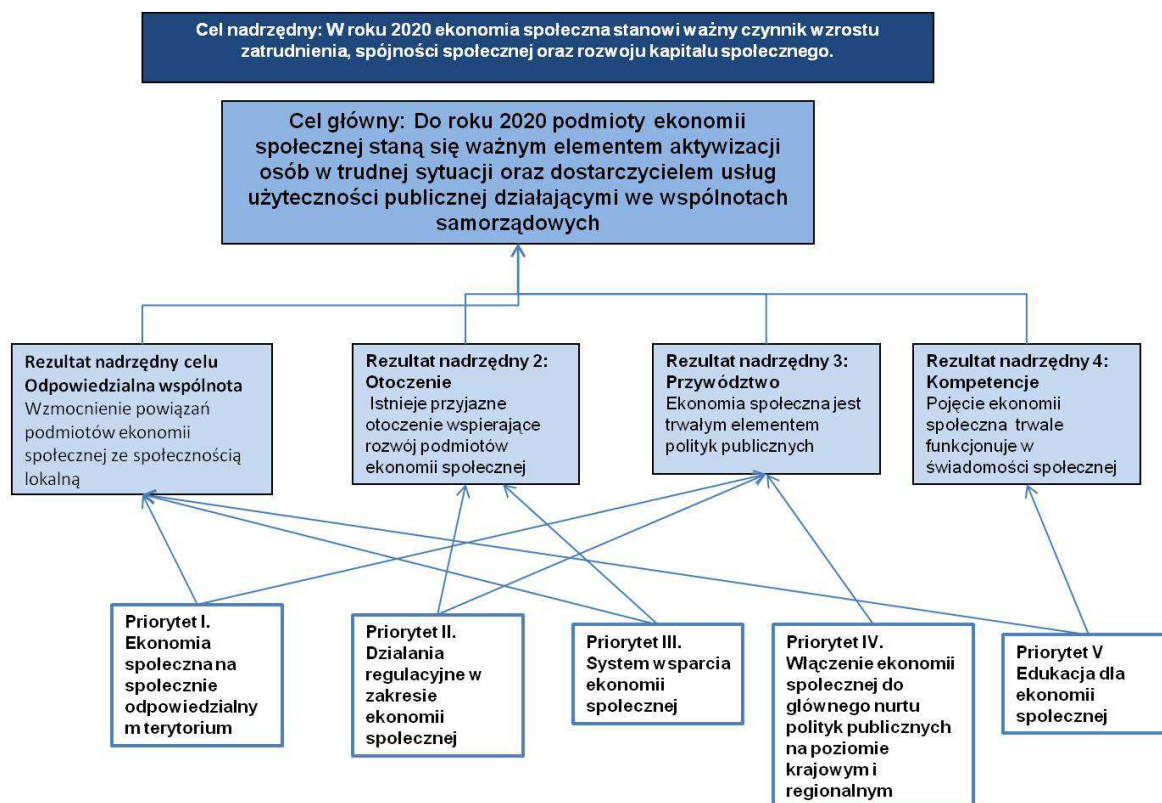
Osiągnięcie celów Programu będzie możliwe dzięki realizacji działań mieszczących się w ramach pięciu kluczowych priorytetów oraz dziewiętnastu kierunków interwencji publicznej. Priorytety, jak i kierunki, zostały określone na podstawie analizy celów, które mają realizować oraz na podstawie zidentyfikowanych potrzeb ekonomii społecznej.

Cel operacyjny 1: *Odpowiedzialna wspólnota* realizowany jest za pomocą Priorytetu I, który oprócz wymiaru operacjonalizacji, wskazuje przesłanie głównego kierunku rozwoju ekonomii społecznej w realizacji usług prozatrudnieniowych i usług użyteczności publicznej oraz Priorytetu III w zakresie tworzenia sieci współpracy, wspierania animacji lokalnej oraz Priorytetu V w zakresie edukacji.

Cel operacyjny 2: *Otoczenie* realizowany jest za pomocą Priorytetów II i III, definiujących zadania w zakresie tworzenia przyjaznego otoczenia prawnego, organizacyjnego i finansowego – tworzącego infrastrukturalne oparcie dla rozwoju sektora ekonomii społecznej oraz zapisów Priorytetu I określającego preferencje dla rozwoju.

Cel operacyjny 3: *Przywództwo* realizowany jest za pomocą Priorytetu IV, obejmującego kwestie koordynacji działań na poziomie krajowym i regionalnym, kwestie włączenia ekonomii społecznej w główny nurt polityk publicznych oraz problematykę wsparcia dla działań sieciujących i rzeczniczych sektora ekonomii społecznej oraz mechanizmów Priorytetu III w zakresie budowy sieci współpracy i Priorytetu V w zakresie upowszechniania kompetencji.

Cel operacyjny 4: *Kompetencje* realizowany jest za pomocą Priorytetu V, obejmującego kwestie świadomościowe, edukacyjne i kompetencyjne na rzecz ekonomii społecznej.

Wszystkie priorytety, działania i konkretne kierunki interwencji zostały określone w taki sposób, aby można było w sposób precyzyjny określić zadania do wykonania oraz sposób ich oceny.

Priorytet I. Ekonomia społeczna na społecznie odpowiedzialnym terytorium.

Rozwój sektora ekonomii społecznej powinien opierać się na działaniach zakorzenionych w społeczności lokalnej, nastawieniu na kwestie społeczne, aktywność lokalną i lokalny rynek wewnętrzny. Oznacza to, że produkty i usługi oferowane przez przedsiębiorstwa społeczne i podmioty ekonomii społecznej muszą odpowiadać potrzebom odbiorców we wspólnocie lokalnej. Działanie to może i powinno być zbieżne z konstytucyjnymi obowiązkami wspólnoty samorządowej, których celem jest bieżące i nieprzerwane zaspokajanie zbiorowych potrzeb ludności w drodze świadczenia powszechnie dostępnych usług użyteczności publicznej.

Istotą tych usług jest sposób ich realizacji nie oparty na zysku, adresowanie ich do ogółu obywateli, przy zapewnieniu dostosowania do zróżnicowanych potrzeb. Ich kluczowym celem jest zapewnienie realizacji podstawowych praw i ochrona osób najbardziej podatnych na zagrożenia.

Rozwój ekonomii społecznej pojawiać się będzie tam, gdzie występować będzie partnerstwo i zaufanie, jako element wzajemnych relacji obywateli, instytucji i podmiotów we wspólnocie samorządowej, a w szczególności relacji publiczno-społecznych. Tym samym realny rozwój ekonomii społecznej zależy od ukształtowania partycypacyjnej, świadomej polityki wspólnoty samorządowej, łączącej solidarność i przedsiębiorczość. Priorytet ten realizowany będzie poprzez następujące kierunki interwencji publicznej (działania):

Działanie I.1. Wspieranie partycypacyjnych modeli badania potrzeb społecznych i planowania lokalnego.

Istotą społecznie odpowiedzialnego terytorium i rozwoju usług użyteczności publicznej zgodnego z potrzebami społecznymi, jest tworzenie dynamicznej diagnozy lokalnej oraz planowania lokalnego. Dynamizm oznacza zarówno cykliczność prowadzenia diagnozy, jak też udział społeczności lokalnej w jej tworzeniu. Wymaga to zapewnienia dostępu do informacji, jak również aktywnej dyskusji lokalnej. Dlatego też wspierane będą następujące zadania (kierunki interwencji publicznej):

- 1) przygotowanie i wdrożenie zmian prawnych, zmierzających do uporządkowania programowania strategicznego samorządu lokalnego w obszarze polityki społecznej oraz trybu i sposobu przeprowadzania konsultacji społecznych i dialogu społecznego oraz obywatelskiego, co umożliwi planowe i efektywne kreowanie rozwoju usług społecznych poprzez:
 - a) dokonanie przeglądu i uporządkowania aktów prawnych, z uwagi na zobowiązania do tworzenia programów i strategii o charakterze gminnym i powiatowym w obszarze polityki społecznej lub całościowej strategii rozwoju;
 - b) wprowadzenie obowiązku przygotowania jednolitej strategii polityki społecznej gminy (lub części społecznej strategii rozwoju) na poziomie gminy i województwa, zastępując gminne i powiatowe strategie rozwiązywania problemów społecznych znajdujących również swoje odzwierciedlenie w programach rozwoju gospodarczego;
 - c) wprowadzenie jednolitych trzyletnich programów polityki społecznej (gminnych i powiatowych programów rozwoju), obejmujących wszystkie dotychczasowe programy, w tym program współpracy z organizacjami pozarządowymi wraz z planem finansowym i wskaźnikami realizacyjnymi;
 - d) określenie zapisów dotyczących minimalnych wymogów w zakresie systemu konsultacji strategii i programów ze społecznością lokalną i organizacjami obywatelskimi oraz partnerami społeczno-gospodarczymi;

zgodnie z zapisami Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 Nowy wymiar aktywnej integracji.

- 2) metodyczne wspieranie, animowanie i promowanie elastycznych narzędzi dialogu obywatelskiego (m. in. stałe konferencje, sondaże deliberatywne, panele obywatelskie) oraz budżetu obywatelskiego poszerzaniego stopniowo do coraz większych obszarów polityk publicznych;
- 3) wspieranie rozwoju edukacji obywatelskiej, w zakresie funkcjonowania wspólnot samorządowych, prawa do partycypacji oraz procedur i metod udziału w podejmowaniu decyzji, dialogu z różnymi

partnerami publicznymi i niepublicznymi oraz obywatelami na rzecz rozwiązywania podstawowych obszarów problemowych oraz rozwojowych wspólnot samorządowych;

- 4) wspieranie aktywizacji obywateli w sprawach wspólnotowych m.in. poprzez angażowanie obywateli i społeczności dla dobra wspólnego, członkostwo w organizacjach obywatelskich, rozwój ruchu konsumenckiego w środowiskach lokalnych, w tym prowadzenia niezależnych testów konsumenckich;
- 5) wspieranie aktywizacji współpracy wspólnot lokalnych i instytucji publicznych m.in. poprzez działania nakierowane integrację ze środowiskiem lokalnym, animowanie i prowadzenie współpracy na poziomie lokalnym, wykorzystywanie przestrzeni publicznych dla aktywności obywatelskiej;
- 6) przygotowanie i wdrożenie modelu działania gminnych, powiatowych i wojewódzkich rad działalności pożytku publicznego wraz ze szkoleniem członków rad w zakresie partycypacyjnych metod planowania lokalnego (Priorytet V);
- 7) promowanie i wspieranie wspólnych projektów samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych w zakresie wykorzystywania przestrzeni publicznych dla aktywności obywatelskiej oraz przekazywanie jednostkom pomocniczym i lokalnym grupom zadań wraz ze środkami na ich finansowanie;
- 8) wspieranie dostępu obywateli do bezpłatnych porad prawnych i obywatelskich jako istotnego instrumentu, który przeciwdziała wykluczeniu społecznemu oraz wspiera obywateli w powrocie do aktywności zawodowej i społecznej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4.							
	5							
	6							
	7							
	8.							
Indykatywne źródła finansowania	▪ W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (1); ▪ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet V (6); ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet 11.3. (2), – w zakresie dotyczącym wsparcia zarządzania strategicznego w jednostkach samorządu terytorialnego); ▪ Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (3, 4, 5, 6, 7); ▪ Regionalne Programy Operacyjne, Cel 9, Priorytet 9.7 (8); ▪ Środki prywatne (3, 4, 5, 6, 7).							

Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego
-------------	---

Działanie I.2. Wsparcie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej.

Rozwój ekonomii społecznej nie jest możliwy bez rozwoju inicjatyw i organizacji obywatelskich na poziomie lokalnym, które następnie profesjonalizują swoje działania w zakresie udziału w społeczności lokalnej. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

- 1) przygotowanie i wdrożenie zmian prawnych ułatwiających zrzeszanie się i aktywność obywateli, mające na celu:
 - a) zmniejszenie liczby osób niezbędnych do założenia stowarzyszenia rejestrowego;
 - b) nadanie stowarzyszeniom zwykłym praw ulomnej osoby prawnej, umożliwiających działania zlecone przez administrację samorządową;
 - c) wprowadzenie możliwości prowadzenia uproszczonej rachunkowości przez małe organizacje obywatelskie;
 - d) uproszczenie realizacji inicjatywy lokalnej;
 - e) przyspieszenie i ułatwienie rejestracji organizacji obywatelskich i przedsiębiorstw społecznych w KRS;
 - f) wypracowanie propozycji jednolitej polityki, zwłaszcza w zakresie praktycznej realizacji założeń fiskalnych, dotyczącej działań wzajemnościowych, w celu ułatwienia wspierania przez państwo i partnerów gospodarczych rozwoju działań obywatelskich;
- 2) wspieranie rozwoju instytucjonalnego i wsparcia rozwoju nowopowstających (w szczególności lokalnych) organizacji obywatelskich działających lub rozpoczynających działalność w sferze usług społecznych użyteczności publicznej poprzez:
 - a) regionalne konkursy FIO wspierające instytucjonalnie nowe podmioty obywatelskie mikrograntami rozwojowymi;
 - b) systemowe szkolenia (m.in. doradztwo, tutoring i superwizje) dla animatorów i liderów lokalnych działających w sferze społecznej, gospodarczej i kulturowej;
- 3) promowanie działań ruchów społecznych niewymagających formalizacji prawnej, umożliwiające wsparcie realizowanych przedsięwzięć o charakterze sieciującym, promującym dialog lub postawy wspólnotowe, a w szczególności: kooperatyw spożywców, grup rolnictwa wspieranego przez społeczność, grupy wymiany wzajemnej itp.;
- 4) wspieranie rozwoju jednostek pomocniczych gminy (rady dzielnic, osiedli, radcy sołeckie) na rzecz ich udziału w lokalnych politykach rozwoju, poprzez:
 - a) wsparcie merytoryczne członków organów jednostek pomocniczych (szkolenia, doradztwo);
 - b) promowanie rozwiązań prawnych wypracowanych w poszczególnych samorządach wzmacniających społeczną odpowiedzialność mieszkańców za terytorium;
- 5) promowanie i wspieranie wolontariatu w ramach staży dla młodych bezrobotnych w organizacjach obywatelskich jako formuły zdobywania kompetencji obywatelskich, społecznych i zawodowych w postaci wolontariatu długoterminowego;
- 6) prowadzenie krajowych i regionalnych działań na rzecz wspierania rozwoju instytucji inicjatywy lokalnej jako istotnego elementu rozwoju aktywności lokalnej na rzecz usług użyteczności publicznej poprzez specjalne konkursy wspierające najlepsze praktyki samorządów lokalnych;

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							

	3							
	4							
	5							
	6							
Indykatywne źródła finansowania	▪ W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2b, 3, 6), ▪ Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (2a, 5 w zakresie wsparcia organizacji), ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet 11.3 (4 – w zakresie dotyczącym wsparcia zarządzania strategicznego w jednostkach samorządu terytorialnego); ▪ Fundusz Pracy, w zakresie stypendium (5); ▪ Środki prywatne (2a, 5).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego,							

Działanie I.3. Wspieranie rozwoju usług użyteczności publicznej poprzez ekonomię społeczną.

Wzajemne relacje sektora ekonomii społecznej z samorządem gminnym i powiatowym wymagają zintegrowanych działań na rzecz aktywnego włączenia się w realizację lokalnych usług użyteczności publicznej. W debacie europejskiej wskazuje się w szczególności na rozwój usług uzupełniających i wspierających rolę rodziny, w tym: opieki nad dziećmi, usług w zakresie opieki nad osobami starszymi i niesamodzielnymi oraz osobami niepełnosprawnymi. Dotyczy to zarówno działań o charakterze prawnym, organizacyjnym, jak i edukacyjnym. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

- 1) działania o charakterze metodycznym mające na celu:
 - a) wypracowywanie kolejnych standardów poszczególnych typów usług społecznych użyteczności publicznej (interesu ogólnego) wraz z określeniem ich poziomu minimalnego i optymalnego;
 - b) promowanie i wdrożenie projektów innowacyjnych testujących innowacje;
 - c) tworzenie wspólnie z organizacjami samorządowymi bazy dobrych praktyk usług społecznych użyteczności publicznej wraz kosztami ich realizacji, wykorzystując również efekty projektów innowacyjnych, w tym realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.
- 2) działania o charakterze systemowym, wspierającym działania lokalne i regionalne, mające na celu powołanie Ogólnopolskiej Platformy Usług Społecznych jako partnerstwa publiczno-społecznego z udziałem przedstawicieli MPiPS, zrzeszeń jednostek samorządu terytorialnego oraz federacji organizacji obywatelskich zrzeszających organizacje realizujące usługi społeczne, mające na celu:
 - a) monitoring realizacji polityki i badanie jakości usług społecznych przez organizacje podmioty ekonomii społecznej (w tym organizacje obywatelskie);
 - b) standaryzację usług społecznych i współpracy publiczno-społecznej w ramach realizacji usług; wypracowywania założeń aktów prawnych odnoszących się do realizacji usług społecznych;
 - c) działalność edukacyjną w zakresie wdrażania standardów usług społecznych.

3) działania o charakterze prawno-edukacyjnym:

- a) przygotowanie i wdrożenie zmian prawnych określających zasady i tryb współpracy przy zlecaniu zadań użyteczności publicznej, poprzez rezultaty a nie zasady kosztowe, co znacznie wzmocni rolę zlecenia zadań publicznych;
- b) przygotowanie i wdrożenie w lokalnych dokumentach planistycznych i rozwoju w ramach prawa miejscowego zapisów dotyczących stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych określonych w ustawie Prawo zamówień publicznych, przy zakupie usług społecznych użyteczności publicznej w trybie zamówień publicznych. Zapisy te powinny zostać określone w drodze publicznej dyskusji nad treścią lokalnych dokumentów planistycznych i rozwoju;
- c) wprowadzenie w przepisach ustaw samorządowych instytucji kontraktu lokalnego, zawieranego przez samorząd wojewódzki z samorządami gminnymi i powiatowymi, w którym:
 - samorząd lokalny dobrowolnie przystępuje do projektu współpracy z samorządem województwa, buduje partnerstwo lokalne na rzecz wdrażania kontraktu, opracowuje plan w działaniu na okres dwóch lat;
 - samorząd województwa pomaga samorządowi lokalnemu tworzyć „plan w działaniu” (w tym wspólne rekomendacje w ramach corocznej oceny zasobów pomocy społecznej) jako krótkoterminowy plan zmiany społecznej, połączony z działaniami w sferze rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej, wspiera uzgodnione działania, obejmuje samorząd lokalny superwizją i dokonuje oceny wykonania.

Działania samorządu województwa mogą realizować swoje zadania za pośrednictwem lub przy pomocy podmiotów realizujących usługi w zakresie animacji lokalnej, o których mowa w Działaniu III.3. Programu. Kontrakt może mieć zastosowanie również w innych obszarach rozwojowych.

- d) organizowanie regionalnych działań edukacyjnych na rzecz zmiany sposobu realizacji zadań użyteczności publicznej poprzez włączenie sektora ekonomii społecznej;
- e) organizowanie regionalnych działań na rzecz wdrożenia w gminach, powiatach i województwach klauzul społecznych w zamówieniach publicznych jako trwałego elementu realizacji usług użyteczności publicznej poprzez działania o charakterze edukacyjnym, szkoleniowym.

4) działania o charakterze rozwojowym:

- a) przewiduje się wypracowanie ścieżek finansowania ze środków europejskich dla gmin (grupy gmin) lub powiatów (grupy powiatów) – w zakresie zadań związanych ze wsparciem osób niepełnosprawnych, poradnictwem prawnym i obywatelskim), które przygotowywałyby partnerskie publiczno-społeczne projekty rozwojowe. Celem ich byłby rozwój usług społecznych użyteczności publicznej, zgodnie z zapisami i planem finansowym Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji.
- b) projekty rozwojowe będą miały na celu rozwój dotychczasowych lub stworzenie nowych kategorii usług w społeczności lokalnej, przy jednoczesnej funkcji tworzenia miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej.

W zakres definicji usług społecznych użyteczności publicznej (usług społecznych interesu ogólnego) wchodzi następujące usługi społeczne wskazane we Wspólnym Słowniku Zamówień CPV⁸³:	
Kod CVP	Opis
85310000-5	Usługi pracy społecznej
85311000-2	Usługi opieki społecznej obejmujące miejsca noclegowe
85311100-3	Usługi opieki społecznej dla osób starszych
85311200-4	Usługi opieki społecznej dla osób niepełnosprawnych

⁸³ W tabeli wskazano zakres usług społecznych użyteczności publicznej, które finansowane byłyby w ramach projektów rozwojowych w Priorytecie 9.7. Regionalnych Programów Operacyjnych. Pominięto te usługi (np. praca socjalna, opieka nad dzieckiem żłobki, przedszkola), które są ujęte w innych typach działań. W tabeli obok oficjalnego nazewnictwa usług wprowadzono w nawiasach wyjaśnienia oddające bardziej precyzyjnie sens danej kategorii.

85311300-5	Usługi opieki społecznej dla dzieci i młodzieży
85312000-9	Usługi opieki społecznej nieobejmujące miejsc noclegowych
85312100-0	Usługi opieki dziennej
85312120-6	Usługi opieki dziennej nad dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną
85312200-1	Dostarczanie zakupów do domu (świadczone w domu)
85312300-2	Usługi dozoru i doradztwa (orientacji i poradnictwa)
85312310-5	Usługi dozoru (orientacji szkolnej i zawodowej)
85312320-8	Usługi doradztwa
85312330-1	Usługi planowania rodziny (planowanie i wspieranie rodziny)
85312400-3	Usługi opieki społecznej nieświadczone przez ośrodki pobytowe
85312500-4	Usługi rehabilitacyjne
85312510-7	Usługi rehabilitacji zawodowej
85320000-8	Usługi społeczne
85321000-5	Administracyjne usługi społeczne (koordynacja usług)
85322000-2	Program działań na rzecz gmin (organizowania społeczności lokalnej)
85323000-9	Usługi zdrowotne świadczone na rzecz wspólnot (lokalne programy zdrowia publicznego)

Tym samym budowałoby to kooperację między samorządem wojewódzkim i lokalnym (dobre rządzenie) oraz kooperację międzysektorową wewnątrz samorządu (kapitał społeczny). Prowadziłoby to jednocześnie do rozwoju usług użyteczności publicznej (interesu ogólnego) oraz rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Działanie to powinno być wspierane przez usługi animacji lokalnej.

- 5) stałe poszerzanie zlecenia zadań publicznych dla podmiotów ekonomii społecznej w realizacji usług użyteczności publicznej w formie wspierania oraz powierzania zadań publicznych. Poszerzanie możliwe będzie dzięki procesom edukacyjnym, jak również procesom prawno-organizacyjnym zapowiedzianym w priorytecie.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	1c,d							
	2							
	3							
	4.							
	5.							
Indykatywne źródła finansowania	- W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (3a, b, c) ; - Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet 9.7. (1, 2, w zakresie realizowanych usług); - Regionalne Programy Operacyjne, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.7. (3d, e, 4 w zakresie realizowanych usług); z możliwością wykorzystania Priorytetów inwestycyjnych 9.1. i 9.2. - Budżety jednostek samorządu terytorialnego (5).							

Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorządy województw, powiatów i gmin
-------------	---

Działanie I.4. Wsparcie rozwoju działań ekonomii społecznej w kluczowych sferach rozwojowych.

Ważnym elementem proponowanych kierunków rozwoju ekonomii społecznej jest włączenie się w działania związane z programami o charakterze rozwojowym, wpisujących się w modernizację służb społecznych, politykę zrównoważonego rozwoju oraz rozwoju regionalnego i lokalnego.

1) wspieranie działań na rzecz *zrównoważonego rozwoju* m. in. poprzez:

- a) rozwój podmiotów ekonomii społecznej promujących system edukacji ekologicznej obywateli, w tym prawa do informacji o stanie środowiska i zagrożeniach, jak również edukacji związanej z działaniami kryzysowymi;
- b) rozwój przedsiębiorstw społecznych w zakresie selektywnego zbierania odpadów, recyklingu i innych usług związanych z trzymaniem czystości i porządku w gminach, w zakresie melioracji wodnych oraz usług leśnych oraz działających w obszarze odnawialnych źródeł energii;
- c) poszukiwanie możliwości wspierania projektów w zakresie rolnictwa społecznego (rolnictwa zaangażowanego społecznie)⁸⁴ obejmujące działania w zakresie, reintegracji społecznej oraz rehabilitacji społecznej i zawodowej umożliwiających osobom w trudnej sytuacji ponowne wejście w kontakt z działalnością produkcyjną i naturą, przyczyniają się do lepszego samopoczucia tych osób, poprawiają ich stan zdrowia i włączenie społeczne⁸⁵.

2) wspieranie działań na rzecz *rozwoju społeczności lokalnej, tożsamości i edukacji kulturowej*, m. in. poprzez:

- a) kreowanie rozwiązań prawnych oraz finansowanie projektów rozwijających tworzenie miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej w obszarze turystyki społecznej;
- b) tworzenie miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej w obszarze budownictwa społecznego;
- c) finansowanie działań w obszarze lokalnych projektów kulturalnych, łączących tworzenie trwałych miejsc pracy z animacją społeczną wykorzystującą lokalny potencjał kulturowy.

3) wspieranie działań na rzecz *solidarności pokoleń*, m. in. poprzez:

- a) wspieranie zatrudnienia absolwentów w podmiotach ekonomii społecznej i przedsiębiorstwach społecznych;
- b) wspieranie zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw społecznych przez pracowników w wieku przedemerytalnym jako narzędzie przedłużania aktywności zawodowej oraz wspieranie zatrudnienia pracowników po 45 roku życia w przedsiębiorstwach społecznych, wykorzystującego ich doświadczenie i kompetencje zawodowe;
- c) rozwój przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej wspierających politykę rodzinną: żłobki, kluby dziecięce i dzienni opiekunowie, punkty przedszkolne, świetlice i szkoły, placówki wypoczynku letni i zimowy opieka nad osobami zależnymi – nie tylko jako podmioty o charakterze opiekuńczym i edukacyjnym, ale również integrującym społeczność lokalną, placówki wsparcia dziennego, grupy rówieśnicze;
- d) wspieranie projektów przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej adresujących swoje działania gospodarcze do starszych konsumentów, realizujących ich oczekiwania i potrzeby w zakresie m.in. usług społecznych, edukacyjnych i organizacji czasu wolnego, turystyki młodzieżowej i senioralnej, a także wspierających ich w utrzymaniu aktywności społecznej i zawodowej oraz dobrego stanu zdrowia (tworzenie warunków do rozwoju tzw. srebrnej gospodarki).

⁸⁴ Gospodarstwa edukacyjne w koncepcji rolnictwa zaangażowanego społecznie, Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Częstochowa 2014.

⁸⁵ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: „Rolnictwo społeczne: zielone usługi terapeutyczno-opiekuńcze oraz polityka społeczna i zdrowotna” (opinia z inicjatywy własnej) z 19 stycznia 2012.

- 4) Wspieranie rozwoju *usług aktywnej integracji* m. in. poprzez:
- zmiany w przepisach dotyczących zatrudnienia socjalnego, umożliwiające systemowe finansowanie usług reintegracji społecznej i zawodowej oraz usług wspieranego zatrudnienia w centrach i klubach integracji społecznej, realizujących wymagany standard usług oraz posiadających certyfikat (akredytację) ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego na zasadach określonych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar integracji;
 - włączenie problematyki ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej do minimum programowego systemu kształcenia pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej, w tym przeprowadzenie próby uzyskiwania specjalizacji pracowników socjalnych z zakresu ekonomii społecznej;
 - przygotowanie, wdrożenie i wspieranie systemu zatrudnienia monitorowanego (połączonego z programem społecznym) w przedsiębiorstwach społecznych dla osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym, jako elementu ścieżki integracji i reintegracji społecznej;
 - wdrożenie i rozwój systemowych działań przedsiębiorstw społecznych jako formy zatrudnienia dla osób wychodzących z zakładów aktywności zawodowej, warsztatów terapii zajęciowej, centrów integracji społecznej, a także placówek opiekuńczo-wychowawczych i ewentualnie innych instytucji i form pieczy zastępczej.
- 5) Wspieranie rozwoju i wykorzystania przedsiębiorczości społecznej w *procesach wspierających zmiany dotychczasowej ścieżki zawodowej pracowników*:
- wykorzystanie przedsiębiorczości społecznej w procesach outplacementu i adaptacji zawodowej, możliwości tworzenia przedsiębiorstw społecznych w związku z procesami restrukturyzacyjnymi, w szczególności dla pracowników 50+;
 - poszukiwanie możliwości wspierania rekonwersji osób odchodzących z wojska i innych służb mundurowych, poprzez stworzenie specjalnej ścieżki w oparciu o instrumenty przedsiębiorczości społecznej dla żołnierzy kontraktowych odchodzących z wojska;
 - poszukiwanie możliwości wspierania rekonwersji osób odchodzących z rolnictwa.
- Powyższe kierunki rozwoju przedsiębiorstw społecznych wspierane będą za pomocą kryteriów dostępu, kryteriów strategicznych i innych preferencji określonych przez właściwe władze regionalne i lokalne, zgodnie z potrzebami danego środowiska i dokumentami strategicznymi określającymi dziedziny szczególnie istotne dla danej wspólnoty samorządowej.
- 6) Ponadto kierunki rozwojowe wspierane będą poprzez projekty innowacyjne umożliwiające tworzenie walidowanych wzorów przedsiębiorstw działających regionalnie i lokalnie, a w szczególności rozwoju podmiotów ekonomii społecznej działających w kluczowych sferach rozwojowych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
Indykatywne źródła	▪ Fundusz Pracy (1, 2, 3, 4cd, 5) w ramach preferowania rodzajów							

finansowania	działalności i programów specjalnych, w zakresie zgodnym z ustawą; ▪ Regionalne Programy Operacyjne, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (1a, b, 2, 3, 4cd, 5) w ramach preferowania rodzajów działalności oraz wspierania konkretnych typów projektów; ▪ Regionalne Programy Operacyjne, Cel 8, Priorytet inwestycyjny 8.8 (3c) w zakresie żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów; ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020,, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (6) w zakresie innowacji); ▪ W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (2a w zakresie zmian prawnych, 4ab).
Koordynacja	minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorządy województw, samorządy powiatowe.

Oczekiwane efekty Priorytetu 1

Osiągnięte dzięki realizacji Priorytetu 1 rezultaty prowadzić będą do wzrostu aktywności obywatelskiej oraz znaczącego zwiększenia partycypacji podmiotów ekonomii społecznej w kreowaniu, realizacji i ocenie polityk publicznych jednostkach samorządu terytorialnego. Równocześnie wiązać się one będą ze wzrostem otwarcie władz samorządowych na współpracę z podmiotami ekonomii społecznej. Wszystkie te działania prowadzić będą do osiągnięcia pierwszego rezultatu nadrzędnego KRPEŚ, czyli **wzmocnieniu roli podmiotów ekonomii społecznej we wspólnotach samorządowych**. Rezultaty te będą również miały wpływ powstanie w przedsiębiorstwach społecznych 35 tys. miejsc pracy (co jest Rezultatem II KRPEŚ).

Działania I.1.

- wprowadzenie do roku 2016 we wszystkich gminach i powiatach nowego systemu programowania polityki społecznej wraz z systemem konsultacji społecznych;
- wdrożenie do roku 2016 narzędzi elektronicznych dostarczających dane porównawcze umożliwiające tworzenie programów polityki społecznej na poziomie gmin i powiatów;
- stworzenie do roku 2020 w 50% gmin i 30% powiatów rad działalności pożytku publicznego;

Działania I.2.

- zwiększenie liczby aktywnych organizacji obywatelskich o 20 tys. w stosunku do roku 2011;
- wprowadzenie w 80% jednostek samorządu terytorialnego procedur realizowania inicjatywy lokalnej;
- zwiększenie liczby inicjatyw lokalnych do co najmniej 1000 rocznie;
- objęcie wolontariatem długoterminowym w organizacjach obywatelskich 5 tys. osób młodych, do 2020 roku;

Działania I.3.

- wprowadzenie w 30% JST rozliczanie realizacji zadań na podstawie rezultatów;
- zwiększenie realizacji zadań publicznych zleczanych w trybie konkursowym przez jednostki samorządu terytorialnego podmiotom ekonomii społecznej do 3,5 mld z budżetów jednostek samorządu terytorialnego;

Działania I.4.

- zwiększenie liczby powierzanych zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej do 15% zadań zleczanych w trybie konkursowym;
- zwiększenie zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami o 40 tys. osób w stosunku do 2010 r.;
- stworzenie i trwale utrzymanie ok. 10 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych adresowanych do młodzieży ;
- stworzenie i trwale utrzymanie ok. 20 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych działających w sferze usług społecznych użyteczności publicznej, w szczególności usług opiekuńczych i związanych z polityką rodzinną;
- stworzenie i trwale utrzymanie ok. 10 tys. miejsc pracy przedsiębiorstwach społecznych dla osób 50+;
- stworzenie i trwale utrzymanie ok. 5 tys. zielonych miejsc pracy przedsiębiorstwach społecznych⁸⁶.

Priorytet II. Działania regulacyjne w zakresie ekonomii społecznej

Ekonomia społeczna rozwija się jako kategoria teoretyczna i jako działalność praktyczna, prowadzona na podstawie wielu szczegółowych rozwiązań prawnych. Nie doczekała się jednak jednolitych, spójnych rozwiązań regulacyjnych, które tworzyłyby spójne podstawy dla jej działania i stanowiłyby wyraźny impuls dla jej rozwoju. Jednym z kluczowych priorytetów jest uporządkowanie definicyjne obszaru ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, wspieranych przez państwo nie tylko poprzez tworzenie nowych rozwiązań prawnych, lecz także modyfikację dotychczasowych regulacji, które hamują rozwój ekonomii społecznej. Przy realizacji tych działań należy wykorzystać doświadczenia i dorobek grupy prawnej Zespołu ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej.

Działanie II.1. Określenie otoczenia prawnego ekonomii społecznej

Zaprojektowanie i uruchomienie działań adresowanych do sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, szczególnie tych przewidzianych do realizacji w ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020, wymaga zdefiniowania obszaru ekonomii społecznej oraz pojęcia przedsiębiorstwa społecznego. Pozwoli to na uporządkowanie systemu prawnego, jasne wskazanie miejsca i roli ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w systemie społeczno-gospodarczym, a także na lepsze adresowanie wsparcia kierowanego do przedsiębiorstw społecznych. Dlatego realizowane będą następujące zadania:

- 1) wdrożone zostaną podstawowe rozwiązania regulacyjne, definiujące pojęcie przedsiębiorstwa społecznego na gruncie prawnym oraz nastąpi określenie podstawowych obowiązków i uprawnień przedsiębiorstw społecznych oraz zasad i form ich wsparcia ze strony państwa poprzez ustawę o przedsiębiorstwie społecznym i wspieraniu ekonomii społecznej. Przedsiębiorstwo społeczne będzie statusem, jaki będą mogły uzyskać podmioty prowadzące działalność gospodarczą, które spełniają łącznie następujące warunki:
 - a) zatrudniają co najmniej 50% osób bezrobotnych, niepełnosprawnych (w przypadku niepełnosprawnych w stopniu znacznym i umiarkowanym 30%) czy też należących do innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;
 - b) albo jako rozwiązanie alternatywne realizują usługi socjalne, usługi na rzecz niepełnosprawnych, usługi budownictwa społecznego, edukacji lub kultury, rozwoju

⁸⁶ Oczekiwane wskaźniki działań w zakresie liczby miejsc pracy nie sumują się (formuła krzyżowa), zapis wskazuje kierunek działań (możliwe jest łączenie miejsc pracy dla określonych grup demograficznych z działaniami dotyczącymi realizacji usług, mogą to być np. miejsca pracy dla młodzieży jako zielone miejsca pracy).

społeczności lokalnych i regionalnych, turystyki społecznej, zatrudniając jednocześnie co najmniej 20% osób należących do określonych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym w przeliczeniu na pełne etaty

- c) nie dystrybuują zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają minimum 10% zysku lub nadwyżki bilansowej na reintegrację zawodową i społeczną – w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo, zaś pozostałe środki przeznacza na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa;
 - d) nie wypłacają zarządowi i pracownikom wynagrodzeń wyższych niż trzykrotność przeciętnego wynagrodzenia;
 - e) posiadają organ konsultacyjno-doradczy, w skład którego wchodzi przedstawiciele pracowników, innych zatrudnionych osób i wolontariuszy udzielających świadczeń przedsiębiorstwu, jak również mogą wchodzić przedstawiciele stałych odbiorców towarów lub usług przedsiębiorstwa. Z obowiązku tego zwolnione są małe przedsiębiorstwa oraz spółdzielnie;
 - a) posiadanie statusu przedsiębiorstwa społecznego będzie dawało możliwość preferencyjnego traktowania, na zasadach określonych przepisami ustawy, w tym promowania w zakupach określonych usług użyteczności publicznej i innych, nieobjętych Prawem zamówień publicznych, na zasadach określonych w programach współpracy z organizacjami pozarządowymi lub innych programach samorządowych i korzystania z funduszy pożyczkowych i poręczeniowych adresowanych do przedsiębiorstw społecznych.
- 2) wdrożone zostaną zmiany w zakresie spółdzielczości socjalnej dotyczące m.in.:
- a) wprowadzenia możliwości tworzenia spółdzielni socjalnych również przez młodzież poszukującą pracy, rolników oraz osoby zatrudnione na umowach cywilno-prawnych o niskich dochodach jako przedstawiciele nowych kategorii osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przy zmniejszonym składzie osobowym założycieli spółdzielni socjalnej;
 - b) wprowadzenia wskaźnika zatrudnienia 20% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, o ile prowadzą one działania w sferze usług społecznych użyteczności publicznej;
 - c) zweryfikowania i uszczegółowienia kategorii definicyjnych i zakresu wydatków przeznaczanych na reintegrację zawodową i społeczną;
 - d) uproszczenia procedur likwidacyjnych oraz określenia sposobu rozdysponowania majątku wspólnego wyłącznie na cele społecznie użyteczne w wyniku likwidacji spółdzielni powstałej w wyniku wsparcia publicznego lub środków UE.
- 3) Wdrożone zostaną rozwiązania regulacyjne dotyczące wsparcia zatrudniania osób niepełnosprawnych, w ramach procesu reintegracji społecznej i zawodowej oraz systemu wsparcia na rzecz aktywizacji zawodowej w sektorze ekonomii społecznej. Najistotniejsze będą działania mające na celu:
- a) połączenie działań warsztatów terapii zajęciowej z możliwościami aktywizowania zawodowego ich uczestników w formie staży, praktyk zawodowych i zatrudnienia w przedsiębiorstwach społecznych i Zakładach Aktywności Zawodowej, umożliwienie uczestnikom WTZ odbycia staży w podmiotach ekonomii społecznej (np. ZAZ, spółdzielnia socjalna) bez utraty prawa dalszego uczestnictwa w WTZ;
 - b) stworzenie systemu zatrudnienia wspomaganego, obejmującego działania przygotowujące do podjęcia zatrudnienia, poszukiwanie pracy, zaangażowanie pracodawcy oraz wsparcie w miejscu pracy i poza nim;
 - c) włączenie podmiotów ekonomii społecznej do sektora usług wspierających osoby niepełnosprawne w zakresie doradztwa, usług asystenckich, asystentów pracy i koordynatorów zatrudnienia wspomaganego;
 - d) oszacowanie skutków finansowych i rozważenie możliwości obniżenia obowiązkowych wpłat na PFRON z tytułu zakupu usługi lub produkcji od podmiotu ekonomii społecznej zatrudniającego poniżej 25 pracowników, który zatrudnia nie mniej niż 40% osób niepełnosprawnych będących: 1) osobami niepełnosprawnymi zaliczonymi do znacznego

stopnia niepełnosprawności lub 2) osobami niewidomymi, psychicznie chorymi lub upośledzonymi umysłowo lub osobami z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi lub epilepsją – zaliczonymi do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności lub 60% osób niepełnosprawnych zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;

- e) rozważenie sprecyzowania zapisów prawnych dotyczących ZAZ, uwzględniających ich hybrydowy charakter podmiotu reintegracyjnego prowadzącego działalność gospodarczą w skali umożliwiającej realizację podstawowego zadania ZAZ – rehabilitacji zawodowej, społecznej i leczniczej oraz kontynuacja wspierania zakładów aktywności zawodowej w działaniach zmierzających do włączania pracowników ZAZ w otwarty rynek pracy.
- 4) Nastąpi opracowanie i wdrożenie w życie zmian prawnych odnoszących się do działania przedsiębiorstw spółdzielczych, w szczególności spółdzielni pracy oraz spółdzielni inwalidów i niewidomych, m.in.:
- a) obniżenie minimalnej obowiązkowej liczby członków spółdzielni zrzeszających osoby fizyczne do 5 osób;
 - b) umożliwienie prowadzenia działalności pożytku publicznego przez spółdzielnie;
 - c) umożliwienie prowadzenia uproszczonej księgowości przez małe spółdzielnie;
 - d) wprowadzenie rozwiązań usprawniających działanie spółdzielni i dostosowanie ich do rzeczywistości gospodarczej (m.in. obowiązkowe szkolenia członków Rad Nadzorczych, konieczność uzasadnienia odwołania członka Zarządu, możliwość dziedziczenia udziałów w spółdzielni, możliwość uzupełniania porządku obrad Walnego Zgromadzenia, gdy obecni są wszyscy członkowie spółdzielni, analogicznie do Kodeksu Spółek Handlowych, etc.);
 - e) wprowadzenie możliwości przekształcania spółek w spółdzielnie (np. w formie wykupu pracowniczego);
 - f) problematyka preferowania akumulacji kapitału w spółdzielniach, jak również usług realizowanych przez spółdzielnię na rzecz jej członków;
 - g) wprowadzenie możliwości funkcjonowania spółdzielni non profit na podobnych zasadach jak spółki non profit.
- 5) Po przyjęciu rozwiązań prawnych zapisy będą podlegały monitoringowi i ewentualnym modyfikacjom. Co dwa lata przeprowadzany będzie przez Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej proces monitorowania trafności i aktualności regulacji prawnych dotyczących przedsiębiorstw społecznych, rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, spółdzielni socjalnych, działalności pożytku publicznego. Ponadto prowadzone będą prace analityczne odnoszące się do innych, poza gospodarczą, form działalności ekonomii społecznej, jak działalność kulturalna i edukacyjna, rozwój społeczności lokalnych, turystyka społeczna, jak również wzajemnościowych form ekonomii społecznej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Indykatywne źródła finansowania	W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2, 3, 4, 5),							

	Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (5).
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego

Działanie II.2. Określenie zasad zamówień publicznych i pomocy publicznej wspierających rozwój ekonomii społecznej.

Dla rozwoju sektora ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych niezwykle istotne są rozwiązania prawne, które mają wpływ na warunki prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorstw społecznych. W ramach przygotowywanych działań wykorzystane zostaną osiągnięcia ponadnarodowego partnerstwa Social Entrepreneurship Network (Sieć Przedsiębiorczości Społecznej), którego polskimi partnerami są MliR i MPiPS oraz działań systemowych podejmowanych przez MPiPS. W zakresie zamówień publicznych, projektowane działania będą powiązane z realizacją Krajowego Planu Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016, opracowanego przez Urząd Zamówień Publicznych, jak również planów na następne lata do 2020 roku.

Dlatego też realizowane będą następujące zadania:

- 1) określona zostanie zasada, zgodnie z którą przy wyborze dostawców i organizatorów usług społecznych użyteczności publicznej należy, przy stosowaniu przepisów ustawy Prawo zamówień Publicznych (Pzp), oprócz kryterium ceny stosować kryterium jakościowe, określone w uchwale organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego. Możliwe byłoby tu do wykorzystania standardy jakości wypracowane w ramach realizowanego w Priorytecie I PO KL projektu „Tworzenie i rozwijanie standardów jakości usług instytucji pomocy i integracji społecznej”, pod warunkiem, że spełniają one wymagania określone w art. 91 ustawy PZP;
- 2) wdrożenie działań przewidzianych w Krajowym Planie Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016;
- 3) wprowadzenie w przepisach Prawa zamówień publicznych zmian wynikających z nowych dyrektyw w zakresie zamówień publicznych, w szczególności odnoszących się do:
 - a) zamówień „zastrzeżonych”;
 - b) specjalnego reżimu udzielania zamówień na usługi społeczne wskazane ww. dyrektywach;
 - c) możliwości zastrzeżenia zamówień na wskazane w dyrektywach niektóre usługi społeczne i inne szczególne usługi na rzecz określonych podmiotów spełniających warunki wskazane w dyrektywach, do których po spełnieniu tych warunków mogą zaliczać się także podmioty ekonomii społecznej;
 - d) rażąco niskiej oferty;
 - e) warunków wykonania zamówienia;
 - f) odpowiednich środków zapewniających przestrzeganie przez wykonawców przy realizacji zamówień publicznych mających zastosowanie obowiązków w dziedzinie prawa socjalnego i prawa pracy.
- 4) wprowadzeniu do ustawy o przedsiębiorstwie społecznym i wspieraniu ekonomii społecznej i ustawy o spółdzielniach socjalnych zapisu umożliwiającego zamawiającemu dokonywanie zamówień, których przedmiotem są usługi i dostawy nie objęte ustawą Prawo zamówień publicznych, wyłącznie w przedsiębiorstwach społecznych lub innych podmiotach ekonomii społecznej. Określone zarówno w prawie polskim, jak i przepisach UE zamówienia takie muszą być dokonywane w sposób celowy i oszczędny, z zachowaniem zasad uzyskiwania najlepszych efektów z danych nakładów oraz optymalnego doboru metod i środków służących osiągnięciu założonych celów;

- 5) zapewnienie zgodności z obowiązującymi przepisami o pomocy publicznej (w tym przepisami o pomocy udzielanej jako rekompensata z tytułu świadczenia usług w ogólnym interesie gospodarczym, zaspokajających potrzeby społeczne w zakresie opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej, opieki nad dziećmi, reintegracji na rynku pracy, mieszkalnictwa socjalnego, opieki nad słabszymi grupami społecznymi oraz włączenia społecznego tych grup, pomocy w ramach wyłączeń blokowych lub przepisami o pomocy *de minimis*) instrumentów wsparcia skierowanych do przedsiębiorstw społecznych w przypadku, gdy będą one dotyczyły prowadzonej przez te podmioty działalności gospodarczej.
- 6) po wdrożeniu do polskiego Prawa zamówień publicznych zmian wskazanych w punkcie 3 przygotowanie i realizacja kompleksowego procesu edukacyjnego skierowanego do pracowników administracji publicznej, Regionalnych Izb Obrachunkowych i przedsiębiorstw społecznych, a w szczególności:
- opracowanie materiałów popularyzujących rozwiązania z zakresu społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych wynikających z nowych dyrektyw unijnych, zawierających przykłady ich skutecznego zastosowania w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego;
 - stworzenie bazy Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia (SIWZ) gdzie zastosowano klauzule społeczne lub zamówienia zastrzeżone, zawierającej interpretacje prawne i wyjaśnienia instytucji publicznych w tym zakresie;
 - przygotowanie i prowadzenie szkoleń w zakresie zmian w przepisach ustawy Prawo zamówień publicznych dotyczących społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, które będą wynikały z transpozycji nowej dyrektywy w sprawie zamówień publicznych;
 - promowanie poprzez zamówienia publiczne przestrzegania standardów określonych w przepisach dotyczących prawa pracy.

Zmiany prawne będą monitorowane z uwagi na ich wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
Indykatywne źródła finansowania	- Budżety jednostek samorządu terytorialnego (1) - W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest Prezes Urzędu Zamówień Publicznych oraz Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020 Cel 11, Priorytet inwestycyjny 11.3 i 9.8 (2, 3), - W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (4); - W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (5);							

	Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9 Priorytet inwestycyjny 9.8 i Cel 11, Priorytet inwestycyjny 11.3 (6).
Koordinacja	- jednostki samorządu terytorialnego (1), - Urząd Zamówień Publicznych (2, 3,6), - minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (4,6); - Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (5);

Oczekiwane efekty Priorytetu 2

Rezultaty Priorytetu 2 w zakresie uporządkowania prawnego funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych oraz otoczenia prawnego, przyczynią się do osiągnięcia Resultatu nadrzędnego II, czyli powstania 35 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Uporządkowanie przepisów prawnych umożliwi zarówno tworzenie nowych, jak i usprawni funkcjonowanie istniejących przedsiębiorstw społecznych. Rezultaty te służyć będą również realizacji rezultatów celu III z uwagi na fakt, iż zmiany prawne umożliwi powstanie Izby Przedsiębiorstw Społecznych, stanowiącej istotny element koordynacji polityki wobec ekonomii społecznej.

Działania II.1.

- przyjęcie przepisów regulujących status przedsiębiorstwa społecznego w 2014 r., a następnie pełne wdrożenie przepisów oraz stały monitoring;
- zmiany i stały monitoring przepisów dotyczących zatrudniania osób niepełnosprawnych;
- zmiany i stały monitoring przepisów dotyczących spółdzielni socjalnych;
- zmiany i stały monitoring przepisów Prawo spółdzielcze;

Działania II.2.

- wdrożenie w przepisach o zamówieniach publicznych zmian prawnych wynikających z nowych dyrektyw w zakresie zamówień publicznych w terminie wskazanym w tych dyrektywach;
- przeszkolenie do 2020 r. pracowników Regionalnych Izb Obrachunkowych odpowiedzialnych za kontrole w jednostkach samorządu terytorialnego oraz pracowników jednostek samorządu terytorialnego odpowiedzialnych za zamówienia publiczne w co najmniej 30% jednostek samorządu terytorialnego;
- osiągnięcie w 2020 r. 15% poziomu „społecznych” zamówień publicznych na szczeblu krajowym, mierzonego w oparciu o metodologię UZP;
- stosowanie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych ze szczególnym uwzględnieniem instrumentów prozatrudnieniowych, takich jak klauzule społeczne w zamówieniach publicznych lub/i zamówienia zastrzeżone przez co najmniej 15% jednostek samorządu terytorialnego w 2020 r.;

Priorytet III. System wsparcia ekonomii społecznej.

Jedną z ważniejszych potrzeb rozwijającej się ekonomii społecznej w Polsce jest zbudowanie systemu wsparcia dla podmiotów tego sektora. Dotyczy to działań o charakterze doradczo-usługowym, a przede wszystkim ułatwienia dostępu do kapitału finansowego. Jego powszechny brak to jedna z głównych przyczyn słabości ilościowej i jakościowej ekonomii społecznej.

Środki finansowe przeznaczone na rozwój ekonomii społecznej powinny być przeznaczone głównie na wsparcie bezpośrednie przedsiębiorstw społecznych i sektora ekonomii społecznej.

Wsparcie finansowe przedsiębiorstw społecznych świadczone będzie w formie dofinansowania (na założenie przedsiębiorstwa społecznego oraz na prowadzenie działalności pożytku publicznego) oraz pożyczek i poręczeń (na rozwój gospodarczy istniejących przedsiębiorstw społecznych). Pomoc finansowa dla przedsiębiorstw społecznych powinna być ściśle powiązana z ofertą szkoleń i doradztwa oraz ze sprecyzowanymi oczekiwaniami dotyczącymi efektów ich działania. Takie rozwiązanie zwiększy efekty społeczne i gospodarcze działających przedsiębiorstw społecznych.

Działanie III.1. Bezzwrotne instrumenty finansowe.

Tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu podmiotów ekonomii społecznej nieprowadzących działalności gospodarczej oraz przedsiębiorstw społecznych jest jednym z podstawowych celów Programu. Szczególne znaczenie ma bezpośrednie wsparcie zakładania przedsiębiorstw społecznych i tworzenia miejsc pracy dla osób pozostających dotychczas poza rynkiem pracy. Dlatego też realizowane będą następujące działania:

- 1) udzielanie dofinansowania na tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych i innych podmiotach oraz finansowanie części ich funkcjonowania w ramach działalności integracyjnej i w sferze pożytku publicznego. Środki na ten cel powinny zostać określone jako odpowiednie procenty wydatków w ramach systemu rynku pracy oraz wsparcia na rzecz osób niepełnosprawnych (Fundusz Pracy i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych). Wymagać to będzie podjęcia takich działań, jak:
 - a) kompleksowe ujednolicenie uregulowań prawnych – w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych – finansowania na zasadach *start up* dofinansowań nastawionych na tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, w tym przez osoby kończące edukację na ostatnim roku studiów lub szkół zawodowych wraz ze wsparciem doradczym i pomostowym przez pierwsze dwanaście miesięcy funkcjonowania;
 - b) wsparcie finansowe na utworzenie przedsiębiorstwa społecznego powinno jednocześnie łączyć elementy szkoleniowe (w tym szkoleń zawodowych), indywidualnego mentoringu, udzielanego na etapie zakładania i pierwszych sześciu miesięcy działalności oraz wsparcia pomostowego, ułatwiającego funkcjonowanie w pierwszych dwunastu miesiącach istnienia przedsiębiorstwa;
 - c) udzielanie dofinansowania realizowane będzie przez powiatowe urzędy pracy, które mogą zlecić je w trybie przepisów o działalności pożytku publicznego podmiotom realizującym usługi rozwoju ekonomii społecznej; udzielenie wsparcia doradczo-szkoleniowego należeć będzie do instytucji realizujących usługi wsparcia ekonomii społecznej, podobnie jak obowiązek monitorowania trwałości dotowanych przedsiębiorstw społecznych;
 - d) uzgodnienia poziomu wsparcia dla tworzenia przedsiębiorstw społecznych w regionalnym programie rozwoju ekonomii społecznej, poprzez szacunkowe określenie wysokości minimalnych środków w ramach środków Funduszu Pracy i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, w uzgodnieniu z samorządami powiatów, w wysokości od 5 do 10 miejsc pracy rocznie w przedsiębiorstwach społecznych. Oznaczałoby to planowanie w ramach powiatowych budżetów PUP środków na tworzenie przedsiębiorstw społecznych i wspieranie podmiotów ekonomii społecznej. Udział ten będzie wspierany dodatkowymi środkami europejskimi, zależnie od aktywności działań danego PUP;
 - e) przyznanie dofinansowania na tworzenie oraz działania lub realizację usług podmiotów ekonomii społecznej niebędących przedsiębiorstwami społecznymi w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej lub reintegracji zawodowej i społecznej. Jednym z warunków przyznania dofinansowania powinno być spełnienie standardów jakości realizacji usług w tym zakresie, określonych w przepisach ustaw o zatrudnieniu socjalnym i innych;

Możliwe będzie zlecenie – początkowo w formie pilotażu - zadania udzielania dofinansowania na tworzenie miejsc pracy instytucjom realizującym usługi wsparcia ekonomii społecznej, po uzgodnieniu z KSES i MliR przez samorząd powiatowy (lub samorząd wojewódzki).

- 2) wprowadzenie możliwości wsparcia inwestycyjnego przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej w szczególności poprzez finansowanie kosztów remontu nieruchomości i

zakupu środków trwałych tworzących nowe możliwości rozwojowe, zgodne z potrzebami lokalnej polityki społecznej;

- 3) wypracowanie zasad oceny przyznawania środków finansowych, powiązane z efektywnością. Przyznanie i wykorzystanie środków finansowych powinno być powiązane z deklarowanymi efektami działalności przedsiębiorstwa społecznego, a uzyskanie dodatkowego dofinansowania premiującego skuteczność powinno być możliwe tylko w przypadku przedsiębiorstw, które osiągnęły założone efekty. W przyszłości, w przypadku rozwoju adekwatnych, rzetelnych i możliwych do stosowania na szeroką skalę metod pomiaru społecznej wartości dodanej przedsiębiorstw społecznych, wskazane jest wykorzystanie tych metod jako kryterium przyznawania i rozliczania przyznanych środków finansowych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
Indykatywne źródła finansowania	▪ W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (1 – w zakresie dotyczącym ujednolicania uregulowań prawnych); ▪ Fundusz Pracy (1 w zakresie dotyczącym tworzenia miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej/przedsiębiorstwach społecznych); ▪ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (1 w zakresie dotyczącym tworzenia miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej/przedsiębiorstwach społecznych); ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (1 – w zakresie dotyczącym tworzenia miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej/przedsiębiorstwach społecznych); ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.3 (2); ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (3); ▪ Budżety jednostek samorządu terytorialnego (1e).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd wojewódzki							

Działanie III.2. Zwrotne instrumenty finansowe.

Głównym instrumentem wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych w sferze działalności gospodarczej powinien być system instrumentów finansowych o charakterze zwrotnym: pożyczek i poręczeń. Dlatego też realizowane będzie następujące wsparcie:

- 1) od 2013 do 2015 r. realizowany będzie pilotaż programu pożyczkowego, umożliwiającego przetestowanie nowych sposobów finansowania przedsiębiorstw społecznych. Działania te realizowane będą za pomocą pięciu makroregionalnych funduszy pożyczkowych. Pilotaż ma na celu przetestowanie procedur i funkcjonalności przyszłego funduszu pożyczkowego i poręczeń;
- 2) po ewaluacji przeprowadzonej w 2014 r., utworzony zostanie od roku 2015 instrument finansowy (Krajowy Fundusz Ekonomii Społecznej) którego celem będzie udzielanie pożyczek oraz odrębnie poręczeń. Instrument finansowany będzie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz

źródeł prywatnych. Fundusz będzie umiejscowiony w Banku Gospodarstwa Krajowego. W ramach Funduszu możliwe będą do zastosowania różne instrumenty zwrotne, takie jak⁸⁷:

- pożyczki krótkoterminowe (do 2 lat) na utrzymanie płynności (np. pomostowe, pod cesję, itp);
- pożyczki średnio- i długoterminowe (do 5 lat) z celem na rozwój, inwestycje, na budowanie aktywów;
- pożyczki podporządkowane do 5 lat z przeznaczeniem na zwiększenie funduszy własnych;
- społeczny fundusz kapitałowy – „social venture capital”;
- poręczenia;
- reporeczenia za zobowiązania funduszy poręczeniowych poręczających kredyty zaciągnięte przez podmioty ekonomii społecznej posiadające status mikro, małych lub średnich przedsiębiorstw.

Podmiot wdrażający instrument finansowy wyłoni w trybie zgodnym z ustawą wdrożeniową na lata 2014-2020 pośredników finansowych w każdym z 16 województw (banki, istniejące lokalne lub regionalne fundusze pożyczkowe i poręczeniowe) odpowiedzialnych za dystrybucję finansowych instrumentów zwrotnych. Każdy z pośredników będzie mógł mieć przyznany limit środków do zarządzania z przeznaczeniem na wsparcie dla przedsiębiorstw społecznych na konkretne instrumenty finansowe na 2-3 lata, stosownie do złożonej aplikacji. Dopuszcza się istnienie kilku pośredników finansowych w danym województwie. Fundusz będzie wspierać w szczególności te działania, które będą angażowały dodatkowe środki prywatne.

- 3) wspierane będzie uruchomienie i testowanie innowacyjnych form finansowania działalności podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, np. spółdzielni pożyczkowych, funduszy poręczeń wzajemnych i innych, tworzonych na poziomie lokalnym i regionalnym przez podmioty ekonomii społecznej i jednostki samorządu terytorialnego oraz podmioty prywatne. W szczególności wspierane będą działania, które zaabsorbują dodatkowe środki prywatne.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
Indykatywne źródła finansowania	▪ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet I, działanie I.4. (1); ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 3) w zakresie wynikającym z badania luki finansowej; ▪ Środki prywatne (2, 3).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Działanie III.3. Usługi wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

Rozwój ekonomii społecznej wymaga bieżącego zapewniania wsparcia doradczego, szkoleniowego i animacyjnego na różnych poziomach w zależności od potrzeb podmiotów ekonomii społecznej czy przedsiębiorstw społecznych. W związku z tym nowy system wsparcia oparty na doświadczeniach dotychczasowego okresu programowania 2007-2014, opierał się będzie na finansowaniu usług wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, które powinny składać się z kilku modułów, kontraktowanych odrębnie w zależności od regionalnych potrzeb. Wskazane byłoby jednak

⁸⁷ Instrumenty mają charakter przykładowych propozycji i mogą zostać zmodyfikowane w związku z realizacją działań.

kontraktowanie całego pakietu usług przez jeden podmiot (bądź konsorcjum lub partnerstwo kilku instytucji). System usług, który na poziomie wojewódzkim musi mieć charakter komplementarny, składałby się z następujących modułów:

- 1) usługi animacji lokalnej. Początkiem jakiegokolwiek dyskusji o rozwoju aktywności lokalnej ekonomii społecznej jest pobudzanie aktywności obywatelskiej na społecznie odpowiedzialnym terytorium. Wymaga to działań o charakterze animacyjnym, umożliwiających tworzenie podmiotów obywatelskich, wsparcia dla ich rozwoju, tworzenie partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i partycypacji społecznej. Podmioty realizujące te usługi powinny nie tylko prowadzić działania animacyjne, edukacyjne i integracyjne, ale także przygotowywać i wspierać lokalnych animatorów którzy będą prowadzić te działania. Działalność animacyjna i facylitacja byłyby wskazane jako istotne komponenty wsparcia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, określonego w działaniu IV.3. Programu;
- 2) usługi rozwoju ekonomii społecznej. Komponent ten dotyczy działań, zmierzających do inicjowania tworzenia nowych podmiotów i przedsiębiorstw społecznych, w tym szkoleń, doradztwa indywidualnego i grupowego. W tym przypadku podstawową usługą byłoby prowadzenie działań edukacyjnych na temat możliwości tworzenia przedsiębiorstw społecznych oraz przygotowywanie grup założycielskich. Jednym z istotnych elementów realizacji usług rozwoju ekonomii społecznej byłaby ścisła współpraca z powiatowymi urzędami pracy, które będą dysponować środkami na tworzenie miejsc pracy lub doposażenie stanowisk pracy. W ramach kooperacji wszystkie osoby, chcące zakładać przedsiębiorstwa społeczne kierowane byłyby przez PUP, OPS, PCPR, ODR do podmiotów realizujących usługi rozwoju ekonomii społecznej. Przygotowane grupy założycielskie przedsiębiorstw społecznych będą mogły wnioskować do Starosty o środki na ich tworzenie - z Funduszu Pracy lub Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Możliwe będzie zlecenie – początkowo w formie pilotażu - zadania udzielania dofinansowania na tworzenie miejsc pracy tym podmiotom przez samorząd powiatowy (lub samorząd wojewódzki). Ośrodki świadczące usługi rozwoju ekonomii społecznej powinny wykorzystywać narzędzia inkubacji i preinkubacji oraz otwierania przedsiębiorstw „na próbę” w ramach inkubacji, a także tutoring przez tradycyjnych przedsiębiorców, zwłaszcza z branż, w których działanie planuje zakładany podmiot.
- 3) usługi wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych. Konieczne jest posiadanie – przez realizatora tego modułu - umiejętności zarządczych (z zakresu finansów, podatków, planowania strategicznego, marketingu, zasobów ludzkich), społecznych (budowanie szerokich powiązań kooperacyjnych w ramach partnerstw lokalnych). Rozwijanie tych kompetencji wymaga wyspecjalizowanego systemu wsparcia przedsiębiorców społecznych, który będzie dostarczał im wiedzy i rozwijał ich umiejętności na etapach tworzenia i działania przedsiębiorstwa społecznego. System powinien także wspierać przedsiębiorstwa społeczne w formie doradztwa prawnego, biznesowego i finansowego. W ramach usług możliwe jest przyznawanie dodatkowego wsparcia związanego z wdrażaniem innowacji lub planów rozwoju.

Od 2014 roku usługi wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych podlegałyby akredytacji w systemie AKSES (akredytacji i standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej). Do każdego poziomu usług dopasowane będą odrębnie rezultaty ich działań. Akredytacja będzie miała charakter spełnienia warunków formalnych, jak również otrzymania rekomendacji przed zespołem ekspertów analizujących programy szkoleniowe i doradcze, zakładane rezultaty oraz kompetencje i trwałość kadr podmiotów realizujących usługi. Otrzymanie akredytacji oznacza spełnienie kryterium dostępu w regionalnych programów operacyjnych.

Usługi finansowane będą w zakresie określonego w systemie akredytacji minimalnego pakietu usług doradczych i wspierających, co weryfikowane byłoby regularnie przez audytorów Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej, w porozumieniu z Regionalnymi Ośrodkami Polityki Społecznej. Finansowanie usług animacji lokalnej, usług rozwoju ekonomii społecznej oraz usług wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych odbywałoby się w ramach działań samorządu województwa poprzez umowy zawierane z podmiotami przy zapewnieniu komplementarności działań na obszarze województwa. Podmioty mają prawo prowadzić dodatkową działalność, przekraczającą minimalny zakres usług doradczych i wspierających w formule odpłatnej działalności pożytku publicznego lub działalności gospodarczej lub zgodnie z zakresem projektu sformułowanym przez samorząd województwa. W przypadku nie spełniania standardów jakości, wyłaniany będzie inny wykonawca usług, realizujący je zgodnie ze standardami.

Sposób realizacji usług, ich systematyka, zasady finansowania, relacje podmiotów realizujących te usługi z instytucjami publicznymi, w tym współpraca z powiatowymi urzędami pracy, zostanie uregulowana prawnie jako rozdział w ustawie o przedsiębiorstwie społecznym.

- 4) Wspierane będą działania na rzecz kreowania innowacji w obszarze ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej. Rozwój ekonomii społecznej nie będzie możliwy bez stałego zwiększania efektywności stosowanych już rozwiązań, wypracowywania nowych rozwiązań, łączących doświadczenie praktyczne z teoretycznym a także współpracy ze środowiskami akademickimi i biznesowymi.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
Indykatywne źródła finansowania	▪ Budżety jednostek samorządu terytorialnego (1,2,3); ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (1, 2, 3), ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (4).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd województwa							

Działanie III.4. Wsparcie rozwoju sieci kooperacji i partnerstw ekonomii społecznej

Podstawą istnienia i rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych jest wspólne działanie, będące podstawą tworzenia się więzów ekonomicznych pomiędzy przedsiębiorstwami społecznymi na zasadzie franczyzy, klastrów i partnerstw. Partnerstwo biznesowe i międzysektorowe winno być na każdym poziomie podstawą dla rozwijania ekonomii społecznej. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

- 1) szeroka edukacja w zakresie współpracy międzysektorowej i tworzenia partnerstw lokalnych uwzględniająca wymiar ekonomii społecznej, skierowana do instytucji publicznych, przedsiębiorstw społecznych, organizacji pozarządowych, sektora biznesu, liderów społeczności lokalnych, w szczególności na terenach wiejskich, wspieranie rozwoju programów społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) tradycyjnych przedsiębiorstw ukierunkowanych na współpracę, a także wspieranie i rozwój przedsiębiorczości społecznej;
- 2) wsparcie wdrażania i upowszechniania znaków jakości i innych programów promujących odpowiedzialne zachowania konsumentów oraz organizowanie kampanii i akcji promocyjno-edukacyjnych mających na celu budowanie pozytywnego wizerunku przedsiębiorczości społecznej i wskazywanie korzyści wynikających z zakupu w tym sektorze wśród konsumentów indywidualnych i biznesowych,
- 3) organizacja targów, wspieranie udziału w targach i misji gospodarczych dla przedsiębiorców społecznych ukierunkowanych zarówno na kooperację z biznesem tradycyjnym, innymi przedsiębiorstwami społecznymi jak i jednostkami samorządu terytorialnego;
- 4) wspieranie rozwoju franczyzy społecznej, bazującej na lokalnych powiązaniach kooperacyjnych z udziałem przedsiębiorców społecznych;

- 5) wspieranie budowania powiązań kooperacyjnych w tym wsparcie transferu innowacji pomiędzy uczelniami, sektorem nauki, tradycyjnymi przedsiębiorstwami a przedsiębiorstwami społecznymi;
- 6) wdrożenie programów studiów menadżerskich i MBA dla osób zarządzających przedsiębiorstwami społecznymi;
- 7) w związku z budowaniem mechanizmów inicjowania, tworzenia i działania powiązań kooperacyjnych na poziomie lokalnym, uwzględniających przedsiębiorstwa społeczne, wspierane będzie metodyczne i animacyjne włączanie przedsiębiorstw społecznych w działające i inicjowane przedsięwzięcia kooperacyjne (m. in. identyfikacja nisz rynkowych), w tym szczególnie inicjatywy klastrowe;
 - a) w obszarze aktywizowania środowisk lokalnych i rozwoju obszarów wiejskich, wsparcie przedsiębiorczości społecznej na obszarach wiejskich odbywa się poprzez aktywizowanie środowisk lokalnych, prowadzące do nawiązywania partnerstw i wspólnych inicjatyw. Modelowym przykładem na to są wioski tematyczne np. w woj. warmińsko – mazurskim i zachodniopomorskim;
 - b) uwzględniające współpracę krajowej sieci usług dla MŚP do komplementarnego do OWES wsparcia tworzenia i działania przedsiębiorstw społecznych;
 - c) uwzględniające współpracę Ośrodków Doradztwa Rolniczego i ich struktur terenowych do wsparcia powstawania przedsiębiorstw społecznych na terenach wiejskich;
 - d) wykorzystanie Lokalnych Grup Działania oraz Lokalnych Grup Rybackich oraz operatorów CLLD, a także ZIT jako animatorów przedsiębiorczości społecznej na terenach wiejskich; stworzenie – w ramach Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej – Forum Partnerstw Lokalnych. Zadaniem Forum będzie promowanie idei partnerstwa, wspieranie współpracy pomiędzy partnerstwami oraz zbieranie i upowszechnianie wiedzy o istniejących partnerstwach.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5.							
	6.							
Indykatywne źródła finansowania	▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (1, 4); ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 8. Priorytet 8.9. (6) ▪ Regionalne Programy Operacyjne, Cel 1, Priorytet inwestycyjny 1.2. (5); Cel 3, Priorytet inwestycyjny 3.2 (3), Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 7 – w zakresie wspierania tworzenia sieci);							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, minister właściwy do spraw gospodarki,							

Oczekiwane efekty Priorytetu III

Rezultaty Priorytetu 3 w zakresie stworzenia finansowej i doradczej infrastruktury wsparcia, animowania, rozwoju i funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych, oraz otoczenia prawnego, służą osiągnięciu Celu II Otoczenie, którego rezultatem będzie stworzenie i utrzymanie 35 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Bez kompleksowego systemu wsparcia nie jest możliwe tworzenie i stabilne funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych na większą skalę. Rezultaty te będą miały również wpływ na osiągnięcie rezultatu I, umożliwiając tworzenie nowych miejsc pracy w preferowanych we wspólnotach samorządowych obszarach.

Działania III.1.

- stworzenie poprzez wsparcie finansowe 38,6 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, z czego 35 tys. będzie miało charakter trwały;

Działania III.2.

- uruchomienie i działanie 16 pośredników finansowych dla funduszu pożyczkowego oraz poręczeniowego obejmujących wszystkie województwa;
- wsparcie 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami w ramach projektowanego systemu wsparcia;
- uruchomienie systemu poręczeń i reporeczeń;

Działania III.3.

- wypracowanie w każdym województwie do 2014 r. koncepcji sieci usług ekonomii społecznej finansowanych z Regionalnego Programu Operacyjnego;
- stworzenie do 2015 r. w każdym województwie sieci usług wsparcia ekonomii społecznej posiadających akredytację ministra pracy i polityki społecznej;

Działania III.4.

- 50% przedsiębiorstw społecznych będzie działać w partnerstwie lokalnym, franczyzie lub sieci kooperacji.

Priorytet IV. Włączenie ekonomii społecznej do głównego nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym.

Rozwój ekonomii społecznej w wymiarze krajowym zależy od zintegrowanych działań realizowanych w wymiarze horyzontalnym, na poziomie różnych instytucji administracji rządowej, jak również w wymiarze wertykalnym koordynacji działań krajowych oraz regionalnych i lokalnych. Niezbędne jest skoordynowanie dotychczasowych działań różnych instytucji, finansowanych zarówno ze środków krajowych, jak i środków Unii Europejskiej tak, aby spowodować znaczący wzrost ich jakości. Na priorytet IV składają się następujące działania (kierunki interwencji):

Działanie IV.1. Koordynacja polityki wobec ekonomii społecznej na poziomie krajowym.

Dotychczasowe doświadczenia wskazują niewystarczającą koordynację działań związanych z ekonomią społeczną, podejmowanych w ramach różnych sektorowych polityk publicznych. Jednym z powodów takiej sytuacji jest brak w strukturach rządu silnego ośrodka, odpowiedzialnego za koordynację sektorowych polityk związanych z ekonomią społeczną, ale także brak mechanizmów zapewniania koordynacji i spójności podejmowanych działań. Brak instytucjonalizacji utrudnia również koordynację działań w zakresie współpracy sektora publicznego i obywatelskiego. Dlatego też realizowane będą następujące zadania:

- 1) utworzenie Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej⁸⁸, jako kluczowego instrumentu zapewniania spójności polityk publicznych związanych z ekonomią społeczną. W skład Komitetu wejdą w połowie przedstawiciele resortów oraz urzędów odpowiedzialnych za realizację polityk państwa w kluczowych dla ekonomii społecznej obszarach, a także reprezentanci województw oraz w połowie przedstawiciele sektora ekonomii społecznej. Zadaniem Komitetu będzie:
 - a) koordynowanie działań w zakresie ekonomii społecznej na poziomie krajowym;
 - b) podejmowanie decyzji charakterze strategicznym w zakresie realizacji KPRES w oparciu o coroczne raporty o stanie ekonomii społecznej oraz przegląd śródkresowy w 2017;
 - c) przyjmowanie corocznych raportów z realizacji KPRES i stanu ekonomii społecznej w Polsce;
 - d) kreowanie i monitorowanie działań podejmowanych na rzecz projektów innowacyjnych oraz badań naukowych w zakresie ekonomii społecznej;
 - e) inicjowanie zmian, nadzorowanie realizacji i monitorowanie programu rozwoju ekonomii społecznej;
 - f) opiniowanie i rekomendowanie propozycji strategicznych, programowych, legislacyjnych i finansowych mających związek z ekonomią społeczną;
 - g) dokonywanie przeglądów stanu realizacji zapisów strategii i programów rozwoju oraz wydawanie opinii o koniecznych modyfikacjach strategii lub programów rozwoju w odniesieniu do ekonomii społecznej;
 - h) wskazywanie kandydatów sektora ekonomii społecznej do ciał konsultacyjnych i monitorujących w ramach programów operacyjnych i programów rozwoju;
- 2) powołanie Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej w strukturach Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, jako komórki organizacyjnej (wydziału) w ramach Departamentu Pożytku Publicznego, odpowiedzialnej za:
 - a) koordynację działań administracji publicznej adresowanych do sektora ekonomii społecznej. Zadaniem Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej będzie inicjowanie i promocja działań związanych z ekonomią społeczną, zapewnianie spójności działań związanych z ekonomią społeczną, podejmowanych w ramach różnych polityk sektorowych i regionalnych, oraz współpraca z województwami;
 - b) działania na rzecz Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, poprzez realizację decyzji i wniosków Komitetu, przygotowywanie zadań publicznych związanych m.in. z działaniami akredytacyjnymi, innowacyjnymi;
 - c) realizację aktywnych działań na rzecz sektora ekonomii społecznej poprzez: zapewnianie jakości systemu wsparcia (realizacja procesu akredytacji usług na rzecz ekonomii społecznej), tworzenie przyjaznego otoczenia prawnego, stymulowanie rozwoju instrumentów finansowych. KSES odpowiedzialny będzie również za monitoring, zbieranie, udostępnianie i generowanie wiedzy, inicjowanie i stymulowanie debaty publicznej na temat miejsca i roli ekonomii społecznej w politykach publicznych;
 - d) realizację aktywnych działań na rzecz uczestników procesu wdrażania KPRES, w szczególności regionów, w postaci szkoleń i doradztwa rozwojowego, budowy aplikacji bazodanowej pozwalającej na gromadzenie, udostępnianie i prezentację danych z monitoringu i ewaluacji, a także wsparcia w zakresie wypracowywania, monitorowania, ewoluowania i zarządzania regionalnymi planami;
- 3) wyłonienie w trybie konkursu lub przetargu, innowacyjnego podmiotu mającego formę spółki not for profit lub spółdzielni osób prawnych, którego udziałowcami będą organizacje pozarządowe, realizującego zadania wynikające ze zobowiązań koordynacji krajowej. Podmiot realizowałby usługi związane z wdrażaniem działań o charakterze innowacyjnym, jak również działalności akredytacyjnej, doradztwa i edukacji na rzecz regionów oraz zlecenia zadań publicznych w sferze usług na rzecz przedsiębiorstw społecznych.

⁸⁸ Komitet będzie funkcjonował na zasadzie komitetu międzyresortowego/międzysektorowego zgodnie z zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów, jako kontynuacja Zespołu ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej powołanego zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów nr 141 z dnia 15 grudnia 2008 r. W zakresie finansowym i organizacyjnym Komitet będzie obsługiwany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
Indykatywne źródła finansowania	- W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2, 3); - Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8.(1, 2, 3).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Działanie IV.2. Koordinacja polityki ekonomii społecznej na poziomie regionalnym.

Z uwagi na wzrost roli regionów w kreowaniu polityki rozwoju, istotnym elementem jest włączenie polityki ekonomii społecznej w działania realizowane na poziomie województw. To właśnie tam zapadać ma szereg kluczowych decyzji o charakterze programowym, organizacyjnym i finansowym, dlatego też realizowane będą następujące zadania:

- 1) włączenie ekonomii społecznej do strategii rozwoju województw w obszarach związanych z rynkiem pracy, integracją społeczną, rozwojem przedsiębiorczości oraz innowacji, rozwojem usług użyteczności publicznej oraz innymi priorytetami, w których możliwy jest regionalny rozwój ekonomii społecznej; realizacja zapisów strategii będzie na bieżąco analizowana na poziomie wojewódzkim oraz przez Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- 2) stworzenie, realizacja i monitoring, we współpracy z kluczowymi interesariuszami, regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej, będących programami wojewódzkimi na lata 2014-2020, określającymi działania regionalnych władz publicznych, dotyczące w szczególności:
 - a) instytucjonalizacji zarządzania rozwojem ekonomii społecznej (problematyka wojewódzkiego zespołu ds. ekonomii społecznej, forum współpracy z podmiotami ekonomii społecznej, instytucje odpowiedzialne);
 - b) podstawowych kierunków rozwoju sektora ekonomii społecznej – preferowanych we wsparciu finansowym – w zakresie reintegracji zawodowej, integracji społecznej oraz dostępnych usług społecznych wynikających ze zdiagnozowanych potrzeb w województwie z obszarów określonych w Priorytecie I. Preferencje mogą polegać na promowaniu określonych rodzajów działalności (promocja, edukacja), preferowaniu tworzenia podmiotów działających w określonych sferach (kryteria dostępu i kryteria strategiczne w programach operacyjnych finansowanych ze środków europejskich, kryteria strategiczne w dostępie do środków krajowych Funduszu Pracy i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych), zachęcaniu samorządów powiatowych i gminnych (tworzenie lokalnych map potrzeb usług użyteczności publicznej, partnerstwa lokalne z samorządami);
 - c) stworzenia docelowej sieci usług wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w województwie;
 - d) zaprojektowania mechanizmów współpracy samorządu województwa z samorządami powiatów i gmin w zakresie rozwoju ekonomii społecznej (rola gminnych i powiatowych strategii, partnerstwo lokalne jako podstawa rozwoju), kontrakty pomiędzy województwem a samorządami lokalnymi finansujące działania lokalne, w tym w ramach rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (CLLD);

- e) określenia mechanizmów współpracy na rzecz ekonomii społecznej między różnego rodzaju instytucjami, które mogą mieć wpływ na jej rozwój w regionie, m.in. pomiędzy ROPS, WUP a instytucjami zarządzającymi i wdrażającymi programy finansowane ze środków europejskich;
- f) określenia mechanizmów promocji idei ekonomii społecznej w województwie poprzez system edukacji formalnej i nieformalnej dla dzieci i młodzieży oraz system edukacji formalnej i pozaformalnej dla dorosłych.

Programy powinny zawierać spójną i logiczną strukturę celów i oczekiwanych efektów realizacji, jak również odpowiadające im wskaźniki produktu i wskaźniki rezultatu. Programy określają również zasoby finansowe, niezbędne do osiągnięcia wyznaczonych celów i rezultatów, obejmujące zarówno środki krajowe (samorządu terytorialnego, funduszy celowych i budżetu państwa) jak i środki europejskie. Programy muszą zawierać również opisane systemy zarządzania i corocznego monitorowania ich efektów a także przygotowanie corocznego raportu o stanie ekonomii społecznej w regionach. Odpowiedzialny za przygotowanie i wdrażanie programu, w imieniu samorządu województwa, jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.

Przygotowane dotychczas przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej wieloletnie regionalne plany działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej, będą przekształcane w 2014 roku w regionalne (wojewódzkie) programy rozwoju ekonomii społecznej (mające status programu wojewódzkiego) i uzupełniane w oparciu o przedstawione elementy, a szczególności plan finansowy.

- 3) stworzenie Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, koordynującego działania województwa w zakresie ekonomii społecznej, złożonego z przedstawicieli samorządu województwa i przedstawicieli samorządów lokalnych, a także przedstawicieli sektora ekonomii społecznej, nauki oraz biznesu.⁸⁹
- 4) wyznaczenie w województwie jednostki odpowiedzialnej za koordynację działań związanych z ekonomią społeczną – Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej. Jednostka ta będzie koordynować działania władzy publicznej w zakresie realizacji Regionalnego Programu, oraz merytorycznie określać kierunki, preferencje i procedury wsparcia ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
Indykatywne źródła finansowania	▪ Budżety samorządu województwa (1); ▪ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet VII, Działanie 7.1.3. (2) do czerwca 2015; ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 3, 4).							
Koordynacja	Samorządy województw							

⁸⁹ Regionalny Komitet Ekonomii Społecznej powoływany będzie uchwałą Zarządu województwa. Finansowany będzie w ramach budżetu ROPS lub według innych źródeł określonych przez samorząd wojewódzki.

Działanie IV.3. Samoorganizacja ekonomii społecznej.

Istotnym elementem rozwoju ekonomii społecznej jest samoorganizacja sektora, umożliwiająca reprezentację interesów podmiotów ekonomii społecznej w wymiarze terytorialnym i sektorowym, jak również wsparcie budowy systemu samokontroli odnośnie do standardów działania. Dlatego też realizowane będą następujące zadania:

- 1) wsparcie, zarówno poprzez regulacje prawne, jak i wsparcie instytucjonalne, stworzenia silnej reprezentacji środowisk przedsiębiorstw społecznych i ekonomii społecznej, jako partnera dla administracji publicznej i biznesu na poziomie krajowym i regionalnym;
- 2) określenie, wspólnie z sektorem ekonomii społecznej, zasad reprezentacji sektora oraz jasnych zasad konsultowania z nim działań publicznych;
- 3) wspieranie działań na rzecz samoorganizacji i federalizacji sektora, w tym w szczególności Izby Przedsiębiorstw Społecznych, ogólnopolskich i regionalnych spotkań oraz innych platform współpracy, w tym jak również doradztwa i promocji działań.
- 4) wspieranie tworzenia i funkcjonowania platform wymiany informacji na rzecz wzmocnienia powiązań sieciowych sektora, w tym portali internetowych oraz wydawnictw prasowych;
- 5) wspieranie oddolnych systemów znaków jakości, certyfikacji; zmierzających do poprawy jakości usług i produktów podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych oraz stworzenie znaku jakości „Gmina/powiat przyjazna/y ekonomii społecznej” na podstawie kryteriów wypracowanych przez władze publiczne i reprezentację sektora ekonomii społecznej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Indykatywne źródła finansowania	▪ W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2); ▪ Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (3); ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (4, 5).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Działanie IV.4. Monitoring ekonomii społecznej.

Realizacja prawidłowej polityki wobec sektora ekonomii społecznej wymaga stałego i kompleksowego zasobu wiedzy o stanie sektora, jego otoczeniu oraz relacjach publiczno-społeczno-prywatnych. Zapewnienie dostępu do wiarygodnych danych oraz analiza kondycji sektora będą podstawą do formułowania polityki publicznej w tym obszarze. Dlatego też realizowane będą następujące zadania:

- 1) prowadzenie repozytorium wiedzy – wyników badań, narzędzi badawczych, raportów etc. przez KSES, na bazie danych zebranych przez KSES oraz otrzymanych z ROPS,
- 2) stały monitoring ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, dotyczący dynamiki rozwoju sektora, jego efektów ekonomicznych oraz działalności w sferze społecznej, a ponadto aktywności jednostek publicznych na rzecz ekonomii społecznej. Na monitoring będą się składały:
 - a) stałe monitorowanie jakości dostępnych danych na temat kondycji sektora ekonomii społecznej;
 - b) systematyczne i bieżące zbieranie wyników danych statystycznych i administracyjnych na temat kondycji sektora ekonomii społecznej, realizowane przez Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej;
 - c) analizowanie zebranych danych i publikowanie co najmniej raz w roku raportu podsumowującego kondycję sektora ekonomii społecznej oraz stan realizacji Programu, zawierającego wnioski i rekomendacje.
 - d) budowa w ramach KSES i ROPS informatycznego systemu zbierania, gromadzenia, przetwarzania i upowszechniania danych, przy wykorzystaniu danych gromadzonych w ramach POWER i RPO.
- 3) prowadzenie badań dotyczących zarówno kondycji sektora ekonomii społecznej, jak również oceny polityki publicznej prowadzonej w tym obszarze, poprzez:
 - a) rozwijanie i upowszechnianie metodologii badań dotyczących sektora ekonomii społecznej, w tym szczególnie mierzenia oddziaływania społecznego;
 - b) realizację badań na zlecenie Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej;
 - c) prowadzenie badań statystycznych z zachowaniem zasad tajemnicy statystycznej;
 - d) wdrożenie stałych mechanizmów mierzenia oddziaływania społecznego przedsiębiorstw społecznych i poziomu kapitału społeczno-ekonomicznego w ekonomii społecznej;
 - e) opracowywanie i publikowanie raportów podsumowujących efekty prowadzonych badań w kraju i za granicą, dotyczących rozwoju ekonomii społecznej; wsparcie rozwoju baz danych i katalogów branżowych podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, a także podobnych narzędzi dostarczających danych nt. sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych;
 - f) promowanie problematyki ekonomii i przedsiębiorczości społecznej wśród kadry naukowej, w tym młodych naukowców, m.in. poprzez organizację konkursów na najlepszą pracę badawczą, stypendia dla doktorantów i pracowników naukowych.

Powyższe działania będą prowadzone przy uwzględnieniu rekomendacji zawartych w Komunikacie Komisji Europejskiej pt.: „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej” [KOM(2011)682]⁹⁰. Jedną z podstawowych jest potrzeba łatwego i szybkiego dostępu do istniejących informacji na temat przedsiębiorstw społecznych, umożliwiającą wymianę doświadczeń w celu rozpowszechniania najlepszych praktyk. Dotyczy to w szczególności konieczności dysponowania środkami na narzędzia umożliwiające ocenę i wykorzystanie oddziaływania i wyników społecznych tej działalności (na przykład poprzez wzorowanie się na doświadczeniach niektórych państw członkowskich Unii Europejskiej, które stworzyły rachunki satelitarne umożliwiające gromadzenie danych statystycznych na temat przedsiębiorstw społecznych). W dalszej perspektywie należy także mieć na uwadze wspieranie badań nad charakterem i oddziaływaniem społeczno-gospodarczym przedsiębiorczości społecznej i w szczególności współfinansowanie projektów krajowych na rzecz tworzenia rachunków

⁹⁰ Komunikat Komisji Europejskiej KOM(2011) 682 „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznym innowacji” [SEK(2011) 1278].

satelitarnych umożliwiających wykazywanie przedsiębiorstw społecznych w systemach rachunków narodowych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3.							
Indykatywne źródła finansowania	- W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego oraz Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8 (1) - Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 3).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Oczekiwane efekty Priorytetu IV

Rezultaty Priorytetu 4 w zakresie stworzenia systemu koordynacji polityki publicznej wobec ekonomii społecznej, na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym, wspieraniu rozwoju samoorganizacji sektora ekonomii społecznej oraz sprawnego systemu monitoringu, służą osiągnięciu Celu operacyjnego 3 Przywództwo, którego rezultatem nadrzędnym jest wzrost skuteczności mechanizmów zarządzania i koordynacji polityki ekonomii społecznej, jak również służą realizacji rezultatu Celu 1, który ma zapewnić wzmocnienie powiązań podmiotów ekonomii społecznej ze wspólnotami lokalnymi.

Działania IV.1.

- stworzenie do końca 2014 r. Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Krajowego Sekretariatu w ramach Departamentu Pożytku Publicznego w MPiPS;
- stworzenie do końca 2014 r. podmiotu non profit założonego przez organizacje obywatelskie, który przejmie zadania w zakresie akredytacji usług, koordynacji działań w obszarze innowacji i działań doradczych ekonomii społecznej jako instytucja wdrażająca Krajowy Program Operacyjny w zakresie ekonomii społecznej;

Działania IV.2.

- stworzenie do końca 2014 r. roku w ramach każdego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej pionu koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej w województwie;
- wdrożenie do realizacji w każdym województwie regionalnych programów ekonomii społecznej;

Działania IV.3.

- stworzenie do 2015 r. Izby Przedsiębiorstw Społecznych;
- coroczne Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej;
- osiągnięcie stanu, w którym minimum 40% PES będzie przynależeć do przynajmniej jednej organizacji sieciowej;

Działania IV.4.

- stworzenie do 2018 r. jednolitego systemu badania ekonomii społecznej, z uwzględnieniem założeń Strategii rozwoju badań statystyki publicznej w zakresie trzeciego sektora i kapitału społecznego i w Kierunkach rozwoju polskiej statystyki publicznej do 2017 r.;

- przygotowanie sześciu raportów o rozwoju ekonomii społecznej.

Priorytet V Edukacja dla ekonomii społecznej.

Ekonomia społeczna jest wciąż nowym zjawiskiem w polskim życiu społecznym i gospodarczym, stosunkowo słabo zakorzenionym w świadomości społecznej, praktycznie nieznanym przeciętnemu obywatelowi, decydentowi czy biznesmenowi. Ci, którzy o niej słyszeli, mają często fałszywe wyobrażenia na jej temat, kojarząc ją najczęściej z formą pomocy społecznej czy też zatrudnienia socjalnego. Dlatego też niezbędne jest upowszechnienie ekonomii społecznej w świadomości społecznej oraz zbudowanie jej silnej, pozytywnej marki. Równocześnie rozwój ekonomii społecznej wymaga licznych kompetencji, zarówno zawodowych, jak i społecznych, nie tylko u osób zaangażowanych w tworzenie przedsiębiorstw społecznych, ale również ogółu społeczeństwa. Szczególne znaczenie mają tutaj postawy związane z zaufaniem, umiejętnością współpracy z innymi, aktywnego wpływania na własne otoczenie oraz przedsiębiorczością. Rozwijanie tych kompetencji powinno być zadaniem zarówno edukacji formalnej, jak i pozaformalnej. W tym zakresie powinny zostać wykorzystane doświadczenia i potencjał grupy edukacyjnej Zespołu ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej.

Działanie V.1. Ekonomia społeczna jako idea i tożsamość kulturowa.

Ekonomia społeczna ma w Polsce ponad 150-letnie tradycje i stanowi istotną część jej dorobku kulturowego i historycznego. Z uwagi na ryzyko zubożenia kapitału społecznego, na który składa się również tożsamość kulturowa, rozwój ekonomii społecznej nie może odbywać się bez odniesienia do jej historii i wieloletniej tradycji, stanowiącej istotną część dorobku historycznego i kulturowego Polski. Ważne jest zatem promowanie tradycji oraz fundamentalnych zasad, takich jak solidarność społeczna, wspólnotowość, kooperacja czy przedsiębiorczość. Rozwój ekonomii społecznej zależy od upowszechnienia tych zasad w społeczeństwie, dlatego też wspierane będą następujące działania:

- 1) tworzenie i realizacja ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych kampanii społecznych informujących o ekonomii społecznej, promujących jej idee, kreujących jej pozytywny wizerunek i kształtujących postawy konsumenckie, we współpracy z organizacjami samorządowymi, w tym organizacja konkursów dla samorządów realizujących działania na rzecz ekonomii społecznej i zaangażowanych w jej rozwój tradycyjnych przedsiębiorców;
- 2) tworzenie i realizacja krajowych, regionalnych i lokalnych programów edukacji o, i dla ekonomii społecznej w systemie edukacji pozaformalnej, prowadzonej przez organizacje pozarządowe, samorządy lokalne, instytucje rynku pracy, instytucje kultury czy media, a skierowanych do dzieci, młodzieży, osób dorosłych, samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych i sektora biznesu;
- 3) wspieranie badań i publikacji historycznych dotyczących polskich tradycji ekonomii społecznej oraz wspieranie inicjatyw społecznych przywołujących polskie tradycje ekonomii społecznej;
- 4) promowanie włączania polskich tradycji ekonomii społecznej w bieżące działania projektowe odnoszące się do ekonomii społecznej, ukazujące ciągłość społeczną działań obywatelskich;
- 5) wspieranie działań edukacyjnych z zakresu upowszechniania dorobku polskiej przedsiębiorczości społecznej adresowanych do dzieci i młodzieży.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							

	5							
Indykatywne źródła finansowania	- W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2, 3, 4, 5); - Budżet ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania (2, 5); - Budżety samorządu województwa (4); - Budżety jednostek samorządu powiatowego i gminnego (4); - Regionalne Programy Operacyjne, Cel 9, Priorytet 9.8. (4, 5 – jako element kompleksowych projektów edukacyjnych).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd województwa							

Działanie V.2. Działania edukacyjne dla środowisk lokalnych.

Dotychczasowe działania edukacyjne koncentrują się głównie na szkoleniach adresowanych wyłącznie do pracowników urzędów pracy, czy też ośrodków pomocy społecznej. Jednak nawet wysoka efektywność szkoleń nie zapewni w wielu przypadkach możliwości działania, przy braku jakiegokolwiek informacji adresowanej do lokalnych polityków (radnych i członków zarządów). Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że właśnie działania edukacyjne adresowane do lokalnych polityków przynoszą największe efekty. Zrozumienie władz lokalnych jest często podstawą istnienia pożądanych zapisów w strategiach rozwiązywania problemów społecznych, strategiach rozwoju gospodarczego, programach współpracy, jak również bieżącej realizacji polityki miasta, sprzyjającej rozwojowi ekonomii społecznej, gminy czy też powiatu. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

- 1) rozwój systemu wsparcia (szkoleń, doradztwa, animacji itp.) adresowanego do członków Powiatowych i Wojewódzkich Rad Zatrudnienia, Gminnych, Powiatowych i Wojewódzkich Rad Działalności Pożytku Publicznego, wójtów, burmistrzów, prezydentów miast i starostów, członków kierownictwa jednostek pomocniczych gminy oraz członków komisji polityki społecznej i rozwoju gospodarczego w gminach, powiatach i województwach;
- 2) rozwój systemu wsparcia (szkoleń, doradztwa, animacji itp.) adresowanego do radnych samorządów gminnych, powiatowych i wojewódzkich oraz rad młodzieżowych, realizowanego we współpracy z organizacjami samorządowymi.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
Indykatywne źródła finansowania	- Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8 (1 w zakresie wsparcia zarządzania strategicznego w jst); - Regionalne Programy Operacyjne Cel 9 Priorytet inwestycyjny 9.8. (1, 2)							

Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd województwa
-------------	---

Działanie V.3. Edukacja na poziomie szkolnym i akademickim.

Jedną z podstaw rozwoju sektora ekonomii społecznej jest edukacja dzieci i młodzieży w zakresie ekonomii społecznej. Przygotowanie na etapie przedzawodowym, dostarczające wiedzy i kompetencji oraz przede wszystkim znajomości zasad postępowania i procedur demokratycznego zarządzania przedsiębiorstwem jest w istocie kluczowe dla dalszego rozwoju młodzieży. To właśnie na etapie edukacji w dużym stopniu tworzą się podstawy kapitału społecznego, który może stać się podstawą nie tylko aktywności w sektorze ekonomii społecznej, ale także szeroko rozumianej przedsiębiorczości. Do tych działań zaangażowane zostaną samorządy lokalne oraz Ochotnicze Hufce Pracy. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

- 1) Przegląd podstawy programowej kształcenia ogólnego pod kątem możliwości uzupełnienia podstawy programowej przedmiotu pn. *podstawy przedsiębiorczości* o treści nauczania dotyczące ekonomii społecznej oraz promowanie problematyki ekonomii społecznej w celu wykorzystania jej w realizacji uczniowskich projektów edukacyjnych w ramach lekcji *wiedzy o społeczeństwie* lub *kształcenie obywatelskie w szkole samorządowej* (projekt „młody obywatel” i inne) mających na celu rozwój przedsiębiorczości młodzieży;

W początkowym okresie przeprowadzony zostanie pilotaż rozwiązań związany z treściami edukacyjnymi w ramach obowiązujących przedmiotów. Przygotowane zostaną: materiały edukacyjne dla nauczycieli, szkolenia dla nauczycieli metodyków, oraz pilotaż w wybranych szkołach.

- 2) odrodzenie i rozwinięcie idei spółdzielczości uczniowskiej w szkołach poprzez m.in.
 - a) działania promujące idee spółdzielczości uczniowskiej w szkołach, w tym organizacja konkursów dla opiekunów spółdzielni uczniowskich oraz nauczycieli i instytucji wspierających rozwój spółdzielczości uczniowskiej, certyfikację szkół przyjaznych ekonomii i przedsiębiorczości społecznej;
 - b) zapewnienie wsparcia metodycznego do tworzenia i prowadzenia spółdzielczości uczniowskiej z wykorzystaniem doświadczeń z projektów realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki i Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich;
 - c) opracowanie i upowszechnienie programów doskonalenia nauczycieli w zakresie ekonomii i przedsiębiorczości społecznej; wypracowanie rozwiązań stanowiących skuteczną zachętę dla nauczycieli i pedagogów czyli w obecnej praktyce opiekunów spółdzielni uczniowskich w celu rozwoju spółdzielni uczniowskich, które w szkołach powinny mieć status "warsztatów życia" (m.in. uznanie opieki nad spółdzielniami uczniowskimi jako zajęcia pozalekcyjne);
 - d) rozwój systemu wsparcia (szkoleń, doradztwa, animacji itp.) adresowanego do nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, metodyków, pracowników kuratoriów oświaty, placówek doskonalenia nauczycieli, rzeczoznawców wskazanych przez Ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania lub Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz pracowników podmiotów, o których mowa w art.2 ustawy z dnia 27 września 1991 r. o systemie oświaty;
 - e) włączenie problematyki ekonomii i przedsiębiorczości społecznej w proces kształcenia nauczycieli prowadzących zajęcia z przedsiębiorczości oraz wiedzy o społeczeństwie;
 - f) organizację konkursów, turniejów i olimpiad.
- 3) wsparcie organizacji wolontariatu, praktyk i staży zawodowych w podmiotach działających w obszarze ekonomii społecznej (integracja osób kształcących się) – działanie zbieżne z Działaniem II.1.;
- 4) współpraca szkolnictwa zawodowego z sektorem ekonomii społecznej poprzez odbywanie obowiązkowych praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach społecznych;

- 5) wspieranie świadczenia wysokiej jakości usług przez instytucje (np. akademickie biura karier), wspomagające studentów w rozpoczęciu aktywności zawodowej na rynku pracy w ramach przedsiębiorczości społecznej;
- 6) rozwój oferty uczelni w zakresie realizacji trzeciej misji uczelni jako forum aktywności społecznej np. poprzez programy realizowane przy współpracy z organizacjami obywatelskimi.
- 7) włącznie tematyki związanej z przedsiębiorczością społeczną do zajęć na kierunkach ekonomicznych oraz turystycznych, a także społecznych ze szczególnym naciskiem na wykorzystanie jej jako instrumentu przeciwdziałania i walki z wykluczeniem społecznym oraz jako instrumentu rozwojowego dla wspólnot lokalnych i tworzenia wysokiej wartości dodanej w łańcuchach wartości;
- 8) promowanie przedsiębiorczości społecznej oraz merytoryczne i promocyjne wsparcie akademickich biur karier i inkubatorów przedsiębiorczości akademickiej, a także komercjalizacji wypracowanych na uczelniach rozwiązań i powiązań typu spin-out i spin-off.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7							
	8							
Indykatywne źródła finansowania	▪ W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania (1); ▪ W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (2); ▪ Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (2, 3); ▪ Budżety samorządu województwa (2, 3, 4); ▪ Regionalne Programy Operacyjne Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 3, 4); ▪ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój, Cel 10. Priorytet 9.8. (1) w zakresie pilotażu; ▪ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój, Cel 10. Priorytet 10.2. (5, 6); ▪ Budżety szkół wyższych (7, 8).							

Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, samorządy województw.
-------------	---

Działanie V.4 Model edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży.

Drugim z aspektów edukacji dzieci i młodzieży w zakresie ekonomii społecznej są działania pozaformalne, w które - obok organizacji pozarządowych - należy włączyć samorządy wszystkich szczebli oraz podległe im placówki m.in. oświatowe i kulturalne. W tym zakresie mamy dobre praktyki, które należy upowszechnić w całym kraju⁹¹. Jest to bardzo ważne, gdyż stworzenie partnerstw organizacji pozarządowych i samorządów lokalnych jest warunkiem dotarcia do dużej liczby dzieci i młodzieży. To z kolei przekłada się na rozwój kompetencji społecznych, aktywność społeczną i obywatelską dzieci i młodzieży - zwłaszcza w środowiskach zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tym zakresie wspierane będą następujące rozwiązania:

- 1) wprowadzanie systemu mini-grantów w formie Regionalnych Funduszy Młodzieżowych, dostępnych dla młodzieży z formalnych i nieformalnych grup wg następujących zaleceń:
 - a) ograniczenie do minimum formalności - uproszczenie procedur, formularzy, rozliczeń, składanie wniosków i sprawozdań przez internet itp.;
 - b) podnoszenie świadomości społecznej młodzieży i promocja uczestnictwa (partycypacji) młodych ludzi w każdym etapie realizacji zadania - np. komisje przyznające wsparcie finansowe złożone wyłącznie z młodzieżowych liderów i liderów;
 - c) włączenie samorządów lokalnych we współfinansowanie lokalnych edycji Funduszu Młodzieżowego na poziomie województwa, powiatu i gminy;
 - d) zapewnienie trwałości działań poprzez wsparcie szkoleń i coachingu grup młodzieżowych na każdym etapie realizacji mini-projektów;
 - e) wsparcie upowszechniania rezultatów najlepszych mini-projektów - organizowanie konkursów promujących najlepsze młodzieżowe inicjatywy lokalne na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym;
 - f) specjalne edycje konkursów grantowych Funduszu Młodzieżowego dla przedsiębiorstw uczniowskich (młodzieżowych), organizowane dla szkół i organizacji pozarządowych.

Regionalne Fundusze Młodzieżowe mogą spełniać ważną rolę w zakresie ekonomii społecznej, w przypadku obejmowania zasięgiem młodzieży ze wszystkich lub prawie wszystkich gmin. Będzie to możliwe wyłącznie dzięki wdrożeniu wsparcia w większości gmin w formie Centrów Młodzieżowych,

- 2) stworzenie regionalnych, powiatowych i gminnych Centrów Młodzieżowych na bazie istniejących i nowopowstałych punktów informacji młodzieżowej (np. sieć Eurodesk) Centrów Wolontariatu, organizacji pozarządowych, placówek oświatowych i kulturalnych itp., które umożliwiają dotarcie do młodzieży i dzieci w większości gmin. W tym zakresie będą wspierane następujące zadania Centrów Młodzieżowych:
 - a) wdrożenie Regionalnego Funduszu Młodzieżowego na terenie gminy/powiatu, zwłaszcza w przypadku współfinansowania z budżetu danego samorządu;
 - b) budowa i aktualizacja bazy zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży z terenu gminy/powiatu w celu wykorzystania obecnych możliwości w zakresie edukacji pozaformalnej;
 - c) wsparcie informacyjne młodzieżowych organizacji i grup nieformalnych, młodzieży i pracowników młodzieżowych - wykorzystanie potencjału i wypracowanych przez sieć Eurodesk standardów krajowego systemu informacji młodzieżowej;
 - d) wsparcie inkubatorowe i lokalowe małych / nowych młodzieżowych organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych;

⁹¹ Proponowane rozwiązania to pomorski model wsparcia organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży. Umożliwia on powszechną edukację dzieci i młodzieży w zakresie ekonomii społecznej - dotarcie w praktyce prawie do każdego powiatu i gminy. Już podczas realizacji projektu innowacyjno-testującego model został wdrożony dzięki wsparciu pomorskich samorządów - w Gdańsku i Kwidzynie, w powiecie lęborskim oraz w gminach Wicko i Cewice w ramach projektu innowacyjnego stowarzyszenia „Morena”.

- e) budowa i wsparcie regionalnych portali młodzieżowych, które oprócz informacji młodzieżowej będą umożliwiały dialog usystematyzowany między decydentami i młodymi ludźmi, promowanie postaw obywatelskich poprzez włączenie systemu internetowego głosowania do samorządów szkolnych i Rad Młodzieżowych, wymiana materiałów szkoleniowych dla liderów i liderów młodzieżowych itp.

Powyższe zadania powinny być realizowane m. in. przy udziale wsparcia w formie grantów wieloletnich, ze szczególnym uwzględnieniem działań organizowanych przez partnerstwa.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
Indykatywne źródła finansowania	- W ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (promocja); - Regionalny Program Operacyjny, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8 (1, 2); - Budżety jednostek samorządu terytorialnego (1, 2).							
Koordinacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd województwa							

Oczekiwane efekty Priorytetu V

Rezultaty Priorytetu 5 w zakresie edukacji służą realizacji celu 5, mającego doprowadzić do wzrostu kompetencji w społeczeństwie. Rezultaty te służą również realizacji celu I, w zakresie poszerzania kompetencji ekonomii społecznej w zakresie podnoszenia kompetencji członków rad działalności pożytku publicznego i członków rad komisji samorządowych. Umożliwiają również pobudzenie aktywności społecznej młodzieży.

Działanie V.1,

- Realizacja rocznie minimum 3 projektów mających na celu rozwój i upowszechnianie myśli polskiej ekonomii społecznej

Działanie V.2.

- przeszkolenie do 2020 r. 100% członków rad pożytku publicznego, oraz 50% członków komisji polityki społecznej gmin, powiatów i województw;
- wzrost wiedzy o ekonomii społecznej wśród 30% członków lokalnych RDPP, Rad JST, członków zarządów JST.

Działanie V.3.

- przegląd po 2015 r. podstawy programowej kształcenia ogólnego pod kątem możliwości uzupełnienia podstawy programowej przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości* realizowanego na IV etapie edukacyjnym o treści nauczania dotyczące ekonomii społecznej.
- realizacja w co najmniej 16 uczelniach studiów podyplomowych w zakresie ekonomii społecznej;
- utworzenie w co najmniej 10% szkół podstawowych i gimnazjów spółdzielni uczniowskich lub innych form kooperatywnej przedsiębiorczości;
- wsparcie co najmniej 100 nowych projektów „przedsiębiorstw społecznych na próbę” w Akademickich Inkubatorach Przedsiębiorczości lub innych formach akademickiej aktywności w zakresie przedsiębiorczości społecznej;

Działanie V.4.

- stworzenie co najmniej 12 Regionalnych Funduszy Młodzieżowych, które obejmą wsparciem grupy młodzieżowe z 90% powiatów i 75% gmin w

tych województwach.

Rozdział IV

Monitorowanie realizacji Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej⁹².

Monitoring i ewaluacja należą do kluczowych obszarów realizacji KPRES, pozwalających na właściwą ocenę stanu realizacji programu, bieżące oraz strategiczne, elastyczne zarządzanie zaplanowanymi działaniami, a także reagowanie na zachodzące zmiany zarówno na lokalnych rynkach pracy jak i w ich szerszym otoczeniu.

Proponowany system monitorowania rozwoju przedsiębiorczości społecznej opiera się na następujących założeniach:

- standaryzacji danych i narzędzi;
- publicznej prezentacji danych;
- uzupełnianiu i wykorzystywaniu dostępnych danych;
- agregowalności, dezagregowalności i porównywalności danych każdym poziomem.

System ma układ pionowy, tzn. dane podstawowe z działalności OWES-ów, a także gmin i powiatów są gromadzone i wstępnie agregowane na poziomie regionu, a następnie ostatecznie agregowane na poziomie kraju. Pozostałe dane dotyczące rozwoju ekonomii społecznej są gromadzone na poziomie regionów lub krajowym i następnie przekazywane do regionów lub do KSES-u. W Krajowym Sekretariacie Ekonomii Społecznej powołany zostanie międzysektorowy i międzyresortowy zespół ds. monitoringu ekonomii społecznej, który opracuje narzędzie bazodanowe pozwalające na gromadzenie, transfer danych i ich udostępnianie, a także prowadzenie podstawowej analizy zarówno na poziomie kraju, jak i regionów oraz poszczególnych OWES-ów.

Do zbierania i analizowania danych związanych z ekonomią społeczną wykorzystane zostanie narzędzie jakim jest „Ocena zasobów pomocy społecznej”, gromadzone przez narzędzie informatyczne w postaci bazodanowej Statystycznej Aplikacji Centralnej (SAC). Wymagać to będzie uzupełnienia tego narzędzia o dział dotyczący ekonomii społecznej oraz udostępnienia możliwości wprowadzania danych dla OWES-ów. Za rozwiązaniem tym przemawia z informatyzowanie tego narzędzia, a także wyposażenie w narzędzia analityczne, powszechność jego użytkowania przez służby społeczne z poziomu gminy i powiatu, a także nałożenie na Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej obowiązku koordynacji zbierania danych. Co ważne, dane o przedsiębiorczości społecznej i ekonomii społecznej uzupełnią coroczne raporty generowane na poziomie gmin i powiatów, a także zwiększą stopień kooperacji pomiędzy gminami a OWES w zakresie wymiany danych /informacji. Oparcie monitoringu ekonomii społecznej na „Ocenie zasobów pomocy społecznej” wymagać będzie:

- *podniesienia jakości i kompletności gromadzonych danych;*
- *uzupełnienia narzędzia i zaopatrzenia w jasne definicje;*
- *intensyfikacji szkoleń osób odpowiedzialnych za wprowadzanie danych;*
- *wprowadzenie sankcji za nieterminowe, nierzetelne wprowadzenie danych.*

Corocznie z działań monitorujących na poziomie gmin, powiatów, OWES, regionów oraz kraju powstaje raport o stanie ekonomii społecznej będący częścią Oceny. Na poziomie krajowym KSES dba o standaryzację podstawowych narzędzi używanych przez regiony – ma to zapewnić porównywalność danych, jak i możliwość ich agregacji i dezagregacji. KSES prowadzi również repozytorium przykładowych narzędzi, które mogą być pomocne regionom w prowadzeniu dodatkowych badań i analiz, a także szkolenia i doradztwo dla regionów i OWES-ów w zakresie monitoringu i ewaluacji przedsiębiorczości społecznej (zadania te mogą być powierzone lub zlecone innym podmiotom).

⁹² Opracowano na podstawie rozwiązań wypracowanych w ramach grupy Monitoring i ewaluacja, działającej w ramach SKES w składzie: Michalina Laskowska – Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Paweł Klimek – Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, koordynator tworzenia standardów dla inkubatora Sektor 3 Robert Jurszo – Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, Jarema Piekutowski – ewaluator OWES-u, Dawid Zieliński – ewaluator działań OWES ze Śląska, Antoni Sobolewski – Stowarzyszenie Czas-Przestrzeń-Tożsamość/Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Przedsiębiorstwo Społeczne sp z o o (koordynator).

Dla wdrożenia procesu monitorowania konieczne jest powołanie międzyinstytucjonalnego zespołu odpowiedzialnego za monitoring rozwoju ekonomii społecznej w Polsce i KPRES. Zespołem kierować powinna osoba w randze wicedyrektora departamentu odpowiedzialnego za wdrażanie ekonomii społecznej. Zespół powinien być również wyposażony w zespół obsługujący, obejmujący minimum dwa etaty. W skład zespołu powinny wejść publiczne i niepubliczne podmioty zbierające dane dotyczące ekonomii społecznej w tym w szczególności przedstawiciele GUS, MF – administracji skarbowej, MS/KRS, Krajowej Rady Spółdzielczej, Ministerstwa Gospodarki, ZUS, ROPS-ów oraz sektora ekonomii społecznej np. SKES.

Zespół w pół roku od przyjęcia KPRES opracuje z wszystkimi interesariuszami:

- szczegółowy opis systemu monitorowania ekonomii społecznej i KPRES;
- szczegółowy opis systemu monitorowania będzie zawierał również opis zadań poszczególnych instytucji odpowiadających za zbierania danych;
- ostateczny zestaw wskaźników zostanie wyposażony w niezbędne informacje (tzw. karty wskaźników) np. nazwę instytucji zbierającej dane dotyczące danego wskaźnika (oraz ewentualnie nazwę badania/sprawozdania, na podstawie którego gromadzone są dane). Ponadto każda karta będzie określała wartość bazową i docelową. Załącznik nr 1 zostanie uzupełniony wtedy również o wskaźniki celów i rezultatów.
- Wypracuje wspólnie z GUS propozycje do planu badań prowadzonych przez GUS.
- Opracuje niezbędne uzupełnienia do narzędzia pn. „Ocena zasobów pomocy społecznej” lub wypracuje nowe narzędzie zawierające:
 - Jasne definicje i komunikaty dotyczące zbieranych danych;
 - Pozwalające generować raporty od poziomu gminy do poziomu kraju;
 - Wyposażone w niezbędne poziomy kontroli jakości i kompletności zbieranych danych (w tym również na poziomie samej aplikacji);
 - Wyposażone w adekwatne do poziomu wiedzy odbiorców przewodniki i instrukcje, a także materiały promocyjne motywujące do stosowania i wykorzystywania zebranych danych;
 - Odpowiedni system wspierający zbieranie danych w postaci szkoleń i doradztwa dla pracowników gmin, powiatów i ROPS oraz OWES-ów i współpracujących instytucji;
 - Propozycję działań kontrolnych i motywujących do przekazywania dobrej jakości danych terminowo i kompletnie;
 - Propozycję testowania systemu przeprowadzoną przed wdrożeniem systemu;
 - zaprojektowanie ścieżki krytycznej systemu.

W celu usprawnienia przysyłania danych konieczne jest usprawnienie współpracy z Krajowym Rejestrem Sądowym w celu lepszego wykorzystania danych z rejestru KRS w tym np. dodania informacji w rejestrze o statusie spółki non for profit.

Poziom krajowy

Na poziomie krajowym za monitorowanie działań odpowiadać będzie Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej (samodzielnie lub w ramach zlecenia lub powierzenia zadania). Zadanie to polegać będzie na koordynacji działań monitoringowych i ewaluacyjnych, a także uzupełnieniu badań prowadzonych przez MPiPS i GUS oraz inne jednostki o aspekt ekonomii społecznej.

Krajowy Sekretariat sporządzać będzie coroczny raport o stanie przedsiębiorczości społecznej w Polsce. W skład raportu wejdzie część analityczna, obejmująca dane wtórne oraz dane jakościowe przekazane przez regiony i ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Raport będzie powstawał również w oparciu o badania własne.

Raport będzie równocześnie sprawozdaniem z realizacji Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej. Dokument ten będzie przyjmowany i prezentowany przez Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej. Elementem opracowania będą rekomendacje zmian w zakresie funkcjonowania przedsiębiorczości społecznej i jej otoczenia – raport za kolejny rok będzie zawierał informacje o stopniu wdrożeniu tych rekomendacji. Raport będzie zawierał również część benchmarkingową, dotyczącą działań podejmowanych przez regiony. Po przyjęciu przez KKRES raport będzie prezentowany na stronie internetowej KSES.

W skład raportu wchodzić będzie:

- opis ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w Polsce;
- dane dotyczące rozwoju przedsiębiorczości społecznej w kraju na podstawie wskaźników Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- dane na temat stanu realizacji regionalnych planów na rzecz ES;
- dane dotyczące działalności infrastruktury wsparcia;
- porównanie benchmarkingowe działalności regionów i wdrażania programów w kraju;
- ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych;
- rekomendacje w zakresie rozwoju ekonomii społecznej;
- sprawozdanie ze sposobu wdrożenia rekomendacji z roku poprzedniego;

- sprawozdanie z działań Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Dodatkowo rekomenduje się prowadzenie przez KSES na wniosek Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej własnych badań:

- kompleksowej ewaluacji śródookresowej (mid term) w zakresie KPRES;
- co dwa lata badania jakościowego wybranych aspektów działania wśród przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej;
- co dwa lata badania jakościowego i efektywnościowego infrastruktury wsparcia (we współpracy z regionami);
- co rok badania jakości współpracy lub stworzenie opartego o jasny wskaźnik rankingu współpracy pomiędzy samorządem a sektorem ekonomii społecznej (w oparciu o dotychczasowe narzędzia autoewaluacji samorządu lokalnego oraz zewnętrzne badania jakościowe).

Badania te mogą być uzupełnione o badanie wizerunku ekonomii społecznej, percepcji i jakości współpracy na poziomie lokalnym, stosowania CSR we wspieraniu rozwoju przedsiębiorstw społecznych, szybkości rejestracji przedsiębiorstwa społecznego czy barier formalno-administracyjnych utrudniających funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych etc.

Zadania te mogą być zlecone, powierzone w całości lub części lub samodzielnie wykonywane przez MPiPS. W ramach wspomnianych działań powinna być również prowadzona hurtownia danych surowych dostępna dla regionów i umożliwiająca im przeprowadzanie własnych analiz regionalnych i lokalnych. Niezwłocznie po przyjęciu KPRES grupa strategiczna Zespołu ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej zorganizuje spotkanie z głównymi interesariuszami w celu określenia zakresu zbierania, częstotliwości aktualizacji oraz sposobu udostępnia danych.

Na poziomie krajowym istotną rolę w procesie zbierania danych i monitorowania rozwoju ekonomii społecznej odgrywa GUS. Niezbędne jest wzmocnienie zasobów a także budżetu zespołu odpowiedzialnego w ramach GUS za obszar gospodarki społecznej.

GUS będzie między innymi:

- opracowywał i przekazywał dane dotyczące ekonomii społecznej pozyskane z Ministerstwa Finansów a także z ZUS, KRS oraz z badań serii SOF-5;
- wspierał merytorycznie zespół ds. monitorowania ekonomii społecznej;
- współpracował z Krajową Radą Spółdzielczą w zakresie prowadzenia badań dotyczących spółdzielczości.

Poziom regionalny

Za monitorowanie rozwoju przedsiębiorczości społecznej na poziomie regionu odpowiada samorząd województwa poprzez ROPS.

Region odpowiada za zbieranie danych na poziomie regionalnym według standardów określonych przez KSES – zarówno w zakresie monitorowania polityki, planów działania (minimalne założenia), jak i monitorowania oraz ewaluowania działalności podmiotów realizujących usługi na rzecz ekonomii społecznej. Region odpowiada również za jakość i agregację danych dostarczanych przez gminy i powiaty oraz zewnętrzną ewaluację podmiotów realizujących usługi na rzecz ekonomii społecznej. Ewaluacja ta w szczególności powinna być ukierunkowana na efektywność i jakość procesu wsparcia.

Region sporządza corocznie raport ze stanu ekonomii społecznej na swoim obszarze, będący częścią raportu z „Oceny”. Raport powinien zawierać:

- opis ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie;
- dane dotyczące rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej oraz KPRES;
- dane na temat stanu realizacji regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej;
- porównanie benchmarkingowe działalności infrastruktury wsparcia (w całym regionie);
- ocenę trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych;

- rekomendacje w zakresie rozwoju ekonomii społecznej;
- sprawozdanie ze sposobu wdrożenia rekomendacji z roku poprzedniego.

Rekomenduje się uzupełnienie raportu o bazę danych przedsiębiorstw społecznych wraz ze wskazaniem obszarów ich działalności.

Raport jest przyjmowany przez komitet zajmujący się monitorowaniem wdrażania regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej a po jego przyjęciu jest upubliczniany na stronach internetowych regionu i ROPS-u oraz KSES.

Region odpowiada również za monitoring realizowanych na jego terenie projektów.

Poziom podmiotów realizujących usługi na rzecz ekonomii społecznej

Podmiot prowadzi monitoring prowadzonej przez siebie działalności w oparciu o wypracowane przez Region i KSES standaryzowane narzędzia. Narzędzia te powinny być uzupełnione o wdrożenie przez te podmioty narzędzi autoewaluacji. Ewaluację działania podmiotów prowadzić będzie region. Z działań monitoringowych OWES sporządza raport, który jest umieszczany na stronie internetowej podmiotu. Raport powinien zawierać:

- opis ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej na terenie działania podmiotu realizującego usługi;
- dane dotyczące rozwoju przedsiębiorczości społecznej na terenie działania podmiotu realizującego usługi;
- dane na temat stanu realizacji projektu w ramach którego działa podmiot realizujący usługi;
- opis innych działań podejmowanych przez podmiot realizujący usługi, w tym współpracy z partnerami społecznymi i wyników autoewaluacji.

Poziom gminy/powiatu

JST prowadzą monitoring działań przy zastosowaniu narzędzia „Ocena” i system SAC, w oparciu o zasoby OPS i PCPR. Dane muszą być zbierane w porozumieniu z OWES działającymi na terenie poszczególnych gmin i powiatów.

Podstawowe założenia systemu realizacji

Na poziomie krajowym realizowanych będzie szereg działań o charakterze legislacyjnym, przygotowujących otoczenie prawne, ponadto szereg działań organizacyjnych w zakresie koordynowania publicznych polityk administracji rządowej. Te elementy będą wspierane ze środków budżetowych. Zarządzanie programem będzie realizowane poprzez Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, stanowiący forum dyskusji publicznych i określania kierunków działań programowych. KKRES będzie politycznym koordynatorem wszelkich prac związanych z realizacją programu, składającym się w połowie z przedstawicieli resortów odpowiedzialnych za realizację polityk państwa w kluczowych dla ekonomii społecznej obszarach i reprezentantów województw oraz w połowie przedstawicieli sektora ekonomii społecznej. Komitet będzie dysponował własnym budżetem na ekspertyzy i raporty. KKRES zastąpi wówczas funkcjonujący Zespół ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej. Zapleczem Komitetu będzie Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej, który przyjmie formułę wydziału składającego się z co najmniej pięciu pracowników, wyodrębnionego w strukturze departamentu odpowiedzialnego za ekonomię społeczną w MPIPS. Zadaniem KSES będzie wsparcie działań Komitetu oraz koordynowanie wszystkich prac związanych z działaniami administracji publicznej w obszarze ekonomii społecznej. Departament ten jednocześnie, w ramach realizacji zadań związanych ze wsparciem krajowym, współfinansowanych z EFS w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, byłby beneficjentem dla działań związanych z Celem 9. – Priorytet inwestycyjny 9.8.

Diagram przedstawia strukturę i przepływy informacji w ramach Krajowego Planu Rozwoju (KPR) i Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER). Kluczowe elementy i ich relacje:

- Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej (KRRES)** (niebieski owal) jest centralnym punktem, który koordynuje działania. Ma dwukierowny przepływ informacji z **KSES/MPiPS** i **MLiR**.
- KSES/MPiPS** (beżowy prostokąt) jest głównym organem wykonawczym. Odbiera informacje z **Innych resortów** i **Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej**. Wykazuje dwukierowny przepływ informacji z **Spółką/spółdzielnią no for profit ES** i **Regionalnymi Komitetami ES**.
- MLiR** (beżowy prostokąt) jest odpowiedzialny za politykę naukową i szkolnictwo wyższe. Ma dwukierowny przepływ informacji z **KPR** i **WPRES**.
- Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER)** (czerwony prostokąt) jest głównym źródłem finansowania. Odbiera informacje z **BGK** i **WPRES**. Wykazuje dwukierowny przepływ informacji z **Spółką/spółdzielnią no for profit ES**.
- BGK** (biały prostokąt) jest odpowiedzialny za zarządzanie budżetem. Ma dwukierowny przepływ informacji z **PO WER**.
- WPRES** (niebieski owal) jest odpowiedzialny za politykę regionalną. Ma dwukierowny przepływ informacji z **MLiR** i **Regionalnymi Komitetami ES**.
- Regionalne Komitety ES** (beżowy prostokąt) są odpowiedzialne za realizację planów rozwoju na poziomie regionalnym. Odbierają informacje z **KSES/MPiPS** i **WPRES**.
- Samorządy województw/ROPS** (ciemnoniebieski prostokąt) są odpowiedzialne za realizację planów rozwoju na poziomie województwa. Odbierają informacje z **Regionalnych Komitetów ES**.

str. 94

trybie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub w trybie ustawy prawo zamówień publicznych, w zakresie działań o charakterze wykonawczym dla Ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.

Istotnym komponentem będzie fundusz funduszy, zarządzany przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Cały ten obszar działań powinien być wspierany w ramach komponentu krajowego programu operacyjnego, wspierającego działania na rzecz wzrostu kapitału ludzkiego i kapitału społecznego, ewentualnie grantu globalnego tego programu, zarządzanego na zasadach partnerstwa publiczno-społecznego.

Duża część kierunków interwencji publicznej powinna być realizowana w województwach. Jak wskazali eksperci OECD w raporcie z 2009 roku: *Chociaż z pewnością prawdą jest, że ramy polityczne ekonomii społecznej muszą skutecznie reagować na różnorodność regionalną, prawdą jest również, że wspólne ramy określające podstawowe parametry ekonomii społecznej i jej wspólne potrzeby polityczne pomogą wszystkim regionom. Odpowiedzią na zróżnicowanie regionalne jest projektowanie polityk ekonomii społecznej, które następnie zostaną włączone w ogólne strategie rozwoju społecznego i gospodarczego opracowywane w danych regionach. Tendencja do dzielenia sektora ekonomii społecznej na ściśle wyspecjalizowane podmioty realizujące określone cele poważnie ogranicza jej zdolność do odpowiedniego reagowania na nie. Aby ekonomia społeczna była efektywna, musi stanowić część zintegrowanej strategii transformacji społeczno-gospodarczej. Oznacza to, że władze wszystkich szczebli należy angażować jako partnerskie podmioty dla organizacji ekonomii społecznej*⁹³.

Dlatego też w ramach proponowanych kierunków interwencji publicznej, najistotniejsze będą działania określone w Priorytecie I oraz III, stanowiące część regionalnej polityki rozwoju, które muszą znaleźć swój wyraz w strumieniach pieniężnych przepływających przez Powiatowe Urzędy Pracy, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie oraz Ośrodki Pomocy Społecznej. Działania te będą finansowane ze środków Funduszu Pracy, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz jednostek samorządu terytorialnego. Dodatkowym impulsem wspierającym te działania będą środki EFS i EFRR w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego. Program ten będzie również wspierał działanie systemu Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, akredytowanych z poziomu centralnego z udziałem Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej. Dodatkowym impulsem będzie wsparcie ze źródeł krajowych funduszy pożyczkowych (EFS), działań innowacyjnych (EFS) i edukacyjnych (EFS), a także regionalnych strumieni na *start-up* dla młodych organizacji obywatelskich (FIO).

Zarządzanie wdrażaniem Programu na poziomie regionalnym realizowane będzie przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, przy współpracy z regionalnymi organizacjami ekonomii społecznej.

⁹³ Poprawa potencjału integracji społecznej na poziomie lokalnym poprzez ekonomię społeczną. Raport na temat Polski, MRR, Warszawa, grudzień 2009 r., s. 9.

Rozdział VI

Plan Finansowy Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

Przedstawiony Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej zgodnie z art. 17, ust. 1, pkt 5, ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jest obowiązany zawierać plan finansowy, w tym:

- źródła finansowania realizacji programu;
- kwotę środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu i jej podział między poszczególne priorytety;
- informację o wysokości współfinansowania na poziomie programu i priorytetów;
- podstawowe założenia systemu realizacji.

Realizacja Programu będzie wspierana przez następujące programy o charakterze operacyjnym oraz źródła finansowania:

- Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich 2014-2020, finansowany ze środków budżetu państwa;
- Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego;
- Regionalne Programy Operacyjne, finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013;
- Resortowy Program MPiPS „Ekonomia społeczna” 2015-2020, finansowany w ramach limitu wydatków budżetu państwa, którego dysponentem jest Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego;
- Fundusz Pracy;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- wydatki budżetu państwa ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem są właściwi ministrowie bez ubiegania się o dodatkowe nakłady;
- Budżety jednostek samorządu terytorialnego;
- Środki prywatne (organizacji pozarządowych i banków).

Ponadto w realizację programu włączone są środki samorządów gmin, powiatów i województw oraz środki prywatne pochodzące z sektora obywatelskiego oraz sektora bankowego. Możliwe jest również finansowanie z innych źródeł np. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, co zostanie zidentyfikowane po uruchomieniu Programu.

Trudność w konstrukcji planu finansowego Programu wynika z faktu, iż w zakresie objętym Regionalnymi Programami Operacyjnymi, instytucjami zarządzającymi będą samorządy województw, dlatego też część wydatków odnoszących się w szczególności do RPO ma charakter ramowy, który elastycznie jest dopasowywany do potrzeb wojewódzkich, z wyjątkiem podstawowych elementów, które są wyznacznikiem osiągnięcia rezultatów na poziomie całego kraju. Z wydatków na poziomie regionalnym zasadnicze znaczenie i szczególne miejsce zajmują wydatki w Działaniu III.1 oraz III.3. jak również IV.2. które powinno traktować się jako punkt odniesienia do kreowania Regionalnych Programów Operacyjnych, dla osiągnięcia rezultatów o charakterze krajowym. Jednocześnie, niezależnie od powyższego, możliwości dofinansowania ze środków europejskich poszczególnych działań zaplanowanych w Programie są uzależnione w szczególności od ostatecznie zaakceptowanego przez Komisję Europejską kształtu Umowy Partnerstwa i poszczególnych programów operacyjnych, zarówno RPO, jak również Krajowego Programu Operacyjnego EFS.

Pozostałe środki nie stanowią natomiast kwot o charakterze obligatoryjnym, jedynie indykatywne źródła finansowania, które powinny zostać budżetowane w większym lub mniejszym zakresie. Środki

budżetu jednostek samorządu terytorialnego zostały ujęte w takim zakresie, w jakim stanowią 15% wkładu w realizację projektów europejskich. Nie ujęto zwiększenia wydatków JST na zadania zlecone, nie stanowią one bowiem dodatkowych wydatków, a jedynie projekcję innego sposobu ich wydatkowania w ramach działań nieobligatoryjnych.

Zaplanowane wydatki nie stanowią dodatkowego obciążenia funduszy celowych, stanowiąc ich doprecyzowanie celem osiągnięcia zakładanych rezultatów i będą finansowane w ramach wydatków zaplanowanych w ustawach budżetowych bez konieczności ubiegania się o dodatkowe środki. Podobnie wydatki budżetowe w zasadniczej części będą realizowane w ramach obecnie obowiązujących limitów, poza niezbędnymi kosztami wynikającymi z udziału Polski w działaniach rozwojowych na rzecz spełnienia warunków ex-ante wyznaczonych przez Komisję Europejską. Oznacza to, że warunkiem ich uruchomienia jest umieszczenie ich w limitach wydatków na dany rok budżetowy określony w ustawie budżetowej. Ewentualne zmiany i dodatkowe koszty dla finansów publicznych mogą być udzielone wyłącznie za zgodą Rady Ministrów.

Budżet Priorytetu I

Priorytet I obejmuje działania związane z animacją społeczności lokalnych, partycypacyjnego rozwoju oraz rozwoju podmiotów ekonomii społecznej realizujących niegospodarcze usługi użyteczności publicznej.

W **Działaniu I.1** mającym na celu wspieranie partycypacyjnych modeli badania potrzeb społecznych i planowania lokalnego przewiduje się wydatki w kwocie **225.100 tys. zł**, z czego

- 5.000 tys. zł z Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytety 11.3 na sfinansowanie przygotowania i wdrożenia środków komunikacji elektronicznej w dialogu obywatelskim, wspieranie elastycznych narzędzi dialogu obywatelskiego, wspieranie wspólnych projektów JST i organizacji obywatelskich w zakresie wykorzystywania przestrzeni publicznej dla aktywności obywatelskiej;
- 18.850 tys. zł z Regionalnych Programów Operacyjnych Działanie 9.7. na wspieranie rozwoju poradnictwa prawnego i obywatelskiego;
- 10.000 tys. zł z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Priorytet V. Działanie 5.4.2. na wypracowanie, modelowych standardów działania Gminnych, Powiatowych i Wojewódzkich Rad Działalności Pożytku Publicznego, oraz wdrożenie wypracowanych modelowych standardów działania co najmniej przez 75% działających Rad Działalności Pożytku Publicznego;
- 171.000 tys. zł z Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, (Priorytet III) na wspieranie projektów rozwoju edukacji obywatelskiej i kompetencji społecznych, wspieranie tworzenia partnerstw (w tym partnerstwa publiczno-społecznego) i innych form współpracy, służących aktywizacji obywateli oraz (Priorytet II) tworzenie warunków rozwoju bezpłatnego poradnictwa prawnego i obywatelskiego (P.III), wspieranie aktywizacji obywateli w sprawach wspólnotowych (Priorytet II FIO), wspieranie aktywizacji współpracy wspólnot lokalnych i instytucji publicznych (PII) oraz zwiększanie wpływu obywateli na polityki publiczne (PIII);
- 3.150 tys. zł z budżetów jednostek samorządu terytorialnego na wkład własny do Regionalnych Programów Operacyjnych;
- 17.100 tys. zł środków prywatnych (środki organizacji obywatelskich jako wkład do projektów FIO).

Pozostałe działania będą realizowane w ramach wydatków budżetu ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w ramach dotychczasowych limitów.

W **Działaniu I.2** przewiduje się kwotę **92.800 tys. zł**:

- 4.000 tys. zł ze środków resortowego programu MPiPS „Ekonomia społeczna”, na szkolenia animatorów i liderów lokalnych, działania wspierające inicjatywę lokalną;
- 73.400, tys. zł ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (w tym mikrogranty oraz wsparcie wolontariatu długoterminowego, (Priorytet I i II);
- 2.000 tys. zł ze środków Funduszu Pracy, na finansowanie wolontariatu długoterminowego;

- 6.000 tys. zł z Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet 11.3. na wspieranie rozwoju jednostek pomocniczych JST na rzecz włączenia społecznego i tworzenia miejsc pracy;
- 7.400 tys. zł ze środków prywatnych (środki organizacji obywatelskich jako wkład do projektów w ramach Programu FIO).

W **Działaniu I.3.** przewiduje się kwotę **36.000 tys. zł**, w tym:

- 30.600 tys. zł w Regionalnym Programie Operacyjnym Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.7. z przeznaczeniem na organizowanie regionalnych działań edukacyjnych na rzecz zmiany sposobu realizacji zadań użyteczności publicznej poprzez włączenie sektora ekonomii społecznej, za pomocą rocznych i wieloletnich programów współpracy z organizacjami obywatelskimi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3.
- 5.400 tys. zł ze środków budżetów samorządów terytorialnych jako wkład do RPO.

Wydatki związane z działaniami o charakterze rozwojowym w zakresie usług społecznych użyteczności publicznej przewidziano w planie finansowym Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji.

W programie tym, przewiduje się kwotę 420.000 tys. zł ze środków EFS w ramach Celu 9 Priorytecie 9.7. które będą przeznaczone na rozwój usług społecznych użyteczności publicznej realizowanych w ramach kontraktów lokalnych, oraz 60.000 tys. zł wkładu własnego jednostek samorządu terytorialnego, oraz ok. 12 mln ze środków EFS w ramach Celu 9 Priorytecie 9.7. przeznaczonych na rozwiązania systemowe w tym tworzenie nowych standardów wdrażanie dotychczas opracowanych, oraz 10.000 tys. zł na projekty innowacyjne w zakresie usług użyteczności publicznej.

Ponadto należy zwrócić uwagę, iż działania priorytetu I mają na celu osiągnięcie wzrostu liczby zadań zleczanych podmiotom ekonomii społecznej ze środków budżetów jednostek samorządu terytorialnego z poziomu 2.300.000 tys. zł w 2014 roku do poziomu 3.500.000 tys. zł w 2020 roku. Środków tych nie umieszczono w planie finansowym traktując je jako rezultat działań. Nie stanowią one dodatkowych wydatków w budżetach JST, a jedynie inny sposób ich rozdysonowania w ramach zadań własnych jednostek samorządów terytorialnych.

Tab.8. Prognoza środków JST na zlecenie zadań w trybie konkursowym 2014-2020 (w zł).

rok	Wydatki JST na zadania zlecone podmiotom ekonomii społecznej
2014	2 320 942 264,25 zł
2015	2 507 411 278,58 zł
2016	2 703 877 176,61 zł
2017	2 907 989 097,20 zł
2018	3 122 627 882,28 zł
2019	3 345 024 724,03 zł
2020	3 578 457 392,70 zł

Obliczenia na podstawie danych MPiPS.

W **Działaniu I.4** przewiduje się **20.000 tys. zł** na wsparcie projektów innowacyjnych mających na celu wspieranie rozwoju działań ekonomii społecznej w kluczowych sferach rozwojowych. Wsparcie to będzie odbywało się w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet 9.8 w ramach osi Priorytetowej III: Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa.

Budżet Priorytetu II

- **Priorytet II** odnoszący się do kreowania zmian prawnych finansowany będzie ze środków bieżących ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.

W **Działaniu II.1.** KPRES nie odnosi się do skutków finansowych regulacji ustawy o przedsiębiorstwie społecznym, oraz innych regulacji. Koszty i zyski będą oszacowane w Ocenie Skutków Regulacji przygotowywanej w odrębnym trybie. Przewiduje się natomiast wydatkowanie **300 tys. zł** w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na monitorowanie przepisów ustawy o przedsiębiorstwie społecznym od 2016 r.

- Urzędu Zamówień Publicznych, Ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów jako część działań urzędu na realizację swoich zadań, co nie wymaga dodatkowych nakładów.

Dodatkowym nakładem **Działania II.2.** jest kwota **16.000 tys. zł** w tym:

- 8.000 tys. zł przeznaczona na szkolenie pracowników instytucji kontrolnych, zamawiających, przedsiębiorców społecznych, oraz szkoleniowców w regionalnych. Kwota ta znajdzie się w Programie Operacyjnym Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet inwestycyjny 11.3 oraz Priorytet inwestycyjny 9.8. Szczegółowy podział pomiędzy priorytetami i działaniami zostanie doprecyzowany po uszczegółowieniu zapisów POWER.
- Ponadto w Regionalnych Programach Operacyjnych powinna znaleźć się kwota 8.000 tys. zł na działania szkoleniowe w regionach adresowane do jednostek samorządu terytorialnego., z czego:
- 6.800 tys. zł ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego;
- 1.200 tys. zł ze środków budżetów jednostek samorządów terytorialnych (15%).

Budżet Priorytetu III

Priorytet III odnosi się do finansowania infrastruktury wsparcia w zakresie:

- 1) wsparcia finansowego na stworzenie miejsca pracy;
- 2) pożyczek i poręczeń dla istniejących przedsiębiorstw;
- 3) finansowania infrastruktury wsparcia ekonomii społecznej;
- 4) projektów w zakresie budowania innowacyjnego otoczenia na rzecz rozwoju ekonomii społecznej;
- 5) działań o charakterze w wspierającym sieciowanie i rozwój przedsiębiorczości społecznej w wymiarze ekonomicznym.

Działanie III.1. W przypadku **wsparcia finansowego na utworzenie miejsca pracy w przedsiębiorstwie społecznym**, szacunki oparte są na założeniu, iż w każdym z 379 powiatów ze środków krajowych Funduszu Pracy powstawać będzie średnio statystycznie 5 miejsc pracy rocznie w przedsiębiorstwach społecznych. Oznacza to rocznie 1.895 miejsc pracy, zaś w okresie do 2020 - powstanie 13.265 miejsc pracy ze środków Funduszu Pracy. Ponadto ze środków PFRON powstać będą średniorocznie 2 miejsca pracy w statystycznie każdym powiecie, co rocznie daje liczbę 758 miejsc pracy, zaś do 2020 roku, oznacza powstanie 5.306 miejsc pracy ze środków krajowych PFRON.

Gdy powiat stworzy miejsca pracy ze środków krajowych otrzyma dodatkowy limit ze środków EFS na stworzenie dodatkowych 5 miejsc pracy w powiatach ziemskich i 20 w powiatach grodzkich. Daje to rocznie $(5 \times 314 + 20 \times 65 = 1570 + 1300 = 2870)$ Do 2020 roku daje to liczbę 20.090 miejsc pracy. Na jedno miejsce pracy przyjęto kalkulację przeciętnie 30 tys. zł obejmując dofinansowanie i wsparcie pomostowe.

Tym samym w okresie 2014-2020 planuje się powstanie: ze środków Funduszu Pracy – 13.265 miejsc pracy, ze środków PFRON – 5306 miejsc pracy oraz ze środków EFS – 20.090 miejsc pracy, co łącznie oznacza ok. 38.600 tys. miejsc pracy. Przy szacunkowym koszcie miejsca pracy 30 tys. zł. będzie stanowiło to wydatki z funduszy celowych (Fundusz Pracy i PFRON) w kwocie 557.130.tys. zł. w ramach obecnie obowiązujących i przyszłych limitów planu finansowego funduszy, oraz 602.700 tys. zł ze w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (z czego 512.295 tys. zł ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i 90.405.000 tys. zł ze środków budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Daje to łączną kwotę **1.159.830 tys. zł** w okresie 2014 - 2020.

Środki z budżetu UE znajdą się na poziomie Regionalnych Programów Operacyjnych, cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 i będą przekazywane powiatom, zaś środki państwowych funduszy celowych przekazane algorytmem dla samorządu powiatowego w ramach limitów przyznanych na powiaty na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu oraz rehabilitację zawodową osób niepełnosprawnych w ramach obowiązujących limitów. Propozycje te w żadnym stopniu nie naruszają samodzielności powiatów w dysponowaniu środkami Funduszu Pracy oraz PFRON.

Ponadto w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych przewiduje się kwotę co najmniej 112.000 tys. zł na dotacje inwestycyjne (Priorytet inwestycyjny 9.3) ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, z czego 95.200 tys. zł ze środków Europejskiego i 16.800 tys. zł ze środków budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Działanie III.2. w przypadku środków na **pożyczki i poręczenia**, przewiduje się kwotę **140.100 tys. zł**, uwzględniając wzrastającą stopniowo liczbę przedsiębiorstw społecznych kalkulując następujące elementy kosztów:

Social venture capital – instrument wsparcia kapitału – jako pilotaż z kwota 5.000 tys. zł. Ten instrument powinien wygenerować celowy kapitał prywatny na podobną kwotę tj 5.000 tys. zł; co pozwoliłoby wesprzeć ok. 150 – 200 przedsiębiorstw w perspektywie 5 letniej (pierwszy rok działania ok. 5-10 szt. – na podstawie doświadczeń europejskich).

Kapitał pożyczkowy:

- Grupa I - pożyczek podporządkowanych – średnia wielkość pożyczki 45 tys. zł – przedział pożyczek od 20-100 tys. zł; ta forma jest uzupełniająca zastępcza do svc i pozwala uzyskać wsparcie analogicznie szacuję, że powinno skorzystać ok. 250 – 300 przedsiębiorstw. Zakładany kapitał 16.000 tys. zł.
- Grupa II pożyczek krótkoterminowych (kapitał obrotowy) do 18 miesięcy – średnia pożyczka 55 tys. zł – przedział pożyczek od 10 tys. – 120 tys. zł instrument niezbędny w pierwszych dwóch latach działalności nim podmioty zostaną „ubankowane” – liczba przedsiębiorców którzy skorzystają z tej formy w okresie 5 lat to ok. 2000 firm (rocznie ok. 200 firm). Zakładany kapitał 20.000 tys. zł, przy założeniu, że może kapitał być obracany w okresie 7 lat.
- Grupa III pożyczek długoterminowych – termin spłaty 5-7 lat – średnia wielkość pożyczki 65 tys. zł - przedział pożyczek od 30 tys. zł – 300 tys. zł – liczba przedsiębiorców którzy skorzystają z tej formy w okresie 5 lat to ok. 800. Zakładany kapitał to 25.000 tys. zł.

Kapitał poręczeniowy powinien co najmniej w dwukrotności zwiększyć dostępność do finansowania zewnętrznego. Zakłada się, że kapitał poręczeniowy i reporczeniowy powinien w skali kraju kształtować się na poziomie 32.000 tys. zł. Powyższe wyliczenia oparto za założeniach iż poręczenia indywidualne udzielane będą do 80% wartości zaciąganego zobowiązania przez PES, zaś poręczenia portfelowe do 50% wartości zaciąganego zobowiązania przez PES.

Podział pomiędzy poszczególne typy pożyczek oraz pomiędzy pożyczki i poręczenia ma charakter indykatywny i zostaną określone szczegółowo po uruchomieniu działania.

Środki te będą umieszczone w Programie Operacyjnym Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8., zaś operatorem będzie Bank Gospodarstwa Krajowego.

W działaniu III.2. przewiduje się również możliwość realizowania projektu lub projektów innowacyjnych w zakresie poszukiwania i tworzenia instrumentów finansowych, w wysokości do 20.000 tys. zł. Wsparcie to będzie odbywało się w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet 9.8 w ramach osi Priorytetowej III: Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa. Podobnie w działaniu III.3. przewidziano kwotę 4.000 tys. zł. na projekt wspierający rozwój innowacji w obszarze ekonomii społecznej.

Działanie III.3. Wydatki na usługi infrastrukturalne w regionach wynosić będą **354.200 tys. zł**, w Regionalnych Programach Operacyjnych (RPO), z czego:

- 308.000 tys. zł ze Śródków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz
- 46.200 tys. zł ze środków jednostek samorządu terytorialnego (15%);

Powyższe środki sfinansują koszty realizacji usług od 44 do 47 ośrodków wspierania ekonomii społecznej w województwach, zgodnie z propozycjami określonymi przez samorządy województw, zapewniającymi dostęp wszystkim obywatelom i podmiotom ekonomii społecznej na terenie województw możliwość korzystania z usług wsparcia.

Ponadto w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój przewiduje się wydatki na kwotę 4.000 tys. zł na projekty innowacyjne w zakresie działań systemowych wspierających działania innowacyjne.

Działanie III.4. Na finansowanie wsparcia rozwoju sieci kooperacji i partnerstw ekonomii społecznej przeznaczona zostanie kwota **19.820 tys. zł**.

Działania w zakresie szeroka edukacja w zakresie współpracy międzysektorowej i tworzenia partnerstwa lokalnego, wsparcie wdrażania i upowszechniania znaków jakości i innych programów promujących odpowiedzialne zachowania konsumentów jak również wspieranie rozwoju franczyzy społecznej, bazującej na lokalnych powiązaniach kooperacyjnych z udziałem przedsiębiorców społecznych finansowane będą w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (Priorytet inwestycyjny 9.8) w kwocie 1.000 tys. zł.

Działania w zakresie wspierania budowania powiązań kooperacyjnych w tym wsparcie transferu innowacji pomiędzy uczelniami, sektorem nauki, tradycyjnymi przedsiębiorstwami a przedsiębiorstwami społecznym finansowane będzie w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (Priorytet inwestycyjny 3.2) w kwocie 2.720 tys. zł, ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, oraz 480 tys. zł ze środków budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Działania w zakresie kształcenia menadżerów ekonomii finansowane będą w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8. w kwocie 15.620 tys. zł. Umożliwi to wykształcenie na studiach podyplomowych 2240 studentów (ok. 20 studentów w województwie rocznie).

Budżet Priorytetu IV

Priorytet IV obejmuje wydatki związane z:

- 1) krajową koordynacją działań w zakresie ekonomii społecznej,
- 2) koordynacją regionalną,
- 3) wsparciem sieciowania podmiotów ekonomii społecznej,
- 4) monitorowaniem rozwoju ekonomii społecznej.

Działanie IV.1. Wydatki na koordynację działań podejmowanych przez regiony na rzecz ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej. W puli tej mieszczą wydatki związane z działaniami Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej (zarządzanie, ewaluacja, badania), wsparcie doradcze dla regionów (ROPS i OWES), oraz sfinansowanie kosztów akredytacji. Wydatki na te cel wynosić będą łącznie **26.000 tys. zł**, w tym:

- 23.000 tys. zł w Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8. z czego 8.000 tys. zł przeznaczonych będzie na wszystkie kwestie związane z zarządzaniem, akredytacją, ewaluacją działań, zaś 15.000 tys. zł na wsparcie doradcze i kompetencyjne regionów;
- 3.000 tys. zł w ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, w ramach resortowego programu MPiPS „Ekonomia społeczna”.

Działanie IV.2 stanowią wydatki regionalne na zarządzanie politykami publicznymi w regionach, działania sieciujące, promowanie kooperacji z jednostkami samorządu terytorialnego. Na ten cel w ramach programu przeznacza się kwotę **121.900 tys. zł**, z czego:

- 106.000 tys. zł w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8.
- 15.900 tys. zł ze środków budżetu województwa (wkład 15%).

Działanie IV.3. przewidziano kwotę **64.000 tys. zł** na działania sieciujące sektor ekonomii społecznej, mające na celu wspieranie działań na rzecz samoorganizacji i federalizacji sektora, również doradztwa i promocji działań, wspieranie tworzenia i funkcjonowania platform wymiany informacji na rzecz wzmocnienia powiązań sieciowych sektora, w tym portali internetowych oraz wydawnictw prasowych oraz wspieranie oddolnych systemów znaków jakości, certyfikacji; zmierzających do poprawy jakości usług i produktów podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, z czego:

- 32.000 tys. zł w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8.;
- 30.000 tys. zł ze środków Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich 2014-2020 w Priorytecie IV;
- 3.000 tys. zł ze środków prywatnych (10 % z 30 mln -wkład organizacji do projektów w ramach Programu FIO);
- 1.000 tys. zł w ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego ,w ramach resortowego programu MPiPS „Ekonomia społeczna”,

Działanie IV.4. obejmujące monitoring ekonomii społecznej obejmuje wydatki **17.900 tys. zł**, z czego:

- 3.500 tys. zł na poziomie krajowym w Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8;
- 12.240 tys. zł ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8;
- 2.160 tys. zł. ze środków jednostek samorządu terytorialnego (wkład 15%).

Budżet Priorytetu V

Priorytet V programu obejmuje wydatki związane z edukacją:

W **Działaniu V.1.** ekonomia społeczna jako element tożsamości kulturowej, przewiduje się wydatki w kwocie **9.050 tys. zł**, w tym:

- 7.000 tys. zł w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8, oraz
- 1.000 tys. zł w ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego w ramach resortowego Programu MPiPS „Ekonomia społeczna”,
- 1.050 tys. zł ze środków JST (wkład 15%).

W **Działaniu V.2.** obejmującym wsparcie edukacyjne dla środowisk lokalnych przewiduje się wydatki w kwocie **31.900 tys. zł**, z czego

- 29.000 tys. zł w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8, oraz
- 2.900 tys. zł ze środków jednostek samorządu terytorialnego.

W ramach **Działania V.3.** obejmującego kwestie edukacji na poziomie szkolnym i akademickim przewiduje się wydatkowanie w kwocie **170.300 tys. zł**, z czego :

- 100.000 tys. zł ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach RPO;
- 30.000 tys. zł będzie pochodziło ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, (P II) w związku ze spółdzielniami uczniowskimi i działaniami edukacyjnymi;
- 2.000 tys. zł w ramach limitu wydatków części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, w ramach resortowego Programu MPiPS „Ekonomia społeczna”, w związku z działaniami w zakresie spółdzielni uczniowskich, oraz wsparcia metodycznego dla nauczycieli na rzecz ekonomii społecznej;
- 300 tys. zł z Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na przeprowadzenie pilotażu edukacyjnego w 2015 r.;
- 20.000 tys. zł ze środków Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (Cel 10) na wspieranie świadczenia wysokiej jakości usług przez instytucje (np. akademickie biura karier), wspomagające studentów w rozpoczęciu aktywności zawodowej na rynku pracy. (w tym na 100 nowych inicjatyw) oraz rozwój oferty uczelni w zakresie realizacji trzeciej misji uczelni jako forum aktywności społecznej np. poprzez programy realizowane przy współpracy z organizacjami pozarządowymi.
- 15.000 tys. zł ze środków jednostek samorządu terytorialnego jako wkład do RPO;
- 3.000 tys. zł ze środków prywatnych organizacji obywatelskich jako wkład do FIO.

W ramach **Działania V.4.** obejmującego model edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży przewiduje się wydatkowanie łącznie **115.000 tys. zł**, z czego:

- 100.000 tys. zł ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8;
- 15.000 zł ze środków jednostek samorządu terytorialnego jako wkład do RPO.

Należy pamiętać, iż w Priorytecie V plan wydatków ma charakter ramowy, pozostawiając w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych przestrzeń do wyboru właściwych działań i określenia ich alokacji. Wszystkie wydatki mają charakter indykatywny, co oznacza, iż poszczególne wielkości w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych mogą być kształtowane w sposób specyficzny dla danego województwa, przy zachowaniu rezultatów wyznaczonych dla całego kraju.

Plan finansowy KPRES

	Kwoty w tys. zł							2014-2020
	Suma z 2014	Suma z 2015	Suma z 2016	Suma z 2017	Suma z 2018	Suma z 2019	Suma z 2020	
Priorytet I	43 414 284	55 914 283	62 914 283	58 914 283	50 914 283	50 914 283	50 914 301	373 900 000
Działanie I.1	31 871 428	36 371 428	31 371 428	31 371 428	31 371 428	31 371 428	31 371 432	225 100 000
budżet jst	-	525 000	525 000	525 000	525 000	525 000	525 000	3 150 000
budżet państwa	24 428 571	24 428 571	24 428 571	24 428 571	24 428 571	24 428 571	24 428 574	171 000 000
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	2 442 857	2 442 857	2 442 857	2 442 857	2 442 857	2 442 857	2 442 858	17 100 000
środki unijne	5 000 000	8 975 000	3 975 000	3 975 000	3 975 000	3 975 000	3 975 000	33 850 000
Działanie I.2	11 542 856	13 542 855	13 542 855	13 542 855	13 542 855	13 542 855	13 542 869	92 800 000
budżet jst	-	-	-	-	-	-	-	-
budżet państwa	10 485 714	11 152 380	11 152 380	11 152 380	11 152 380	11 152 380	11 152 386	77 400 000
fundusze celowe	-	333 333	333 333	333 333	333 333	333 333	333 335	2 000 000
środki prywatne (krajowe)	1 057 142	1 057 142	1 057 142	1 057 142	1 057 142	1 057 142	1 057 148	7 400 000
środki unijne	-	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	6 000 000
Działanie I.3	-	6 000 000	6 000 000	6 000 000	6 000 000	6 000 000	6 000 000	36 000 000
budżet jst	-	900 000	900 000	900 000	900 000	900 000	900 000	5 400 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	-	5 100 000	5 100 000	5 100 000	5 100 000	5 100 000	5 100 000	30 600 000
Działanie I.4	-	-	12 000 000	8 000 000	-	-	-	20 000 000

budżet jst	-	-	-	-	-	-	-	-
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	-	-	12 000 000	8 000 000	-	-	-	20 000 000
Priorytet II	1 142 857	2 476 190	2 536 190	2 536 190	2 536 190	2 536 190	2 536 193	16 300 000
Działanie II.1	-	-	60 000	60 000	60 000	60 000	60 000	300 000
budżet jst	-	-	-	-	-	-	-	
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	
środki unijne	-	-	60 000	60 000	60 000	60 000	60 000	300 000
Działanie II.2	1 142 857	2 476 190	2 476 190	2 476 190	2 476 190	2 476 190	2 476 193	16 000 000
budżet jst	-	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	1 200 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	1 142 857	2 276 190	2 276 190	2 276 190	2 276 190	2 276 190	2 276 193	14 800 000
Priorytet III	245 518 571	287 225 237	282 225 237	250 945 237	241 345 237	241 345 237	241 345 244	1 789 950 000
Działanie III.1	165 690 000	184 356 666	184 356 666	184 356 666	184 356 666	184 356 666	184 356 670	1 271 830 000
budżet jst	12 915 000	15 715 000	15 715 000	15 715 000	15 715 000	15 715 000	15 715 000	107 205 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	79 590 000	79 590 000	79 590 000	79 590 000	79 590 000	79 590 000	79 590 000	557 130 000
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	73 185 000	89 051 666	89 051 666	89 051 666	89 051 666	89 051 666	89 051 670	607 495 000

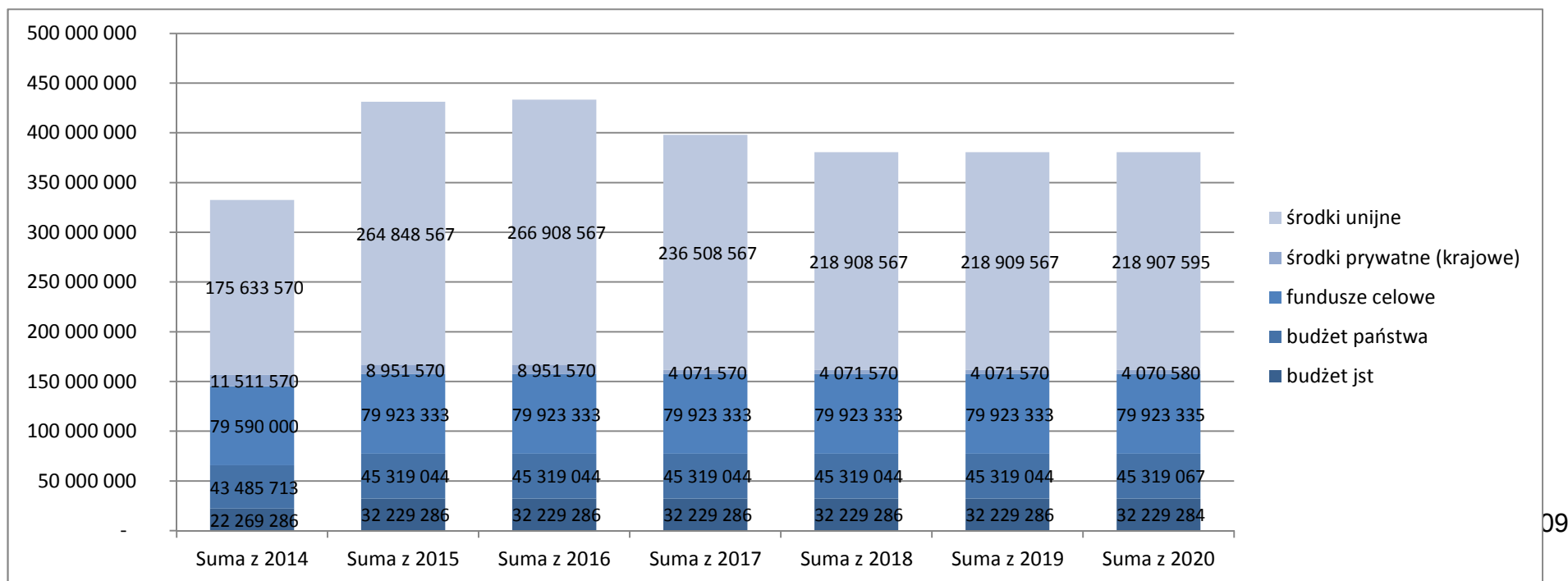
Działanie III.2	26 397 143	47 437 143	42 437 143	13 157 143	3 557 143	3 557 143	3 557 142	140 100 000
budżet jst	-	-	-	-	-	-	-	-
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	7 440 000	4 880 000	4 880 000	-	-	-	-	17 200 000
środki unijne	18 957 143	42 557 143	37 557 143	13 157 143	3 557 143	3 557 143	3 557 142	122 900 000
Działanie III.3	50 600 000	52 600 000	52 600 000	50 600 000	50 600 000	50 600 000	50 600 000	358 200 000
budżet jst	6 600 000	6 600 000	6 600 000	6 600 000	6 600 000	6 600 000	6 600 000	46 200 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	44 000 000	46 000 000	46 000 000	44 000 000	44 000 000	44 000 000	44 000 000	312 000 000
Działanie III.4	2 831 428	2 831 428	2 831 428	2 831 428	2 831 428	2 831 428	2 831 432	19 820 000
budżet jst	68 571	68 571	68 571	68 571	68 571	68 571	68 574	480 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	2 762 857	2 762 857	2 762 857	2 762 857	2 762 857	2 762 857	2 762 858	19 340 000
Priorytet IV	30 200 142	33 266 808	33 266 808	33 266 808	33 266 808	33 267 808	33 264 818	229 800 000
Działanie IV.1	3 285 714	3 785 714	3 785 714	3 785 714	3 785 714	3 786 714	3 784 716	26 000 000
budżet jst	-	-	-	-	-	-	-	-
budżet państwa	-	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	3 000 000
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-

środki unijne	3 285 714	3 285 714	3 285 714	3 285 714	3 285 714	3 286 714	3 284 716	23 000 000
Działanie IV.2	17 414 286	17 414 286	17 414 286	17 414 286	17 414 286	17 414 286	17 414 284	121 900 000
budżet jst	2 271 429	2 271 429	2 271 429	2 271 429	2 271 429	2 271 429	2 271 426	15 900 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	15 142 857	15 142 857	15 142 857	15 142 857	15 142 857	15 142 857	15 142 858	106 000 000
Działanie IV.3	9 000 142	9 166 808	9 166 808	9 166 808	9 166 808	9 166 808	9 165 818	64 000 000
budżet jst	-	-	-	-	-	-	-	-
budżet państwa	4 285 714	4 452 380	4 452 380	4 452 380	4 452 380	4 452 380	4 452 386	31 000 000
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	143 000	143 000	143 000	143 000	143 000	143 000	142 000	1 000 000
środki unijne	4 571 428	4 571 428	4 571 428	4 571 428	4 571 428	4 571 428	4 571 432	32 000 000
Działanie IV.4	500 000	2 900 000	2 900 000	2 900 000	2 900 000	2 900 000	2 900 000	17 900 000
budżet jst	-	360 000	360 000	360 000	360 000	360 000	360 000	2 160 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	500 000	2 540 000	2 540 000	2 540 000	2 540 000	2 540 000	2 540 000	15 740 000
Priorytet V	12 214 285	52 389 282	52 389 282	52 389 282	52 389 282	52 389 282	52 389 305	326 550 000
Działanie V.1	-	1 508 332	1 508 332	1 508 332	1 508 332	1 508 332	1 508 340	9 050 000
budżet jst	-	175 000	175 000	175 000	175 000	175 000	175 000	-
budżet państwa	-	166 666	166 666	166 666	166 666	166 666	166 670	1 000 000
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-

środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	
środki unijne	-	1 166 666	1 166 666	1 166 666	1 166 666	1 166 666	1 166 670	7 000 000
Działanie V.2	4 557 143	4 557 143	4 557 143	4 557 143	4 557 143	4 557 143	4 557 142	31 900 000
budżet jst	414 286	414 286	414 286	414 286	414 286	414 286	414 284	2 900 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	4 142 857	4 142 857	4 142 857	4 142 857	4 142 857	4 142 857	4 142 858	29 000 000
Działanie V.3	7 657 142	27 157 141	27 157 141	27 157 141	27 157 141	27 157 141	27 157 153	170 600 000
budżet jst	-	2 500 000	2 500 000	2 500 000	2 500 000	2 500 000	2 500 000	15 000 000
budżet państwa	4 285 714	4 619 047	4 619 047	4 619 047	4 619 047	4 619 047	4 619 051	32 000 000
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	428 571	428 571	428 571	428 571	428 571	428 571	428 574	3 000 000
środki unijne	2 942 857	19 609 523	19 609 523	19 609 523	19 609 523	19 609 523	19 609 528	120 600 000
Działanie V.4	-	19 166 666	19 166 666	19 166 666	19 166 666	19 166 666	19 166 670	115 000 000
budżet jst	-	2 500 000	2 500 000	2 500 000	2 500 000	2 500 000	2 500 000	15 000 000
budżet państwa	-	-	-	-	-	-	-	-
fundusze celowe	-	-	-	-	-	-	-	-
środki prywatne (krajowe)	-	-	-	-	-	-	-	-
środki unijne	-	16 666 666	16 666 666	16 666 666	16 666 666	16 666 666	16 666 670	100 000 000
Suma końcowa	332 490 139	431 271 800	433 331 800	398 051 800	380 451 800	380 452 800	380 449 861	2 736 500 000

Finansowanie KPRES według źródeł (w tys. zł.)

	Wartości (tys. zł.)							
	Suma z 2014	Suma z 2015	Suma z 2016	Suma z 2017	Suma z 2018	Suma z 2019	Suma z 2020	Suma
budżet jst	22 269 286	32 229 286	32 229 286	32 229 286	32 229 286	32 229 286	32 229 284	215 645 000
budżet państwa	43 485 713	45 319 044	45 319 044	45 319 044	45 319 044	45 319 044	45 319 067	315 400 000
fundusze celowe	79 590 000	79 923 333	79 923 333	79 923 333	79 923 333	79 923 333	79 923 335	559 130 000
środki prywatne (krajowe)	11 511 570	8 951 570	8 951 570	4 071 570	4 071 570	4 071 570	4 070 580	45 700 000
środki unijne	175 633 570	264 848 567	266 908 567	236 508 567	218 908 567	218 909 567	218 907 595	1 600 625 000
Suma końcowa	332 490 139	431 271 800	433 331 800	398 051 800	380 451 800	380 452 800	380 449 861	2 736 500 000

Załącznik nr 1

Wskaźniki osiągnięcia rezultatów na poziomie działań

Priorytet I. Ekonomia społeczna na społecznie odpowiedzialnym terytorium

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
Działanie I.1	Liczba opracowanych narzędzi dostarczających dane porównawcze umożliwiające tworzenie programów polityki społecznej na poziomie gmin i powiatów	Sprawozdanie KSES	Opracowane do roku 2015 narzędzie dostarczające dane porównawcze umożliwiające tworzenie programów polityki społecznej na poziomie gmin i powiatów	1
	Liczba jst stosujących narzędzia dostarczające dane porównawcze umożliwiające tworzenie programów polityki społecznej na poziomie gmin i powiatów	Ocena zasobów	Do roku 2016 60% jst stosuje narzędzia dostarczające dane porównawcze umożliwiające tworzenie programów polityki społecznej na poziomie gmin i powiatów	60%
	Liczba gmin, które wdrożyły nowy system programowania polityki społecznej	Ocena zasobów	Wprowadzenie do roku 2016 we wszystkich gminach i powiatach nowego systemu programowania polityki społecznej wraz z systemem konsultacji społecznych	2413 gmin (bez miast na prawach powiatu)
	Odsetek gmin, które wdrożyły nowy system programowania polityki społecznej	Ocena zasobów	Wprowadzenie do roku 2016 we wszystkich gminach i powiatach nowego systemu programowania polityki społecznej	100% gmin

			wraz z systemem konsultacji społecznych	
	Liczba Powiatów, które wdrożyły nowy system programowania polityki społecznej	Ocena zasobów	Wprowadzenie do roku 2016 we wszystkich gminach i powiatach nowego systemu programowania polityki społecznej wraz z systemem konsultacji społecznych	380 powiatów
	Odsetek Powiatów, które wdrożyły nowy system programowania polityki społecznej	Ocena zasobów	Wprowadzenie do roku 2016 we wszystkich gminach i powiatach nowego systemu programowania polityki społecznej wraz z systemem konsultacji społecznych	100% powiatów
	Liczba RDPP powołanych w gminach i powiatach	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Stworzenie do roku 2020 w 50% gmin i 30% powiatów rad działalności pożytku publicznego	1206 gmin i 114 powiatów
	Odsetek RDPP powołanych w gminach i powiatach	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Stworzenie do roku 2020 w 50% gmin i 30% powiatów rad działalności pożytku publicznego	50% gmin i 30% powiatów
Działania I.2.	Liczba aktywnych organizacji obywatelskich	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów/SOF	Zwiększenie liczby aktywnych organizacji obywatelskich o 20 tys. w stosunku do roku 2011	100 tys.
	Liczba JST, które zrealizowały minimum jedną procedurę	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Wprowadzenie w 90% JST procedur realizowania	80% JST stosujące inicjatywę lokalną

	inicjatywy lokalnej		inicjatywy lokalnej;	
	Liczba JST, które wprowadziły możliwość realizacji inicjatywy lokalnej	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Wprowadzenie w 90% JST procedur realizowania inicjatywy lokalnej	80% JST stosujące inicjatywę lokalną
	Liczba inicjatyw lokalnych realizowanych przez JST	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Zwiększenie liczby inicjatyw lokalnych do co najmniej 1000 rocznie	1000 inicjatyw lokalnych rocznie
	Liczba gmin posiadających szczegółowe określenie trybu i kryteriów oceny realizacji zadania publicznego w ramach IL	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Określony tryb i szczegółowe kryteria oceny wniosków o realizację zadania publicznego w ramach inicjatywy lokalnej w 100% gmin	100%
	Odsetek gmin posiadających szczegółowe określenie trybu i kryteriów oceny realizacji zadania publicznego w ramach IL	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Określony tryb i szczegółowe kryteria oceny wniosków o realizację zadania publicznego w ramach inicjatywy lokalnej w 100% gmin	2479
	Liczba osób uczestnicząca w wolontariacie długoterminowym		Liczba osób uczestnicząca w wolontariacie długoterminowym w organizacjach obywatelskich. 2020 roku;	5 tys
	Średni czas niezbędny do rejestracji poszczególnych rodzajów podmiotów	KRS	Maksymalny czas niezbędny do rejestracji organizacji od momentu złożenia kompletnych dokumentów do uzyskania wpisu 7 dni	7 dni
Działania I.3.	Liczba jst, które rozliczają minimum 1 zadanie publiczne na podstawie rezultatów.	Ocena zasobów/ sprawozdanie MPIPS	Wprowadzenie w 30% JST rozliczanie realizacji zadań na podstawie rezultatów	30% jst

	Odsetek jst, które rozliczają minimum 1 zadanie publiczne na podstawie rezultatów.	Ocena zasobów/ sprawozdanie MPIPS	Wprowadzenie w 30% JST rozliczanie realizacji zadań na podstawie rezultatów	30% jst
	Kwota na zadania publiczne przekazywana przez jst w trybie konkursowym podmiotom ekonomii społecznej	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Zwiększenie realizacji zadań publicznych zleczanych w trybie konkursowym przez jednostki samorządu terytorialnego podmiotom ekonomii społecznej do 3,5 mld z budżetów jednostek samorządu terytorialnego;	3,5 mld rocznie
	Odsetek zadań zleczanych PES	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Zwiększenie liczby powierzanych zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej do 15% zadań zleczanych w trybie konkursowym	15% zadań
	Wartość/odsetek zadań zleczanych PES	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Zwiększenie liczby powierzanych zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej do 15% zadań zleczanych w trybie konkursowym	15% zadań
	Liczba osób zatrudnionych w PES nie będących PS	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Zwiększenie zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami o 40 tys. osób w stosunku do 2010	40 tys.+ stan z roku 2010
Działania I.4.	Liczba nowopowstałych miejsc pracy w PS	Sprawozdanie do Izby PS	Utworzenie 10 tys. miejsc pracy w PES dla osób w wieku 50+	10 tys.

		Sprawozdanie do Izby PS	Utworzenie 10 tys. miejsc pracy w PES dla młodzieży	10 tys.
		Sprawozdanie do Izby PS	Powstanie 20 tys. miejsc pracy związanych ze świadczeniem usług polityki rodzinnej i opiekuńczych	20 tys.
		Sprawozdanie do Izby PS	Powstanie 5 tys. zielonych miejsc pracy	5 tys.
	Wykorzystanie minimum 1 instrumentu z obszaru ekonomii społecznej w obszarze działań PUP i PCPR (w rozbiu na poszczególne instytucje)	monitoring	Problematyka ekonomii społecznej włączona do działań wszystkich urzędów pracy i ośrodków pomocy społecznej	100 %

Priorytet II. Działania regulacyjne w zakresie ekonomii społecznej

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
II.1	Liczba ustaw regulujących status przedsiębiorstwa społecznego	Dziennik ustaw	Przyjęta w 2014 ustawa regulująca status przedsiębiorstwa społecznego	1
	Liczba raportów z monitoringu prawa spółdzielczego, prawa spółdzielni socjalnych, zatrudniania osób niepełnosprawnych i przedsiębiorstw społecznych	Sprawozdanie z działania KSES	Coroczny raport z monitoringu prawa opracowany przez KSES	7
Działanie II.2.	Liczba RIO, których pracownicy zostali przeszkoleni z zakresu społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych	Monitoring działań	przeszkolenie do 2020 pracowników 16 Regionalnych Izb Obrachunkowych odpowiedzialnych za kontrole w jednostkach samorządu	16

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
			terytorialnego	
	Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, w których przeszkolono pracowników odpowiedzialnych za prowadzenie postępowań o udzielenie zamówienia publicznego	Monitoring działań	przeszkolenie pracowników jednostek samorządu terytorialnego odpowiedzialnych za zamówienia publiczne	30%
	Odsetek społecznych zamówień publicznych w stosunku do zamówień publicznych ogółem	Dane UZP	Osiągnięcie w 2020 roku 15% poziomu „społecznych” zamówień publicznych na szczeblu krajowym mierzonego w oparciu o metodologię UZP	15%
	Odsetek jst stosujących społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne ze szczególnym uwzględnieniem instrumentów prozatrudnieniowych	Ocena zasobów/ dane DPP MPiPS/dane UZP	Stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych lub/i zamówień zastrzeżonych przez co najmniej 15% jednostek samorządu terytorialnego w 2020 roku	15%

Priorytet III. System wsparcia ekonomii społecznej

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
Działania III.1.	Liczba miejsc pracy powstałych w PS w wyniku udzielonych dofinansowań	Sprawozdanie do Izby PS Sprawozdanie z działania OWES	Powstanie 38,6 tys. miejsc pracy w PS w wyniku udzielonych dofinansowań	38.600
	Liczba miejsc pracy powstałych w PS w wyniku udzielonych dofinansowań a utrzymanych dłużej niż rok	Sprawozdanie do Izby PS Sprawozdanie z działania OWES	Powstanie 35 tys. <u>trwałych</u> miejsc pracy w PS w wyniku udzielonego wsparcia	35.000
Działania III.2.	Liczba pośredników dla regionalnych funduszy pożyczkowych	BGK/ROPS/RPO	Wyłonienie 16 pośredników dla funduszy pożyczkowych oraz funduszy poręczeniowych obejmujących wszystkie województwa	16
	Wartość udzielonych pożyczek	Sprawozdanie z działania funduszy	Wsparcie do roku 2020 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami do 2020 roku	Wskaźnik zostanie określony w 2015 po zakończeniu pilotażu instrumentu finansowego
	Liczba udzielonych pożyczek	Sprawozdanie z działania funduszy	Wsparcie do roku 2020 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami krótkoterminowymi	2000
	Odsetek pożyczek zagrożonych	Sprawozdanie z działania funduszy	Wsparcie 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii	10%

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
			społecznej pożyczkami	
	Liczba pożyczek zwróconych	Sprawozdanie z działania funduszy	wsparcie 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami	Wskaźnik zostanie określony w 2015 po zakończeniu pilotażu instrumentu finansowego
	Wartość pożyczek zwróconych	Sprawozdanie z działania funduszy	wsparcie 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami krótkoterminowymi	Wskaźnik zostanie określony w 2015 po zakończeniu pilotażu instrumentu finansowego
	Odsetek pożyczek zagrożonych	Sprawozdanie z działania funduszy	Wsparcie do 2020 roku 800 przedsiębiorstw społecznych pożyczkami długoterminowymi	Wskaźnik zostanie określony w 2015 po zakończeniu pilotażu instrumentu finansowego
	Liczba pożyczek zwróconych	Sprawozdanie z działania funduszy	Wsparcie do 2020 roku 800 przedsiębiorstw społecznych pożyczkami długoterminowymi	Wskaźnik zostanie określony w 2015 po zakończeniu pilotażu instrumentu finansowego
	Wartość pożyczek zwróconych	Sprawozdanie z działania funduszy	Wsparcie do 2020 roku 800 przedsiębiorstw społecznych pożyczkami długoterminowymi	Wskaźnik zostanie określony w 2015 po zakończeniu pilotażu instrumentu finansowego
	Odsetek pożyczek zwróconych	Sprawozdanie z działania funduszy	Wsparcie do 2020 roku 800 przedsiębiorstw społecznych pożyczkami długoterminowymi	Wskaźnik zostanie określony w 2015 po zakończeniu pilotażu instrumentu finansowego
Działania	Liczba wypracowanych koncepcji projektów	RPO/ROPS	Wypracowana każdym	16

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
III.3.	systemowych w ramach RPO		województwie do 2014 koncepcja sieci usług ekonomii społecznej finansowanych z Regionalnego Programu Operacyjnego	
	Liczba sieci obejmujących swym zasięgiem cały region.	RPO/ROPS	Stworzenie do 2015 w każdym województwie sieci usług wparcia ekonomii społecznej posiadających akredytację ministra pracy i polityki społecznej	16
	Liczba akredytowanych OWES-ów	Operator systemu akredytacji/ROPS	W każdym regionie działają certyfikowane OWES-y w liczbie zgodnej z założeniami regionalnych planów	44
	Liczba partnerstw w których zaangażowany jest OWES	Sprawozdanie z działania OWES	Każdy OWES jest zaangażowany w minimum jedno powiatowe partnerstwo	380
	Liczba projektów wygenerowanych w ramach animowanych przez OWES Partnerstw	Sprawozdanie z działania OWES	Każde partnerstwo generuje na poziomie powiatu minimum 1 projekt	380
	Liczba nowych podmiotów PES założonych w wyniku działalności OWES	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum dwa PES w każdym powiecie w którym działa OWES	758

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
	Liczba NGO działających dłużej niż rok, które w wyniku działania OWES zaczęły prowadzić działalność gospodarczą	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum jedno ekonomizowane NGO w każdym powiecie w którym działa OWES	380
	Liczba PS założonych w wyniku działalności OWES	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum dwa PS w każdym powiecie w którym działa OWES	758
	Liczba miejsc pracy stworzona w wyniku działalności OWES	Sprawozdanie z działania OWES	W wyniku działalności OWES powstanie łącznie 35 tys. miejsc pracy	35.000
	Odsetek PES, które powstały w wyniku działalności OWES a działają dłużej niż 24 miesiące	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum 70% PES spośród przedsiębiorstw działających dłużej niż 24 miesiące	70%
	Liczba PES, w których wdrożono Program rozwoju	Sprawozdanie z działania OWES	Na terenie każdego z powiatów wdrożono rocznie minimum 4 programy rozwoju PES	1516
	Liczba PES w których wdrożono Program restrukturyzacji	Sprawozdanie z działania OWES	Na terenie każdego z powiatów wdrożono rocznie minimum 1 program restrukturyzacji PES	380 rocznie

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
Działania III.4.	Odsetek klastrów których członkiem jest minimum 1 przedsiębiorstwo społeczne	ROPS	10% dotychczasowych klastrów posiada wśród swoich członków minimum 1 przedsiębiorstwo społeczne	10%
	Liczba klastrów dedykowanych podmiotom ekonomii społecznej	KSES/ROPS	Powstanie 3 klastrów z wiodącymi PS/PES	3
	Liczba systemów franczyzowych	KSES/operatorzy franczyzy	Działające minimum 4 systemy franczyzowe zrzeszające minimum 60 podmiotów	4
	Liczba podmiotów zrzeszonych w systemach franczyzowych	KSES/operatorzy franczyzy	Działające minimum 4 systemy franczyzowe zrzeszające minimum 60 podmiotów	60
	Liczba strategii posiadających instrumenty dla rozwoju PES/PS	RPO/ROPS	Strategie CLLD i ZIT posiadają instrumenty dla rozwoju PES	Wskaźnik zostanie określony w 2015
	Odsetek doradców przeszkolonych w zakresie ES	MRIRW	100% przeszkolonych doradców ODR i TZD w zakresie ekonomii społecznej	100%
	Liczba PES współpracujących z uczelniami wyższymi	Sprawozdanie do Izby PS	10% PS współpracuje z uczelniami wyższymi	10%
	Odsetek PES działających w sieciach	Ocena zasobów	60% PES działa w	60%

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
	partnerskich		sieciach partnerskich	
	Odsetek LGD których członkami jest minimum 1 PES	LGD /ROPS	50% LGD posiada wśród swoich członków minimum 1 PES	50%
	Liczba osób, które ukończyły studia podyplomowe	Sprawozdanie realizatorów studiów	Minimum 320 osób rocznie ukończy studia podyplomowe	320 osób rocznie
	Liczba PS biorących udział w targach i misjach zagranicznych	Sprawozdanie z działania PS	Minimum 10% PS bierze udział w misjach i targach zagranicznych	10%
	Liczba wydarzeń o charakterze targowym w Polsce dedykowanych PS	ROPS/OWES	W każdym regionie odbywa się wydarzenie o charakterze Targowym dedykowane PS	16 rocznie

Priorytet IV Włączenie ekonomii społecznej do głównego nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
IV.1	Liczba działających KKEs	DPP MPIPS	Powołanie do 2014 roku Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej	1
	Liczba działających KSES	Sprawozdanie z działania DPP	Powołanie do 2014 roku Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej	1

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
Działanie IV.2, IV.3.	Liczba działających podmiotów non for profit	Sprawozdanie z działania KSES	Powołanie w 2014 roku podmiotu non profit założonego przez organizacje obywatelskie, który przejmie zadania w zakresie akredytacji usług, koordynacji działań w obszarze innowacji i działań doradczych ekonomii społecznej jako instytucja wdrażająca Krajowy Program Operacyjny w zakresie ekonomii społecznej.	1
	Kwota środków wydatkowanych w ramach regionalnego programu ES	ROPS	Wdrożenie do realizacji w każdym województwie regionalnych programów ekonomii społecznej	
	Liczba działających Izby PS	Dane Izby PS	Stworzenie do 2015 Izby Przedsiębiorców Społecznych	1
	Liczba podmiotów będących członkami izby	Dane Izby PS	Liczba członków Izby w 2020 roku 760 przedsiębiorstw społecznych	760
	Liczba systemów znaków jakości i certyfikacji	ROPS	Do roku 2016 każdym regionie działa system znaków jakości i certyfikacji	
	Liczba uzyskanych znaków jakości	Operatorzy znaków jakości	Do roku 2020 przyznano minimum 224 znaki jakości (co najmniej po 2 rocznie w regionie)	224
	Odsetek PES zrzeszonych	Sprawozdanie	Minimum 40% PES przynależy do	40%

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
	w minimum jednej organizacji sieciowej	PS/Ocena zasobów	przynajmniej jednej organizacji sieciowej	
	Liczba OSES	KSES	Co roku organizowane są Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej	7
	Liczba uczestników OSES	KSES	Co roku organizowane są Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej	400 rocznie
	Liczba Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej posiadających pion koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej w województwie,		Stworzenie do 2014 r. w 16 Regionalnych Ośrodkach Polityki Społecznej pionu koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej w województwie,	16
	Liczba raportów	MPiPS	Przygotowanie rocznych raportów o rozwoju ekonomii społecznej	6
	Liczba raportów regionalnych dotyczących kondycji sektora ES	ROPS	Przygotowanie sześciu corocznych raportów o rozwoju ekonomii społecznej	16 x 6

Priorytet V Edukacja dla ekonomii społecznej

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
Działania V.1. V.2. V.3, V.4.	Liczba projektów badawczych w obszarze ekonomii społecznej realizowanych przez osoby rozpoczynające karierę naukową nieposiadające stopnia naukowego doktora (program	NCN	Rozwój myśli polskiej ekonomii społecznej w oparciu o zasoby naukowe polskich uczelni	2 projekty badawcze rocznie

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
	Preludium)			
	Liczba projektów badawczych w obszarze ekonomii społecznej realizowane przez osoby posiadające minimum stopnień naukowego doktora (programy Maestro, Sonata Bis, Harmonia)	NCN	Rozwój myśli polskiej ekonomii społecznej w oparciu o zasoby naukowe polskich uczelni	2 programy badawcze rocznie
	Liczba projektów w obszarze ekonomii społecznej finansowanych przez NCBIR	NCBIR	Rozwój myśli polskiej ekonomii społecznej w oparciu o zasoby naukowe polskich uczelni	1 projekt rocznie
	Liczba realizowanych projektów przez MSZ	MSZ	Upowszechnienie polskiego dorobku ES wśród krajów objętych programem pomocy rozwojowej	3 rocznie
	Liczba/Odsetek przeszkolonych członków RPP	Monitoring działań	Przeszkolenie do 2020 roku 100% członków rad pożytku publicznego, oraz 50% członków komisji polityki społecznej gmin, powiatów i województw w zakresie działań sprzyjających rozwojowi ekonomii społecznej	100% członków
	Odsetek przeszkolonych członków RPP	Monitoring działań		
	Liczba przeszkolonych członków komisji polityki społecznej gmin, powiatów i województw	Monitoring działań		50% członków
	Odsetek przeszkolonych członków komisji polityki społecznej gmin, powiatów i województw	Monitoring działań		
	Liczba edycji studiów podyplomowych	Uczelnie wyższe	Realizacja w cyklach dwuletnich co najmniej 16 uczelniach studiów podyplomowych w zakresie ekonomii społecznej	16 x 3 edycje
	Liczba uczestników studiów	Uczelnie wyższe		16 x 3 x 40

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa
	podyplomowych			
	Odsetek szkół poszczególnych rodzajów w których działają spółdzielnie uczniowskie	Monitoring działań	W co najmniej 10% szkół podstawowych i ponadpodstawowych działają spółdzielnie uczniowskie lub inne formy kooperatywnej przedsiębiorczości	10%
	Liczba wspartych projektów z zakresu tworzenia PS „na próbę”	Uczelnie wyższe	Wsparcie co najmniej 500 nowych projektów „przedsiębiorstw społecznych na próbę” Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości.	100
	Liczba wspartych grup młodzieżowych	Na podstawie sprawozdań funduszy	Stworzenie co najmniej 12 Regionalnych Funduszy Młodzieżowych, które obejmą wsparciem grupy młodzieżowe z 50% powiatów i 30% gmin w kraju	12